

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΣΕ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ, ΑΡΧΕΙΑ, ΜΟΥΣΕΙΑ»**

**ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ, ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**DEPARTMENT OF ARCHIVAL, LIBRARY AND INFORMATION STUDIES
SCHOOL OF MANAGEMENT, ECONOMICS AND SOCIAL SCIENCES**

Διπλωματική Εργασία

**Αρχεία και προσωπικά δεδομένα: το νομικό πλαίσιο επεξεργασίας
δεδομένων που περιέχονται εντός του αρχειακού υλικού**

Συγγραφέας

Ανδρομάχη Μαρούδα [Α.Μ: 196682003]

Επιβλέπων καθηγητής: Θεόδωρος Χίου

Αθήνα

Απρίλιος 2022

Επιτροπή Εξέτασης

1. Γεώργιος Γιαννακόπουλος

2. Δημήτρης Κουής

3. Θεόδωρος Χίου

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Ανδρομάχη Μαρούδα του Ανδρέα με αριθμό μητρώου 196682003 φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διαχείριση Πληροφοριών σε Βιβλιοθήκες, Αρχεία, Μουσεία» του Τμήματος Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης της Σχολής Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Η δηλούσα

Ανδρομάχη Μαρούδα

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία ολοκληρώνεται σε μια ιδιαίζουσα περίοδο, συλλογικά και ατομικά, τη στιγμή παράλληλα που ο ακαδημαϊκός και πληροφοριακός κόσμος λειτούργησε λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών πανδημίας που βιώνουμε με κλειστές δομές για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα εκπόνησης της μελέτης αυτής. Παρόλα αυτά, θέλω να ευχαριστήσω καταρχάς για αυτή τη διαδρομή τους ιστορικούς και φίλους κ. Χρήστο Χρυσανθόπουλο και κ. Βάλλια Ράπτη, που με βοηθούν συνεχώς να πραγματώνω όνειρα, κατασκευάζοντας γνωσιακές -και όχι μόνο- σχεδίες. Αυτή η μελέτη ακόμα, εκτός από το βασικό ερώτημά της για το οποίο έλαβα χρήσιμες απαντήσεις, ενίσχυσε τη επιθυμία μου για την αναζήτηση ενός πιο δίκαιου πλαισίου συμπερίληψης στην κοινωνία, και για αυτό, θέλω να ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου Δρ. Θεόδωρο Χίου, για την αποδοχή να με επιβλέψει και να με στηρίξει. Τέλος, δεν θα μπορούσα να παραλείψω μια μεγάλη ευχαριστία στον συμφοιτητή μου κ. Στέφανο Κεραμίδα για την ειλικρινή και ουσιαστική συμπόρευση σε αυτή τη διαδρομή του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών.

Αθήνα, Απρίλιος 2022

Ανδρομάχη Μαρούδα

Περίληψη στα ελληνικά

Η εργασία αυτή έχει στόχο να διερευνήσει το ζήτημα της επεξεργασίας προστασίας προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται στο αρχειακό υλικό στο πλαίσιο λειτουργίας των Αρχείων τόσο από την πλευρά του αρμόδιου προσωπικού, όσο και από τον πληθυσμό χρήσης των υπηρεσιών τους. Βασικό εργαλείο έρευνας θα αποτελέσει η ανάλυση νομοθεσίας περί προσωπικών δεδομένων και συγκεκριμένα του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ) περί δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, σε συνδυασμό με τον εθνικό ν. 4624/2019. Θεματικό επίκεντρο της παρούσας εργασίας είναι το σύννομο της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων στα Αρχεία για σκοπούς αρχειοθέτησης ή την επιστημονική έρευνα, με γνώμονα την χρήση της προσωπικής πληροφορίας ως πολύτιμης γνώσης. Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρείται η ανάλυση των σκοπών επεξεργασίας και των νομικών βάσεων της, οι θέσεις ευθύνης, αλλά και μια κριτική θεώρηση των βασικών νομικών διατάξεων που πηγάζουν μέσα από το δίκαιο των προσωπικών δεδομένων σε σχέση με το υπό μελέτη θέμα.

Λέξεις κλειδιά

Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων, ΓΚΠΔ (Κανονισμός 2016/679), προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, αρχειακοί φορείς, αρχειακό υλικό, υπεύθυνος/η επεξεργασίας, επιστημονική έρευνα.

Περίληψη στα αγγλικά

This master thesis aims to investigate the issue of the protection of personal data contained in the archival material in the context of the operation of the Archives both by the competent staff and by the population using their services. The main research tool will be the analysis of legislation on personal data and in particular the General Data Protection Regulation (GDPR) on personal data, in connection with the relevant national law no 4624/2019. The approach of the legal framework for the processing of personal data in the Archives for archiving or scientific purposes based on the use of personal information as valuable knowledge was identified as essential for this study. In this context, the analysis of the purposes of processing and its legal bases, the positions of the controllers, but also a critical view of the basic legal provisions that originate through the law of personal data in relation to the subject under study.

Key words

General Data Protection Regulation, GDPR, 2016/679, protection of personal data, processing of personal data, archival bodies, archive services, archival material, controllers, scientific research.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	IV
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ	6
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1.1 ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	9
1.2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	10
1.3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	11
1.4. ΈΝΝΟΙΕΣ-ΟΡΙΣΜΟΙ	13
1.5. ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ: ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	15
1.6. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ: ΕΝΑΣ ΚΟΙΝΟΣ ΤΟΠΟΣ	21
2.1. Η ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ ΥΠΟ ΜΟΡΦΗ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΔΕΔΟΜΕΝΟΥ ΣΤΟ ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ	21
2.2. ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ	23
2.3. Η ΠΑΡΟΧΗ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΑ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΩΣ ΕΓΓΕΝΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ	25
2.4. Η ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΩΣ ΕΓΓΕΝΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ..	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΙΔΙΑ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ.....	32
3.1. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΕΚΤΕΛΩΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΑ ΑΡΧΕΙΑ	32
3.2. ΝΟΜΙΚΗ ΒΑΣΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΑΡΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ	36
3.3. ΤΕΧΝΙΚΑ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΡΧΕΙΑΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ: ΨΕΥΔΩΝΥΜΟΠΟΙΗΣΗ– ΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΗΣΗ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΧΡΗΣΤΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ	43
4.1. ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ/Η ΚΑΙ ΕΚΤΕΛΩΝ/ΟΥΣΑ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ: Η ΣΧΕΣΗ ΑΡΧΕΙΟΥ-ΧΡΗΣΤΗ	43

4.2. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΑΡΧΕΙΑΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ, ΩΣ ΣΚΟΠΟΥ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΜΕ ΑΥΤΟΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	47
4.3. Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΧΡΗΣΗΣ ΣΤΑ ΑΡΧΕΙΑΚΑ ΤΕΚΜΗΡΙΑ.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΠΟ ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΙ ΧΡΗΣΤΕΣ.....	53
5.1. ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ	53
5.2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗ «ΛΗΘΗ» Η ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΔΙΑΓΡΑΦΗΣ	57
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΝΤΑΙ ΣΕ ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ ΣΤΗΝ ΠΡΑΞΗ. 61	
6.1. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΟΠΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ ΓΙΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΑΠΟ ΧΡΗΣΤΕΣ: ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥΣ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΟΥ ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ ΠΛΑΙΣΙΟΥ	61
6.2. Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΡΧΕΙΑΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	66
6.3. ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ – ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ	68
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	75
ΠΡΟΣΘΕΤΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή

1.1 Πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας

Οι αρχειακοί φορείς, ως ιδρύματα της πολιτιστικής μας κληρονομιάς (άρ. 2 στ. 3 Οδηγίας 2019/790), στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, διατηρούν πληθώρα τεκμηρίων με διηλεκτική χρησιμότητα και αξία και είναι υπεύθυνοι για την μέριμνα, την επιλογή και την χρησιμοποίησή τους (Ellis, 2020). Ως βασικά συστατικά του αρχειακού υλικού και σύμφωνα με τον ορισμό τους, τα τεκμήρια αυτά περιλαμβάνουν πληροφορίες που έχουν παραχθεί με φυσικό τρόπο σε κάποιο περιβάλλον, προκύπτουν ως μέσο για να παραχθεί κάποια δραστηριότητα, και αποτελούν απόδειξη πράξεων και συναλλαγών (Γιαννακόπουλος Γ., Μπουντούρη Β. 2016:22). Στο υλικό των Αρχείων εντοπίζονται έτσι έντυπα βιβλία, περιοδικά, εφημερίδες, φωτογραφίες, αρχεία εγγράφων, ηχητικό και οπτικοακουστικό υλικό κ.ά. τα οποία περιλαμβάνουν καταγεγραμμένες πληροφορίες οι οποίες, ανεξάρτητα από την χρονολογία, τη μορφή, το υπόστρωμα στο οποίο εντοπίζονται, μπορούν να αφορούν φυσικά πρόσωπα εν ζωή, η ταυτότητα των οποίων μπορεί να εξακριβωθεί, γεγονός που τις καθιστά προσωπικά δεδομένα με τη νομική έννοια.

Με το πέρασμα των χρόνων, κατά την εξέλιξη των τεχνολογιών και των συστημάτων πληροφόρησης εμφανίστηκαν νέες προκλήσεις διατήρησης και επεξεργασίας της Πληροφορίας στα Αρχεία και τον πληθυσμό χρήσης τους, αλλά και νέες δυνατότητες (Καλογήρου, Παναγιωτόπουλος et al, 2015). Η ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας (ΚτΠ), η νέα μορφή του σύγχρονου ψηφιακού κόσμου που διαμόρφωσε διεθνώς την προτεραιότητα για πληροφοριακή εξέλιξη, έχει θέσει τα τελευταία χρόνια ορισμένες από τις βασικότερες αρχές που καθορίζουν τη σχέση πληθυσμού και Πληροφορίας. Ανάμεσα σε αυτές διακρίνουμε την ίση πρόσβαση στα τεχνολογικά επιτεύγματα, την δημιουργία περιβάλλοντος για την ανάπτυξη της καινοτομίας, αλλά και τη διαφύλαξη των ατομικών ελευθεριών (Παρασκευάς Μ., 2015: 20), στην οποία εντάσσεται αυτονόητα και η προστασία των προσωπικών δεδομένων ως μέρος του θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος για προστασία της ιδιωτικότητας και της ιδιωτικής ζωής. Η επικρατέστερη τάση στην ευρεία επιστημονική συζήτηση σήμερα υποστηρίζει ότι τα προσωπικά δεδομένα οφείλουν να τυγχάνουν ελεύθερου διαμοιρασμού, ώστε να γεννούν μεγαλύτερη πληροφοριακή αξία, στο πλαίσιο διαμόρφωσης της ιστορίας και εξέλιξης της γνώσης, ενώ

στον αντίλογο εντοπίζονται σημεία προβληματισμού σχετικά με τα ζητήματα προστασίας της ιδιωτικότητας και διατήρησης της ανωνυμίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση πάντως, οι κανόνες δικαίου εμφανίζονται για να ρυθμίσουν τα πολλαπλά ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι αρχειονόμοι ως σήμερα. Η τοποθέτηση των σχετικών κανόνων άλλωστε διαμορφώνεται ανάλογα με την εξέλιξη της τεχνολογίας, σε σχέση με τη διαχρονική αξία των αρχείων και τα δικαιώματα συγκεκριμένων ομάδων σε αυτά (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 19).

1.2. Ερευνητικές υποθέσεις και στόχοι της διπλωματικής εργασίας

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να διερευνήσει το ζητούμενο της δυνατότητας σύννομης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται στο αρχειακό υλικό από το αρμόδιο προσωπικό και από τον πληθυσμό χρήσης, εξετάζοντας παράλληλα τις θέσεις ευθύνης των εκάστοτε δυνάμει «επεξεργαστών» δεδομένων, υπό το φως του ισχύοντος νομικού πλαισίου. Η επιλογή αυτή δεν έγινε τυχαία, αφού τα Αρχεία αντιμετωπίζουν διαχρονικά μεγάλες προκλήσεις στο πεδίο διαχείρισης της προσωπικής πληροφορίας. Αυτό συμβαίνει διότι τα τεκμήρια που συλλέγονται και φυλάσσονται σε κάθε είδους αρχειακό οργανισμό (π.χ. δημόσιοι, ιδιωτικοί, αρχεία επιχειρήσεων), βρίθουν από προσωπικά δεδομένα, με αποτέλεσμα οι αρχειακοί φορείς να αποτελούν έναν κατ' εξοχήν τόπο συγκέντρωσης και επεξεργασίας πληθώρας προσωπικών δεδομένων και ιδιωτικής φύσης πληροφοριών εν γένει. Τα δεδομένα που συγκεντρώνονται εντός του αρχειακού υλικού χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία, αφού ως τέτοια μπορούν να θεωρηθούν από την πιο απλή πληροφορία σε μία επιστολή για ένα άτομο (π.χ. ηλικία, ονοματεπώνυμο, επάγγελμα) έως μια αρκετά πιο ευαίσθητη (π.χ. πολιτικές πεποιθήσεις, ιατρικά δεδομένα κ.ά.) (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 38). Επιπλέον, η περαιτέρω επεξεργασία τους θεωρείται απαραίτητη διεργασία για την επιτέλεση των αρμοδιοτήτων τους, που σχετίζονται με την έρευνα και κατ' επέκταση τη διάδοση της γνώσης, καθιστώντας προσβάσιμα τα τεκμήρια στον πληθυσμό χρήσης. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στην πραγματικότητα, προκειμένου για υποστήριξη των υπηρεσιών τους αλλά και για την ερευνητική χρήση, είναι αδύνατο να μην επιτελείται κάποιου είδους δραστηριότητα επεξεργασίας επ' αυτών. Εφόσον όμως οι πληροφορίες αυτές τις οποίες επεξεργάζεται ο αρχειακός φορέας ή ο πληθυσμός χρήσης αποτελούν προσωπικά δεδομένα κατά το δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων που έχει εφαρμογή στη χώρα, τότε βαρύνονται με τις σχετικές υποχρεώσεις προστασίας τους, σύμφωνα με το ισχύον πλαίσιο (Κανελλοπούλου –

Μπότη Μ., 2020: 27). Το ζήτημα της σύννομης επεξεργασίας δεδομένων που εμπεριέχονται εντός του αρχειακού υλικού καλύφθηκε ικανοποιητικά αλλά όχι επαρκώς -όπως υποστηρίζεται- από τις διατάξεις για την προστασία της προσωπικότητας στην προηγούμενη ευρωπαϊκή οδηγία 95/46/ΕΚ (και τον καταργηθέντα ν. 2472/1997), εξ ου και η ανάγκη διερεύνησης της αντιμετώπισης του εν λόγω ζητήματος υπό τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 679/2016 (ΓΚΠΔ), όπως αυτός προσαρμόστηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον ν. 4624/2019. Σε μια εποχή όπου οι τεχνολογικές εξελίξεις οδήγησαν στην αύξηση της έκτασης και έντασης συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, θεωρήσαμε αρκετά σημαντικό να εξετάσουμε την επίκαιρη αυτή συνθήκη στους αρχειακούς φορείς, από τις δύο βασικότερες θέσεις επεξεργασίας τους, πιο συγκεκριμένα κατά την αρχειοθέτηση των συλλογών τους αλλά και για την διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας από χρήστες των αρχειακών φορέων. Το εφαρμοστέο νομικό πλαίσιο, συσχετιζόμενο με τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις παρουσιάζει, όπως θα επιχειρηθεί να αναλυθεί, νέες ευκαιρίες αλλά και δυσκολίες, λειτουργώντας άλλοτε προωθητικά και άλλοτε το αντίθετο για τη λειτουργία των αρχείων και τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας. Σε μια μικρή συμβολή, όπως εδώ, είναι αδύνατο να καλυφθεί όλο το εύρος της σχετικής συζήτησης. Θα γίνει προσπάθεια όμως, να παρουσιαστούν συγκεκριμένα επιμέρους σημεία εφαρμογής του ισχύοντος δικαίου των προσωπικών δεδομένων στα Αρχεία, στο πλαίσιο ανάλυσης του σύννομου της επεξεργασίας αυτών, εστιάζοντας στις ιδιαίτερες προκλήσεις και ιδιαιτερότητες που εμφανίζει εν προκειμένω η εφαρμογή του Κανονισμού.

1.3. Μεθοδολογία της έρευνας

Λόγω της ευρείας διαχείρισης και εντοπισμού των προσωπικών δεδομένων στο αρχειακό υλικό των Αρχείων, επιλέχθηκε να αναλυθεί σε αυτή την εργασία το πλαίσιο που οριοθετεί την επεξεργασία τους από τις δύο συνηθέστερες κατηγορίες επεξεργαστών της, παρά το ότι η ενέργεια αυτή εντοπίζεται από άλλες θέσεις και για άλλους σκοπούς (π.χ. επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για την κατάρτιση προφίλ). Επομένως το ερευνητικό αντικείμενο περιορίζεται: α) αφενός στην πληροφορία ως προσωπικό δεδομένο που επιδέχεται επεξεργασίας στο πλαίσιο της αρχειοθέτησης, λόγω της φύσης του αρχειακού υλικού (τεκμηρίων) που διατηρούν οι αρχειακοί φορείς και, αφετέρου, β) στην επεξεργασία των δεδομένων που ευρίσκονται εντός αρχειακού υλικού από τον πληθυσμό χρήσης, για λόγους επιστημονικής έρευνας.

Για την έρευνα του εφαρμοστέου νομικού πλαισίου αξιοποιήθηκαν οι εξής πρωτογενείς πηγές: Γενικός Κανονισμός Προσωπικών Δεδομένων (ΓΚΠΔ ή GDPR) του 2016 που αναφέρεται στην «προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», ν. 4624/2019 και ν. 4610/2019 για τα Γενικά Αρχεία του Κράτους. Επιπλέον χρησιμοποιήθηκαν πρωτογενείς πηγές από νομοθεσίες, αιτιολογικές εκθέσεις σε σχέδια νόμων, κατευθυντήριες γραμμές της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29, σχετικές με το υπό μελέτη ζήτημα, ανακοινώσεις της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και Κοινοβούλιο, γνωμοδοτήσεις ή/και αποφάσεις της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) κ.ά. Αξιοποιώντας ως βάση τον ΓΚΠΔ, θα διερευνηθεί το πλαίσιο της επεξεργασίας για την προστασία δεδομένων που φυλάσσονται στο αρχειακό υλικό, υπό το πρίσμα της αρχής της διαφάνειας και των λοιπών εφαρμοστέων αρχών, εξετάζοντας παράλληλα τα δικαιώματα και τον έλεγχο των ατόμων σχετικά με την πληροφορία που τους αφορά, γεγονός που θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε σε βάθος. Συμπληρωματικά, η ανάλυση στηρίζεται και στον οιονεί ενσωματωτικό εθνικό ν. 4624/2019 (ΦΕΚ Α 137/29.08.2019), που ρυθμίζει, μεταξύ άλλων, τη συγκρότηση και λειτουργία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, προβαίνοντας παράλληλα στη λήψη ειδικότερων μέτρων εφαρμογής του ΓΚΠΔ στην ελληνική επικράτεια ειδικά και για την επεξεργασία δεδομένων για σκοπούς αρχειοθέτησης και έρευνας.

Κατά τα λοιπά χρησιμοποιήθηκε ως μεθοδολογική πρακτική η δευτερογενής έρευνα, δηλαδή η διερεύνηση του θέματος μέσω ελληνόγλωσσης και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας (επιστημονικά άρθρα, συλλογικοί τόμοι, βιβλία, μονογραφίες), αλλά και μέσω έτερων βιβλιογραφικών πηγών, όπως ετήσιες εκθέσεις από φορείς που πραγματεύονται ζητήματα παρεμφερή με το θέμα. Οι βιβλιογραφικές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν τοποθετούνται στα τελευταία χρόνια, ενώ έρευνες που αξιοποιήθηκαν από παλαιότερο διάστημα αξιοποιήθηκαν κατά βάση για το σκελετό της εργασίας αναφορικά με την ευρεία εικόνα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Η Βιβλιογραφία συντάχθηκε με το βιβλιογραφικό πρότυπο του APA (American Psychological Association).

1.4. Έννοιες-Ορισμοί

Αρχείο: ο όρος αρχείο αναφέρεται συνήθως στο: «αρχαιοτάξιο, το κτίριο ή το χώρο που προορίζεται για την αποθήκευση, διατήρηση και χρήση αρχείων» (Ellis, 2000: 22)¹. Συμπληρωματικά: «Αρχείο καλείται ο χώρος διηλεκτούς φύλαξης, διατήρησης, πρόσβασης, διαχείρισης, και χρήσης των αρχείων ως οργανικών συνόλων των έγγραφων πράξεων, μαρτυριών και τεκμηρίων καθώς και του αρχειακού υλικού, των συλλογών και των πηγών του» (Κολυβά Μ., 2011: 100). Επίσης, ως αρχείο νοείται, κατά το νομοθέτη το σύνολο των τεκμηρίων, μαρτυριών και εγγράφων, αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος, ύλης και υποστρωμάτων, που σχετίζονται με τη δραστηριότητα του Κράτους, των δημοσίων ή ιδιωτικών φορέων, ή των νομικών ή φυσικών προσώπων ή ενώσεων προσώπου (ν. 4610/2019, άρ. 160) (Αρχείο ως σύνολο τεκμηρίων). Περαιτέρω, ως αρχείο νοείται και ο φορέας (συνήθως νομικό πρόσωπο) που διαχειρίζεται το αρχαιοτάξιο ή/και το σύνολο των τεκμηρίων (αρχειακός φορέας ή φορέας διατήρησης αρχείων). Στην παρούσα εργασία, ο όρος «Αρχείο» αποδίδει την τελευταία αυτή έννοια².

Αρχειακό υλικό: πρωτότυπα ή αντίγραφα αδιακρίτως χρονολογίας, σχήματος και ύλης - δημόσια ή ιδιωτικά- έγγραφα, κατάστιχα, κώδικες, χειρόγραφα, απομνημονεύματα, ημερολόγια, ποικίλη αλληλογραφία, εκκλήσεις, προκηρύξεις κ.ά. Συχνά χρησιμοποιείται ο όρος για να χαρακτηριστούν τα αρχεία (ως σύνολα τεκμηρίων), οι συλλογές ή οι πηγές (Κολυβά Μ., 2011: 103-104).

Σύστημα αρχειοθέτησης: κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τα οποία είναι προσβάσιμα με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια, είτε το σύνολο αυτό είναι συγκεντρωμένο είτε αποκεντρωμένο είτε κατανεμημένο σε λειτουργική ή γεωγραφική βάση (ΓΚΠΔ, άρ. 4 στ. 6). Στον Κανονισμό έχει αντικατασταθεί ο παλαιότερος όρος «αρχείο»

¹Στο σώμα της εργασίας εμφανίζονται δύο βασικοί ορισμοί που είναι αναγκαίο να παρουσιαστούν από την αρχή για την καλύτερη κατανόηση, αφού αποτελούν την ίδια λέξη, με διαφορετική ερμηνεία, αν και αρκετές φορές συγχέονται. Αυτοί αφορούν τον όρο του Αρχείου ως φορέα και το αρχείο ως το σύνολο τεκμηρίων.

²Από τη σύσταση Νο. R. (2000) 13 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη για μια ευρωπαϊκή πολιτική για την πρόσβαση στα αρχεία εντοπίζουμε και τη διάκριση των εννοιών: «Η λέξη “αρχεία” [...] όταν γράφεται με μικρό α, εννοείται το σύνολο των τεκμηρίων [...] το οποίο παράγεται ή γίνεται αποδεκτό από οποιοδήποτε άτομο ή οργανισμό [...], όταν γράφεται με κεφαλαίο Α εννοούνται οι δημόσιοι οργανισμοί που έχουν επιφορτιστεί με την διατήρηση των αρχείων», βλ. στο Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 5 και αναλυτικά στο: <https://rm.coe.int/16804cea4f> (ανάκτηση 8.3.2021).

(βλ. άρ. 2 στ. γ' Οδηγίας 95/46/ΕΚ) με το «σύστημα αρχειοθέτησης», όπου προϋποθέτει ότι στο περιεχόμενό τους υπάρχουν οργανωμένα συστηματικά προσωπικά δεδομένα φυσικών προσώπων.

Προσωπικά δεδομένα ή δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα: κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»)(ΓΚΠΔ, άρ. 4, στ. 1). Στον Κανονισμό αναφέρεται ρητά η κατηγορία των ειδικής κατηγορίας προσωπικών δεδομένων (ΓΚΠΔ, άρ. 9), ενώ τα λοιπά προσδιορίζονται μέσα από τον γενικό ορισμό.

Υποκείμενο των δεδομένων: το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο που βρίσκεται εν ζωή, δηλαδή εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου, (ΓΚΠΔ, άρ. 4, στ. 1).

Επεξεργασία (δεδομένων): κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή (ΓΚΠΔ, άρ. 4, στ. 2).

Βάσεις δεδομένων: η συλλογή έργων, δεδομένων ή άλλων ανεξάρτητων στοιχείων, διευθετημένων κατά συστηματικό ή μεθοδικό τρόπο και ατομικώς προσιτών με ηλεκτρονικά μέσα ή με άλλο τρόπο (ν. 2121/1993, άρ. 2 παρ. 2α).

Υπεύθυνος/η επεξεργασίας: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους (ΓΚΠΔ, άρ. 4, στ. 7).

Εκτελών/ούσα την επεξεργασία: το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του υπευθύνου της επεξεργασίας (ΓΚΠΔ, άρ. 4 στ. 8).

Συγκατάθεση: κάθε ένδειξη βούλησης με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν (ΓΚΠΔ, άρ. 4 στ. 11).

Χρήστης/χρήστρια αρχείου: κάθε άτομο (π.χ. ερευνητής/τρια) που αποκτά πρόσβαση και επεξεργάζεται αρχειακό υλικό για την διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιείται για τον προσδιορισμό του πληθυσμού χρήσης, ο οποίος αντιστοιχεί σε σύνολο φυσικών προσώπων.

Προσωπικό Αρχείου: τα αρμόδια άτομα που επιφορτίζονται για τη συλλογή, οργάνωση, διαχείριση και διατήρηση του αρχειακού υλικού και τα οποία συνδέονται με σχέση εργασίας ή άλλη παρόμοια σχέση με το Αρχείο.

1.5. Νομικό πλαίσιο προστασίας προσωπικών δεδομένων: γενική επισκόπηση

Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (GDPR, ΓΚΠΔ ή Κανονισμός) της ΕΕ 2016/679 «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών» -με την εφαρμογή του οποίου καταργείται η Οδηγία 95/46/ΕΚ- αποτελεί τη μεγαλύτερη μεταρρύθμιση στην νομοθεσία περί προστασίας των δεδομένων των τελευταίων ετών, με άμεση εφαρμογή σε όλα τα κράτη-μέλη από τον Μάιο του 2018. Εφαρμόζεται στον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο, δηλ. στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε Λιχτενστάιν, Νορβηγία και Ισλανδία και αποτελείται από 99 άρθρα και 173 αιτιολογικές σκέψεις, καθώς και 18 επιπλέον ορισμούς από την Οδηγία (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε., 2018). Η επιλογή για εφαρμογή ενός Κανονισμού προς αντικατάσταση της Οδηγίας εντούτοις, αποκαλύπτει την ανάγκη βελτίωσης του πλαισίου της προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Σκοπός της εφαρμογής του Κανονισμού υπήρξε η άρση των νομικών ασαφειών και της ανασφάλειας που δημιουργούσε το προηγούμενο νομικό πλαίσιο, η ενδυνάμωση

θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων, η διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η ομοιομορφία του νομικού πλαισίου σε όλα τα κράτη-μέλη και η επιβολή αυστηρών κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων (Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., 2017:81). Ο Κανονισμός έχει εφαρμογή σε όλους τους φορείς (ιδιωτικές και δημόσιες επιχειρήσεις, κρατικές αρχές, συλλόγους, κ.λπ.) που διαχειρίζονται, επεξεργάζονται, αποθηκεύουν και διακινούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, είτε έχουν έδρα και δραστηριότητα σε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είτε όχι, εφόσον τα δεδομένα αφορούν ευρωπαίους πολίτες ή σχετίζονται με οποιοδήποτε είδους υπηρεσίες και αγαθά προς αυτούς και υπό τους ανωτέρω όρους εφαρμόζεται και στην ελληνική επικράτεια. Επίσης, βασικός στόχος του Κανονισμού είναι η ενδυνάμωση των δικαιωμάτων των πολιτών, και της θέσπισης νέων μηχανισμών αναφορικά με την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων, μέσω κυρίως της ενίσχυσης των υποχρεώσεων των υπευθύνων και εκτελούντων επεξεργασίας, της δημιουργίας του θεσμού του υπεύθυνου προστασίας προσωπικών δεδομένων (DPO) και της επιβολής αυστηρών κυρώσεων σε περιπτώσεις παραβάσεων (Παναγοπούλου-Κουτνατζή Φ., 2017). Η νέα ενισχυμένη συνθήκη προστασίας της προσωπικής πληροφορίας μέσω του Κανονισμού δεν παρεκκλίνει ουσιωδώς από τις γενικές αρχές του προϋφιστάμενου πλαισίου προστασίας των προσωπικών δεδομένων, δηλαδή την κατηρημένη Οδηγία· στην πραγματικότητα αποτελεί μια κανονιστική εξέλιξη στο ρυθμιστικό περιβάλλον, που επιχειρεί να δημιουργήσει ένα αυστηρότερο θεσμικό πλαίσιο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και κατ' επέκταση να ενισχύσει το φάσμα προστασίας τους. Επομένως, αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία στη νομοθετημένη αποτύπωση του δικαιώματος του υποκειμένου στα προσωπικά δεδομένα του πια είναι ότι η σχέση μεταξύ πληροφορίας και ατόμου αποτελεί πτυχή του ανθρώπινου εαυτού και επομένως, η πληροφορία όταν διαθέτει υποκείμενο, παύει να είναι άψυχη. (Ακριβοπούλου Χ.: 2011).

Ο ΓΚΠΔ προβλέπει προδιαγραφές ή περιορισμούς των κανόνων του από το δίκαιο των κρατών μελών, διατηρώντας τα χαρακτηριστικά της Οδηγίας, στο σημείο όπου τα κράτη μέλη μπορούν να ενσωματώσουν στοιχεία του παρόντος κανονισμού στο εθνικό τους δίκαιο³, στην έκταση που απαιτείται για λόγους συνεκτικότητας ώστε να είναι κατανοητές οι εθνικές διατάξεις στα πρόσωπα για τα οποία αυτές εφαρμόζονται, μια συνθήκη που

³Πράγματι, ο Κανονισμός παρέχει στα κράτη μέλη το περιθώριο θέσπισης διατάξεων που προσδιορίζουν περαιτέρω την εφαρμογή του σε ορισμένους τομείς, βλ. στο Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, Οι κανόνες προστασίας των δεδομένων ως θεμέλιο της εμπιστοσύνης εντός και εκτός ΕΕ. - απολογισμός, Βρυξέλλες, 24.7.2019 COM (2019), 374 final, σελ. 4.

έγινε γνωστή ως «ρήτρα ευελιξίας» (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 8). Με τις ρυθμίσεις όμως αυτές δεν πρέπει να εισαχθούν προϋποθέσεις πέραν των προβλέψεων του ΓΚΠΔ, όταν δεν υπάρχει περιθώριο εξειδίκευσης τους, όπως στην περίπτωση πρόσθετων προϋποθέσεων επεξεργασίας. Η εθνική νομοθεσία έτσι «αξιοποιεί την ευχέρεια που παρέχει ο ΓΚΠΔ ως προς την έκταση των εξαιρέσεων αλλά και ως προς τη ρύθμιση ειδικών περιπτώσεων επεξεργασίας, όπως η επεξεργασία των δεδομένων στο πλαίσιο της απασχόλησης ή για τους σκοπούς της επιστημονικής έρευνας, για να εξειδικεύσει και να συμπληρώσει τις ρυθμίσεις του ενωσιακού δικαίου, κατά τρόπο ώστε να ενισχύει την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»⁴.

Υπό το φως των ανωτέρω, η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η ρύθμιση του πλαισίου επεξεργασίας τους κατοχυρώνεται στη χώρα μας και από τον ν. 4624/2019. Το πεδίο εφαρμογής του εθνικού νόμου περί επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων λαμβάνει μέτρα εφαρμογής του ΓΚΠΔ (και ενσωματώνει την Οδηγία 2016/680, για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης - πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου) που αναφέρεται διακριτά σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς⁵, με την εξαίρεση την επεξεργασία από φυσικό πρόσωπο στο πλαίσιο αποκλειστικά προσωπικής ή οικιακής δραστηριότητας. Στην ουσία αποτελεί ένα νομοθέτημα που πλαισιώνει τον Κανονισμό, αφού στην πραγματικότητα ενσωματώνει στοιχεία του μόνο στην έκταση που απαιτείται για λόγους συνεκτικότητας, και για να είναι κατανοητές οι εθνικές διατάξεις στα πρόσωπα για τα οποία αυτές εφαρμόζονται.

Ο ΓΚΠΔ διαμορφώθηκε βασισμένος στην ανάγκη για νέο πλαίσιο οριοθέτησης της επεξεργασίας της προσωπικής πληροφορίας και παρότι υιοθετεί αρκετές από τις βασικές αρχές που εισάγει και περιγράφει η Οδηγία 95/46/ΕΚ, η εφαρμογή του απαιτούσε τρόπον

⁴ Βλ. στο Αιτιολογική έκθεση της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016», 2021.

⁵ Διαπιστώνεται ότι η πλειονότητα των διατάξεων του ν. 4624/2019 για τη λήψη μέτρων εφαρμογής του ΓΚΠΔ, αφορά τους αναφερόμενους ως «δημόσιους φορείς» ως υπευθύνων επεξεργασίας, γεγονός που δεν απαντάται με τέτοιο τρόπο στις διατάξεις του Κανονισμού όπου αναφέρεται διακριτά σε δημόσιους και ιδιωτικούς, και συνεπώς πιθανά επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση στους φορείς της μίας και της άλλης κατηγορίας, Γνωμοδότηση ΑΠΔΠΧ 1/2020, αρ. πρωτ. Γ/ΕΞ/606/24-01-2020), σελ. 5.

τινά μια αναθεώρηση της αντίληψης ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων, θέτοντας τη βάση για μια μεγαλύτερη συζήτηση, η συνέχεια της οποίας βασίζεται και στον τρόπο που εφαρμόστηκαν από την έννομη τάξη. Ο εθνικός νόμος 4624/2019 στη συνέχεια, ψηφίστηκε (δεκαπέντε περίπου μήνες μετά τη θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ και την εκπνοή της προθεσμίας, γεγονός που πιθανά φανερώνει χαρακτηριστικά της κατάστασης ετοιμότητας από πλευράς αρμοδίων), με στόχο την εξειδίκευση του ΓΚΠΔ, ως υποχρέωση και όχι επιλογή, και μάλιστα κατά τρόπο όσο το δυνατόν ευθυγραμμισμένο με το ενωσιακό κεκτημένο, προκειμένου να ικανοποιηθεί η ανάγκη για συνεκτική εφαρμογή διατάξεων προστατευτικών για τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, το νομικό πλαίσιο προστασίας δεδομένων θεωρείται ως η πιο σημαντική μορφή ρύθμισης σχετικά με τη χρήση και επανάχρησή τους. Η προστασία τους μέσα από τον νέο Κανονισμό έχει αναμφισβήτητα μετακινηθεί από μια θέση σχετικής αφάνειας, σε κεντρικό ρυθμιστικό πλαίσιο σχετικά με τη χρήση των προσωπικών δεδομένων και στην αρχειακή έρευνα.

1.6. Οργάνωση Κεφαλαίων

Μετά το παρόν πρώτο εισαγωγικό κεφάλαιο, η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε επιπλέον έξι κεφάλαια. Στο δεύτερο κεφάλαιο η εργασία μελετά την έννοια της πληροφορίας όπως εντοπίζεται στο αρχειακό υλικό και την συνθήκη που την καθιστά προσωπικό δεδομένο. Εξετάζεται κατ' επέκταση η σύνδεση του αρχειακού υλικού με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, μέσα από τις διαφορετικές κατηγορίες στις οποίες αυτά διακρίνονται, αλλά και τις πιθανές «τοποθεσίες» που εντοπίζονται στο πλαίσιο αρχειοθέτησης. Επιπλέον, γίνεται αναφορά στη σχέση των αρχειακών φορέων με τα προσωπικά δεδομένα, με βάση την παραδοχή ότι η λειτουργία των Αρχείων συνεπάγεται εγγενώς την επεξεργασία τους από τους ίδιους τους φορείς αλλά και τον πληθυσμό χρήσης. Στο εν λόγω κεφάλαιο γίνεται ακόμα η απαραίτητη αναφορά στην αντικατάσταση του όρου «αρχείο», αναφορικά με το σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από το, υπό την έννοια του Κανονισμού, «σύστημα αρχειοθέτησης», καθώς και στις δραστηριότητες που καθορίζουν την έννοια της επεξεργασίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο διερευνάται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται στο αρχειακό υλικό από τα Αρχεία, από τη θέση ευθύνης που κατέχουν ως υπεύθυνοι και εκτελούντες την επεξεργασία. Στη συνέχεια, αναλύονται οι βασικές αρχές που καθιστούν την διαδικασία της επεξεργασίας από τα Αρχεία νόμιμη, σε συνδυασμό με

τις υποχρεώσεις για την ορθή διαχείρισή τους, τη συμμόρφωση με τις επιταγές του Κανονισμού, αλλά και την ουσιαστική τοποθέτηση της απαραίτητης λήψης των κατάλληλων μέσων και εγγυήσεων για την προστασία. Έμφαση δίνεται επίσης στην από Κανονισμού και εθνικής νομοθεσίας εξαιρετική ρύθμιση της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από τα Αρχεία, για τους σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, ως η κυρίως νομιμοποιητική βάση που εφαρμόζεται στα Αρχεία. Αναλύονται στη συνέχεια τα απαραίτητα τεχνικά μέτρα προστασίας, όπως ρυθμίζονται μέσα από το νομικό πλαίσιο και προτείνονται ως τα πιο κατάλληλα η χρήση των τεχνικών ψευδωνυμοποίησης και κρυπτογράφησης.

Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με τη ρύθμιση της σχέσης αρχειακού υλικού και πληθυσμού χρήσης, στο πλαίσιο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων για σκοπούς διεξαγωγής ιστορικής ή επιστημονικής έρευνας. Αναλύεται η θέση επεξεργασίας αυτή, ο εντοπισμός των ανεξάρτητα υπευθύνων επεξεργασίας εντός του πληθυσμού χρήσης, οι υποχρεώσεις που αυτοί οφείλουν να ακολουθούν, η νομική βάση και η εξαίρεση για τους σκοπούς αυτούς, αλλά και η εμφανής σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ της πρόσβασης των χρηστών σε δεδομένα που εμπεριέχονται σε αρχειακά τεκμήρια και του δικαιώματος των υποκειμένων για προστασία των δεδομένων τους και για ιδιωτικότητα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων σε σχέση με την πληροφορία που τους αφορά απέναντι στον εκάστοτε υπεύθυνο/η επεξεργασίας, με αναφορά στο κείμενο του Κανονισμού. Εξετάζεται δε και η παρέκκλιση υπέρ των σκοπών αρχειοθέτησης έρευνας που προβλέπει σε σχέση με αυτά το ισχύον πλαίσιο, για λόγους στάθμισης των εκατέρωθεν συμφερόντων. Παράλληλα, εξετάζεται το δικαίωμα στη λήθη ή διαγραφή των προσωπικών δεδομένων, γεγονός που αντικατοπτρίζει μια συνθήκη όπου τα υποκείμενα των δεδομένων μπορούν να ζητήσουν υπό προϋποθέσεις τη διαγραφή τους από τα αρχεία, καθώς και τον προβληματισμό που έχει δημιουργήσει το δικαίωμα αυτό στο αρχειονομικό και ευρύτερο επιστημονικό περιβάλλον σε σχέση με τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης.

Στο έκτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε πραγματικές περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για την επιστημονική έρευνα, όπως αντιμετωπίστηκαν μέσα από αποφάσεις του εποπτικού οργάνου, υπό το προηγούμενο νομικό καθεστώς, της Αρχής Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ), και μία προσπάθεια να αναλύσουμε συγκριτικά το αποτέλεσμα που θα είχε η εφαρμογή του ισχύοντος πλαισίου προστασίας. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η ανάλυση της πρακτικής επίδρασης του νομικού πλαισίου

στην αρχειακή έρευνα όπως προέκυψε μέσα από την αναζήτηση της προβληματικής στο πλαίσιο της μελέτης αυτής. Στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται προτάσεις για βελτίωση του πλαισίου για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στα Αρχεία και πιθανές μελλοντικές προεκτάσεις επί των ζητημάτων που προέκυψαν από τη βιβλιογραφία, καθώς και τα ερευνητικά συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Προσωπικά δεδομένα και αρχειακά τεκμήρια: ένας κοινός τόπος

2.1. Η πληροφορία υπό μορφή προσωπικού δεδομένου στο αρχειακό υλικό

Η πληροφορία σε ένα γενικό πλαίσιο αποτελεί τη γνώση για πράξεις, έννοιες, αντικείμενα, γεγονότα, ιδέες και διεργασίες, που μέσα σε συγκεκριμένο κείμενο έχουν μια ιδιαίτερη σημασία. Οι πληροφορίες που έχουν παραχθεί από ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του και έχουν καταχωρισθεί σε ορισμένο υλικό εν συνεχεία, συνιστούν αρχειακά τεκμήρια (Μπάγιας Α., 2010:59). Οι αρχειακοί φορείς δημόσιοι ή ιδιωτικοί συνήθως αποκτούν και διαχειρίζονται τεκμήρια που προέρχονται από τον οργανισμό στον οποίο ανήκουν, αλλά εμπλουτίζουν τις συλλογές τους και μέσω προσκτήσεων αποδεχόμενοι υλικό δωρεάς, μεταβίβασης, μεταφοράς, αγοράς, δανείου ή κληροδοτήματος (Ellis, 2000:204-206). Τα Αρχεία έτσι, με έμφαση σε εκείνα που η λειτουργία τους προορίζεται κατά βάση για επιστημονική έρευνα, περιλαμβάνουν σε μεγάλο βαθμό πρωτογενή τεκμήρια πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς με υψηλό βαθμό αξίας, λόγω της παλαιότητας και του αποδεικτικού χαρακτήρα που κουβαλούν από τη φύση τους, αλλά και αρκετές φορές, λόγω της μοναδικότητάς τους⁶. Ανεξάρτητα από την (αυτονόητη) αξία των ιστορικών τεκμηρίων ωστόσο, αντίστοιχη αξία διαθέτουν και τα δημόσια ή ιδιωτικά έγγραφα και το λοιπό αρχειακό υλικό των τελευταίων ετών που συλλέγονται στους αρχειακούς φορείς και ενσωματώνονται ως ενιαία σύνολα πληροφορίας στις συλλογές τους, τα στοιχεία των οποίων -μεμονωμένα ή σε συνδυασμό με άλλα- μπορούν να αξιοποιηθούν περαιτέρω.

Τα πιο συνήθη είδη τεκμηρίων, ως βασικά συστατικά του αρχειακού υλικού, σε οποιαδήποτε ύλη ή τεχνική αντιστοιχούν-χωρίς να εξαντλούνται- σε δημόσια ή ιδιωτικά έγγραφα, κατάστιχα, κώδικες, χειρόγραφα, απομνημονεύματα, ημερολόγια, ποικίλη

⁶ Ο ν. 4610/2019 «Συνέργειες Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πειραματικά σχολεία, Γενικά Αρχεία του Κράτους και λοιπές διατάξεις», αντικαθιστώντας τον παλαιότερο 1946/1991, θέτει εκ νέου το νομοθετικό πλαίσιο λειτουργίας των Γ.Α.Κ. αλλά και των λοιπών αρχειακών φορέων της χώρας, εντάσσοντάς τους σε φορείς προστατευόμενων αγαθών πολιτιστικής κληρονομιάς.

αλληλογραφία, καθώς και σε οποιαδήποτε γραπτά κείμενα έχουν ιστορική ή κοινωνική αξία ή συνιστούν πηγή πληροφόρησης (Κολυβά Μ., 2011:104). Γίνεται εύκολα αντιληπτό έτσι, ότι τα αρχειακά τεκμήρια, καθώς καταγράφουν πληροφορίες φυσικών (ή νομικών) προσώπων με τρίτους, εμπεριέχουν σε μεγάλο αριθμό -μεταξύ άλλων- προσωπικά δεδομένα, μονομερώς ή ως σύνολα τεκμηρίων μιας δραστηριότητας. Στο πλαίσιο αυτό, εντοπίζουμε ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά των προσωπικών δεδομένων με τα τεκμήρια *per se*, αφού θα λέγαμε ότι από κοινού «αποτελούν νήματα του κοινωνικού ιστού της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης» (Ellis, 2000:21) και: α) συνδέονται με την εξέλιξη μιας δραστηριότητας, β) αποτελούν απόδειξη πράξεων και συναλλαγών, γ) έχουν δύναμη δευτερογενή αξία (δηλ. αξία που προκύπτει από την χρήση των δεδομένων για άλλο σκοπό, ανεξάρτητο από εκείνο για τον οποίο δημιουργήθηκαν) (Γιαννακόπουλος Γ., Μπουντούρη Β., 2017: 21).

Μια πληροφορία επομένως, σε όποιο υλικό φορέα εμφανίζεται στο αρχειακό υλικό, διακρίνεται και εντοπίζεται σε πολλές μορφές και με πολλαπλές έννοιες, αφού μπορεί να αποτελεί για παράδειγμα ένα στοιχείο ή ένα μήνυμα μία είδηση, ανακοίνωση, δήλωση ή αναφορά κ.λπ. που περιέχει και μεταδίδει μία γνώση για κάποια/οιον ή για κάτι⁷. Στην περίπτωση που αυτού του είδους οι πληροφορίες είναι ανώνυμες, προφορικές ή δεν μπορούν να συνδεθούν με ένα πρόσωπο εν ζωή και δεν υφίσταται κάποιος σύνδεσμος μεταξύ του περιεχομένου και του φυσικού προσώπου, τότε αποτελούν απλά στοιχεία. Εφόσον εντούτοις η αποτύπωση μιας πληροφορίας, ανεξάρτητα από τον μορφότυπο ή την ακρίβειά της, μπορεί να συνδεθεί με συγκεκριμένο πρόσωπο, αποτελεί δηλαδή στοιχείο προσδιορισμού, όπως αυτό ορίστηκε αρχικά από την Οδηγία 95/46/ΕΚ, αλλά και από τον Γενικό Κανονισμό για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων αργότερα, τότε θεωρείται δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα (ΓΚΠΔ, άρ. 4). Κατ' επέκταση, σε καμία περίπτωση δεν θεωρούνται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πληροφορίες που είναι ανώνυμες ή αφορώσες πρόσωπα που δεν βρίσκονται εν ζωή (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 42). Αντιλαμβανόμαστε εύλογα ωστόσο ότι από τη στιγμή της γέννησής του έως τη στιγμή του θανάτου του, ένα άτομο στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων του θα αποτελεί «υποκείμενο δεδομένων» όπου ένα άλλο μέρος συλλέγει προσωπικά δεδομένα σχετικά με αυτό και τα δεδομένα του ενδέχεται να περιέλθουν εντός αρχειακού υλικού.

⁷Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, βλ. στο: https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1&dq= (ανάκτηση 4.8.2021).

Κάθε πληροφορία υπάρχει μόνο στο βαθμό που συνδέεται με λοιπές πληροφορίες τις οποίες εμπλουτίζει, τροποποιεί ή ανατρέπει (Μπάγιας Α., 2010: 59). Όπως γίνεται σαφές εντούτοις, οι πληροφορίες ως προσωπικά δεδομένα συνυπάρχουν σε μεγάλο βαθμό με κάθε άλλου είδους πληροφορίες στο αρχειακό υλικό, τη στιγμή που συγχρόνως μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας για διάφορους λόγους. Τα Αρχεία, ως ένας κατεξοχήν «τόπος» συλλογής των δεδομένων πληροφορίας και δη προσωπικής, αποτελεί το μέσο πρόσβασης και το σημείο εντοπισμού τους. Οι αρχειονόμοι ως ενεργοί διαμεσολαβητές κατά την αρχειοθέτηση των τεκμηρίων που εμπεριέχουν προσωπικά δεδομένα, αλλά και ο πληθυσμός χρήσης για την διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας μετέπειτα παρουσιάζονται για τις ανάγκες αυτής της μελέτης ως οι βασικοί συντελεστές της περαιτέρω επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, με στόχο την παραγωγή νέας, πληροφοριακής γνώσης.

2.2. Κατηγορίες και θέσεις προσωπικών δεδομένων

Τα δεδομένα που συνδυάζονται με μοναδικά αναγνωριστικά στοιχεία και άλλες πληροφορίες και μπορούν να αναγνωρίσουν ένα πρόσωπο, αποτελούν ξεκάθαρα προσωπικά δεδομένα (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 30). Οι κατηγορίες των προσωπικών δεδομένων βάσει Κανονισμού, όπως εντοπίζονται και στο αρχειακό υλικό, καταγραμμένες δηλαδή μορφές πληροφορίας που αφορούν πρόσωπα εν ζωή που μπορούν να ταυτοποιηθούν, διαχωρίζονται σε απλά και ειδικής κατηγορίας δεδομένα (ΓΚΠΔ, άρ. 9). Η διάκριση αυτή διαμορφώνεται περισσότερο για λόγους ενισχυμένης προστασίας στα δεδομένα ειδικής κατηγορίας σε σχέση με τα απλά, τη στιγμή ωστόσο που η έννοια των πρώτων δεν προσδιορίζεται ρητά στο κείμενο του Κανονισμού. Στην κατηγορία των απλών προσωπικών δεδομένων, τα οποία εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα στο αρχειακό υλικό, αλλά και εν γένει λόγω της φύσης προσδιορισμού τους, περιλαμβάνονται αρκετές πληροφορίες που απορρέουν από την κοινωνική διάσταση του ατόμου. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η καταγωγή, η υπηκοότητα, τα προσωπικά χαρακτηριστικά, δεδομένα ακαδημαϊκής δραστηριότητας και πιστοποιητικά, η οικογενειακή κατάσταση, η οικονομική κατάσταση (περιουσιακά στοιχεία, τραπεζικοί λογαριασμοί έσοδα, δάνεια, επιδόματα, επιχορηγήσεις κ.ά). Αντίστοιχα, στα ειδικής κατηγορίας δεδομένα περιλαμβάνονται η φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, θρησκευτικές ή

φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, γενετικά και βιομετρικά δεδομένα, κ.ά. τα οποία χαίρουν ισχυρότερης προστασίας από τον νόμο⁸.

Αρχικά, κατά την αρχειοθέτηση εντοπίζουμε σε μεγάλο βαθμό απλά δεδομένα αρχειακού υλικού που προέρχονται από τις προσωπικές πληροφορίες (π.χ. ονομ/νο, ηλικία, διεύθυνση κατοικίας ή εργασίας, email, τηλέφωνο, Α.Φ.Μ., κ.λπ.) που απορρέουν από την πηγή της δωρεάς/απόκτησης των αρχειακών συλλογών, και συνδυάζονται με τις ενέργειες των αρχειακών φορέων που πραγματοποιούνται κατά την καταχώρηση, αλλά και κατά την περαιτέρω διαχείρισή τους για την ανάπτυξη ευρετηρίων αρχειονομικής περιγραφής (Κανελλοπούλου – Μπόττη Μ., 2020: 40). Μια τέτοια περίπτωση εντοπίζεται στην καταχώριση προσωπικής συλλογής αλληλογραφίας από ιδιώτη που δωρίζεται στα Γ.Α.Κ., τα στοιχεία αναγνώρισης του οποίου είναι απαραίτητα για την οργάνωσή του από το αρμόδιο προσωπικό των Αρχείων. Επιπρόσθετα, στην ίδια κατηγορία κατατάσσουμε και όλες τις προσωπικές πληροφορίες που εμπεριέχονται στο εσωτερικό των τεκμηρίων ως απλά δεδομένα και παρέχεται η πρόσβαση σε αυτά για ερευνητικούς ή επιστημονικούς σκοπούς (π.χ. πληροφορίες για επαγγέλματα, επίπεδο μόρφωσης κ.ά.), στα οποία συγκαταλέγονται και τα δεδομένα πολιτών που έχουν υποβάλει αιτήσεις ή που έχουν προσκομίσει ή υποβάλει ηλεκτρονικά διάφορα δικαιολογητικά και άλλα έγγραφα που αφορούν την οικογενειακή, επαγγελματική, προσωπική κατάστασή τους σε δημόσιες υπηρεσίες προκειμένου να ασκηθεί κάποια αρμοδιότητα. Ωστόσο, πληθώρα λοιπών δεδομένων ειδικής κατηγορίας είναι πιθανό να εντοπίζονται συγχρόνως στα δεδομένα υλικού που προορίζονται για χρήση στο κοινό, τα οποία χρήζουν προστασίας και σίγουρα επαυξημένης. Σε κάθε περίπτωση πάντως η υπαγωγή σε αυτή την ειδική κατηγορία καθορίζεται και από τον σκοπό και το περιβάλλον της περαιτέρω χρήσης του.

Παραδείγματα θέσης απλών και ειδικής κατηγορίας δεδομένων σε αρχειακό υλικό:

Απλά δεδομένα: ένας κατάλογος δημοτικού αρχείου μπορεί να περιλαμβάνει απλά προσωπικά δεδομένα σε ληξιαρχικές πράξεις βαπτίσεων ή γάμου, ευρετήρια γεννήσεων, όπως επίσης και πρακτικά συνεδριάσεων, πρωτόκολλα αλληλογραφίας, αποφάσεις διοικητικού συμβουλίου, στρατολογικούς πίνακες, μητρώα αρρένων και θηλέων, απογραφή

⁸ Στην ίδια κατηγορία ανήκουν και τα γενετικά και βιομετρικά δεδομένα, μαζί με τα «δεδομένα που αφορούν την υγεία», τα οποία στο σύνολό τους ανήκουν σε ευρύτερη οργάνωση στις «ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», για την νόμιμη επεξεργασία των οποίων απαιτούνται και ακολουθούνται αυστηρότεροι κανόνες προστασίας.

πληθυσμού, βιβλία εσόδων-εξόδων, συμβόλαια αγοραπωλησιών ακινήτων, διαθήκες, ποικίλες συμβάσεις κ.λπ.

Ειδικής Κατηγορίας δεδομένα: ένα ιατρικό αρχείο ιστορικού ασθενούς μπορεί να περιλαμβάνει ειδικής κατηγορίας δεδομένα σε διαγνώσεις, συνταγές, παραπεμπτικά, γνωματεύσεις, αποτελέσματα εργαστηριακών ή απεικονιστικών εξετάσεων, όπως αντίστοιχα και σε ανάλυση βιολογικού δείγματος.

Συνδυασμός απλών και ειδικής κατηγορίας δεδομένων: αρχειακό υλικό που συλλέγεται στο πλαίσιο έρευνας για την προφορική ιστορία, μέσω της καταγραφής βιωμένων εμπειριών, όπου οι πληροφορητές μπορεί να έχουν αφηγηθεί τόσο κοινές πληροφορίες που αντιστοιχούν σε απλά προσωπικά δεδομένα (προσωπικά στοιχεία, οικογενειακή κατάσταση κ.λπ.), όσο και πιθανώς συναφή με τη ερευνητική θεματική ειδικής κατηγορίας δεδομένα όπως, θρησκευτικές ή πολιτικές απόψεις.

Σε πλήρη συνάρτηση με την σκοπιμότητα των υπηρεσιών τους, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι οι αρχειακοί φορείς καλούνται να επιτελέσουν ένα διευρυμένο και απαιτητικό έργο, αναφορικά με τη διαχείριση της προσωπικής πληροφορίας στη νέα εποχή και τις τεχνολογικές εξελίξεις που τη χαρακτηρίζουν, ιδιαίτερα σε σύγκριση με το παρελθόν.

2.3. Η παροχή πρόσβασης στα αρχειακά τεκμήρια ως εγγενής αποστολή των Αρχείων

Ένα από τα βασικά συστατικά για την εύρυθμη λειτουργία μιας κοινωνίας και την ικανοποίηση των θεμελιωδών ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του ανθρώπου, αποτελεί το δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία. Τα Αρχεία, εκ της φύσεώς τους είναι πηγές πρόσβασης σε πληροφορία και επιτελούν τον στόχο σύστασης και λειτουργίας τους μέσω της συγκέντρωσης και διαχείρισης αρχειακού υλικού, με σκοπό να παρασχεθεί ευχερέστερα η πρόσβαση σε αυτό (Γιαννακόπουλος Γ., Μπουντούρη Β., 2017: 31). Στα τέλη του 20ου αιώνα, το έτος 1991, ο νόμος 1946/1991 καθόρισε την αρχειακή πολιτική στην Ελλάδα, αναδιοργάνωσε την εθνική αρχειακή υπηρεσία (Γ.Α.Κ.), διέκρινε τους τύπους των αρχείων και των αρχειακών φορέων, και καθόρισε τους βασικούς όρους πρόσβασης στα ελληνικά αρχεία (ν. 1946/1991, ΦΕΚ Α-69/14-5-1991). Ο νέος σχετικός ν. 4610/2019 ρυθμίζει εκτός από τα Γενικά Αρχεία του Κράτους και τα αρχεία της αρμοδιότητάς τους,

γενικότερα, όλα τα αρχεία που ορίζονται στο άρ. 160, παρ. 1 του νόμου αυτού αλλά και την πρόσβαση σε αυτά από το κοινό (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 108). Περαιτέρω, δεοντολογικοί κανόνες του επαγγέλματος της αρχειονομίας καθορίζουν καταρχάς τα πρότυπα συμπεριφοράς, όπου μεταξύ των βασικών αρχών τους εντοπίζονται, η εξασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης και σαφήνειας στα αρχειακά τεκμήρια, η καταγραφή των ενεργειών αναφορικά με την επεξεργασία και φυσικά ο σεβασμός στο ιδιωτικό απόρρητο⁹.

Ο σκοπός των Αρχείων προσδιορίζεται και ολοκληρώνεται μέσα από την δυνατότητα να συλλέγουν και να παρέχουν τα αρχειακά τους τεκμήρια προς δημόσια χρήση και αξιοποίηση σε κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο κατόπιν αιτήματος ως «πλήρες» δικαίωμα, προστατευόμενο ευθέως εκ του Συντάγματος (άρ. 5 παρ. 1): «Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων» (Βλαχόπουλος Σ., 2018). Τα Αρχεία, ως αρχικοί παραλήπτες του αρχειακού υλικού, έρχονται πρώτα σε επαφή με την προσωπική πληροφορία, την οποία οφείλουν σύμφωνα με τους σκοπούς των υπηρεσιών τους να οργανώνουν με ορθό τρόπο για περαιτέρω αξιοποίηση, μέσω της παροχής πρόσβασης στα νέα πληροφοριακά συστήματα διαχείρισης, τις βάσεις δεδομένων¹⁰.

Πρόσβαση στο αρχειακό υλικό και τα προσωπικά δεδομένα που πιθανά φιλοξενούν διενεργεί -μεταξύ άλλων- και ο πληθυσμός χρήσης για τη διεξαγωγή επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας. Φορείς του δικαιώματος πρόσβασης και χρήσης αρχειακών τεκμηρίων με δημόσιο¹¹ χαρακτήρα είναι όλοι οι πολίτες¹². Στα λοιπά αρχεία που δωρήθηκαν στα

⁹Κώδικας Δεοντολογίας των Αρχειονόμων, Εγκριθείς από τη Γενική Συνέλευση του Δ.Σ.Α., Αθήνα 1998. Η ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων ενθαρρύνεται και στο κείμενο του Κανονισμού με την δημιουργία Κωδίκων Δεοντολογίας για την ορθή εφαρμογή του Κανονισμού (άρ. 40 & 41).

¹⁰ Τα Αρχεία δύναται να έχουν δικαιώματα στη δική τους βάση δεδομένων, η οποία περιλαμβάνει πληθώρα προσωπικής πληροφορίας όταν πρόκειται για καταλογογράφηση ή ευρετηρίαση αρχειακού ή βιβλιογραφικού υλικού και δεδομένων, βλ. Καλλινίκου Δ., 2006: 8.

¹¹ Αποδέκτες του δικαιώματος πρόσβασης είναι όλοι οι πολίτες και στα Ν.Π.Ι.Δ. που ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται τακτικώς από τακτικούς πόρους κατά 50% του ετήσιου προϋπολογισμού τους, τα Ν.Π.Ι.Δ. και οι ΔΕΚΟ, καθώς και τα νομικά πρόσωπα και οι επιχειρήσεις του Ο.Τ.Α., βλ. άρθρο 7 του ν. 4325/2015. Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου (ΕΚΤ) το οποίο παρέχει πρόσβαση στο Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών.

¹² Στον ν.4610/2019, άρ. 194 αναφέρεται συγκεκριμένα: «Τα αρχεία της αρμοδιότητας των Γ.Α.Κ. είναι προσβάσιμα στο κοινό, όπως προβλέπεται από το άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ν. 2690/1999, Α' 45) και το άρθρο 1 του Π.Δ. 28/2015 (Α' 34), με την επιφύλαξη του ν. 2472/1997 (Α' 50), καθώς και του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/79 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 (L 119). Ο ν. 2472/1997, αντικαταστάθηκε πλέον με τον νέο ν. 4624/2019 με τις

Γ.Α.Κ. η πρόσβαση παραχωρείται «σύμφωνα και με τους όρους του δωρητή, διαφορετικά υπάγονται στις διατάξεις του παρόντος άρθρου», σύμφωνα με το ν. 4610/2019, άρ. 194, παρ. 3, ενώ στα ιδιωτικά¹³ (ν. 4610/2019, άρ. 195), η πρόσβαση γίνεται δυνατή «με απόφαση του αρμόδιου οργάνου διοίκησης του φορέα [...]». Έτσι, ο κανόνας είναι ότι τα Αρχεία είναι, απλά, ανοικτά, εκτός εξαιρέσεων, που περιέχει ο νόμος με ειδικές διατάξεις και για ειδικούς λόγους προστασίας του δημόσιου συμφέροντος (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 87 - 88).

Σήμερα, η πρόσβαση στα δεδομένα αρχειακού υλικού από πλευράς του αρμόδιου προσωπικού των Αρχείων και του πληθυσμού χρήσης τους διενεργείται συχνότερα μέσα από τις ηλεκτρονικές μη πρωτότυπες βάσεις δεδομένων. Τα συστήματα αυτά, αποτελούν κατά βάση τον τρόπο οργάνωσης της καθημερινής πληροφορίας και παρέχουν την υποδομή για συγκέντρωση πολύ μεγαλύτερων ποσοστών δεδομένων, καθώς εκτός από την καταγραφή του υλικού και τις συναφείς δραστηριότητες παρέχουν και τη δυνατότητα για καλύτερη επεξεργασία και αναζήτηση κάθε πληροφορίας από τον πληθυσμό χρήσης. Για την χρήση βάσεων δεδομένων, τα Αρχεία βασίζονται στους κανόνες που πηγάζουν από την πνευματική ιδιοκτησία και αφορούν την έκταση των δικαιωμάτων του δημιουργού/κατασκευαστή της βάσης δεδομένων, σε σχέση με τα δικαιώματα του πληθυσμού χρήσης, αλλά και πέραν τούτου στις συμβάσεις παραχώρησης χρήσης βάσης δεδομένων (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2006:2-6).

Έτσι, το σύνολο των αρχειακών φορέων έχουν εκ της φύσεώς τους ως αποστολή την πρόσβαση στα αρχειακά τεκμήριά τους. Δεδομένης όμως της ύπαρξης προσωπικών δεδομένων εντός των τελευταίων, τα Αρχεία βαρύνονται από την υποχρέωση προστασίας των προσωπικών δεδομένων κατά την εκπλήρωση της αποστολής τους, ακολουθώντας την εφαρμογή νόμων που ρυθμίζουν την πρόσβαση και τις νομικές βάσεις επεξεργασίας τους μέσα σε ένα πολύπλοκο νομικό πλαίσιο, όπως θα σκιαγραφηθεί παρακάτω.

ίδιες υποχρεώσεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε δημόσιους σε ιδιωτικούς αρχειακούς φορείς, βλ. Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:29.

¹³ Στον ν. 4610/2019 άρ. 165 αποτυπώνεται ότι ιδιωτικά είναι τα αρχεία: «α) από τη βυζαντινή περίοδο και *εφεξής*, β) τα προσωπικά αρχεία όσων άσκησαν ανώτατα λειτουργήματα της πολιτείας και της εκκλησίας [...] των προσώπων που διακρίθηκαν στις επιστήμες, τα γράμματα, τις τέχνες, την ευποιία, την εθνική ή οποιαδήποτε άλλη δράση, καθώς και τα αρχεία φυσικών προσώπων, που το περιεχόμενό τους παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικό ή πολιτιστικό ενδιαφέρον, γ) τα αρχεία των πολιτικών κομμάτων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων, δ) τα αρχεία των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου [...] καθώς και τα αρχεία οικογενειών [...] εφόσον το περιεχόμενό τους παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικό ή πολιτιστικό ενδιαφέρον [...]». Εν ολίγοις σχεδόν όλα τα μη δημόσια (ή σε επίπεδο οικιακής/ιδιωτικής χρήσης και κατοχής) αρχεία με την γενικευμένη ομολογουμένως προϋπόθεση το περιεχόμενό τους να παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικό ή πολιτιστικό ενδιαφέρον, είναι υπόχρεα στη συνθήκη της υπαγωγής τους στα Γ.Α.Κ., βλ. Κανελλοπούλου - Μπότη Μ., 2020: 119.

2.4. Η επεξεργασία δεδομένων ως εγγενές χαρακτηριστικό της λειτουργίας του Αρχείου

Τα Αρχεία, συμβαδίζοντας με τους σκοπούς άσκησης των υπηρεσιών τους για την οργάνωση των αρχειακών τεκμηρίων και την παροχή πρόσβασης στον πληθυσμό χρήσης, διατηρούν μία εγγενή σύνδεση με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Ειδικότερα, κατά την απόκτηση του αρχειακού υλικού από το Αρχείο επιτελείται, μέσα από τη διαδικασία υπογραφής των πρωτόκολλων παράδοσης – παραλαβής, η πρώτη φάση επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Τα πρωτόκολλα αυτά περιλαμβάνουν τα απαραίτητα στοιχεία (και προσωπικά) κατάθεσης του αρχειακού υλικού όπως και τα αντίστοιχα παραλαβής, το αντικείμενο, τον χρόνο, τον τόπο και τους όρους της πράξης και έχουν θέση σύμβασης ανάμεσα στα δύο μέρη. Λειτουργούν συγχρόνως ως εργαλείο έρευνας μέχρι τη στιγμή που τα τεκμήρια και οι πληροφορίες τους θα υποστούν επεξεργασία, και πρέπει να συντάσσονται με συνέπεια και λεπτομέρεια¹⁴.

Στη συνέχεια, για λόγους οργάνωσης των προσκτήσεων, το αρμόδιο προσωπικό των Αρχείων προβαίνει στην αρχειονομική περιγραφή και κατάταξη των τεκμηρίων για τη συγκρότηση διακριτών αρχειακών συνόλων. Ακολουθεί η ταξινόμηση -εφόσον κρίνεται απαραίτητη από τη φύση του υλικού- και καταλήγει ο κύκλος εργασιών με την τεκμηρίωση του αρχείου, η οποία στοχεύει στην απόδοση με συνέπεια και ακρίβεια της πληροφορίας που το περιβάλλει για την αναζήτησή του από τον πληθυσμό χρήσης. Στις πληροφορίες ιδιοκτησίας ή δωρεάς για το πρώτο στάδιο διαχείρισης του υλικού, τα συνοπτικά ή αναλυτικά ευρετήρια, τους κατάλογους και τα δελτία όπου καταχωρούνται οι περιγραφές των τεκμηρίων σε επόμενο χρόνο, ήδη η/ο εκάστοτε υπεύθυνος/η εργασίας διαχειρίζεται ένα πλήθος προσωπικών δεδομένων σε πολλά επίπεδα (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 48-50). Όλες οι ανωτέρω διαδικασίες, όπως είναι φυσικό, έχουν απομακρυνθεί στη

¹⁴ Εφόσον κριθεί ότι για παράδειγμα δημόσιο αρχείο ή τμήμα αυτού παρουσιάζει ιστορικό ενδιαφέρον, τα Γ.Α.Κ. προβαίνουν στον εγκιβωτισμό, την καταγραφή (Κατάσταση Μεταφερομένου Υλικού) και την μεταφορά του αρχείου. Η διαδικασία παραλαβής του αρχείου ολοκληρώνεται με την υπογραφή ενός πρωτοκόλλου παράδοσης-παραλαβής. Αντίστοιχα, ιδιωτικοί φορείς, Ν.Π.Ι.Δ., Α.Ε. καθώς και φυσικά πρόσωπα δύνανται να καταθέσουν το αρχείο τους στα Γενικά Αρχεία του Κράτους επιλέγοντας τη διαδικασία της δωρεάς ή παρακαταθήκης. Η διαδικασία και στις δύο περιπτώσεις περιλαμβάνει την υπογραφή από τα δύο μέρη πρωτοκόλλου παράδοσης - παραλαβής, με συνημμένο τον κατάλογο των αρχειακών τεκμηρίων, όπως επίσης και λεπτομερές Πρακτικό, Βλ. <http://www.gak.gr/index.php/el/component/content/article?id=934&Itemid=555#diadikasia-paradosis-arxeion-foreon-tou-dimosiou-sta-g-a-k> (ανάκτηση 15.3.2022).

σύγχρονη εποχή από το παραδοσιακό μοντέλο αρχειοθέτησης και έχουν αυτοματοποιηθεί μέσα από τα πληροφοριακά συστήματα, γεγονός ωστόσο που δεν μας απομακρύνει καθόλου από την συνθήκη της επεξεργασίας της προσωπικής πληροφορίας, τουναντίον θα λέγαμε, αυτή εντοπίζεται ως διευρυμένη και αναλυτικότερη. Μία από τις βασικές δραστηριότητες επεξεργασίας των αρχειακών φορέων αποτελεί επομένως και η οργάνωση και αποθήκευση των αρχειακών τεκμηρίων που μπορεί να εμπεριέχουν προσωπικά δεδομένα, με σκοπό την παροχή πρόσβασης σε αυτά στο κοινό. Το αρχειακό υλικό που οργανώνεται στα Αρχεία, κοινοποιείται στο εξής για την περαιτέρω διαχείρισή του από τον πληθυσμό χρήσης, ο οποίος προβαίνει αντίστοιχα, για διαφορετικούς λόγους και σκοπούς, σε πράξεις επεξεργασίας. Η συζήτηση για την επεξεργασία και κατ' επέκταση την προστασία των προσωπικών δεδομένων εντούτοις βασίζεται σε έναν κοινό παρονομαστή· την ύπαρξη ενός «αρχείου» ως συνόλου αρχειακών τεκμηρίων που εμπεριέχουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, ώστε να εντοπίζεται εκεί η δραστηριότητα της επεξεργασίας, και λόγω αυτού να τίθενται οι νομικές προϋποθέσεις που την ρυθμίζουν και οι κανόνες που την καθιστούν ανεκτή στο πλαίσιο προστασίας τους.

Ο ορισμός του αρχείου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον παλαιότερο ν. 2472/1997, «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» στο άρ. 2 αναφερόταν στο «σύνολο των προσωπικών δεδομένων που αποτελούν ή μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας», μια συνθήκη που επαναπροσδιορίστηκε για λόγους ενίσχυσης στον ν. 3471/2006 προβαίνοντας στη προσθήκη της έννοιας του «*διαρθρωμένου συνόλου δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα*» τα οποία είναι «*προσιτά με ορισμένα κριτήρια*». Ο Γενικός Κανονισμός Προσωπικών Δεδομένων σε μια προσπάθεια εντονότερου προσδιορισμού του τρόπου διάθρωσης, αλλά και της πρόσβασης των συνόλων -ψηφιακών ή αναλογικών- προσωπικής πληροφορίας (Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., 2020: 37) αντικατέστησε τον όρο «αρχείο» με την έννοια «*σύστημα αρχειοθέτησης*». (ΓΚΠΔ, άρ. 4, στ. 6). Στον ορισμό αυτόν εμπίπτει «*κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσβάσιμα με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια, είτε είναι αποκεντρωμένο είτε κατανεμημένο σε λειτουργική ή γεωγραφική βάση*» και επιπλέον είτε είναι ψηφιακά είτε όχι, αλλά εφόσον αφορά προσωπικά δεδομένα μόνο ζώντων προσώπων. Η έννοια αυτή διευκρινίζει και οριοθετεί πιο συγκεκριμένα τα κριτήρια στα οποία εφαρμόζεται ο κανόνας προστασίας τους, όπου φυσικά δεν αφορά την τυχαία διευθέτηση δεδομένων (είτε από το Αρχείο ή

τις/τους χρήστριες/στες), αλλά τη διαρθρωμένη διευθέτηση δεδομένων, η οποία εξ ορισμού χαρακτηρίζει την οργάνωση αρχειακών τεκμηρίων εντός Αρχείων.

Ως επεξεργασία, ήτοι, το ουσιαστικό πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού, με την έννοια που ορίζεται στις διατάξεις του (άρ. 4 στ. 2), νοείται κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε σύστημα αρχειοθέτησης (για δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς), όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή. Όλες οι αναφερόμενες δραστηριότητες συνιστούν πράξεις επεξεργασίας κατά τη χρήση του αρχειακού υλικού στα Αρχεία, αφού δίνουν έμφαση στη συστηματική δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης της συλλογής και ανάλυσης δεδομένων, η οποία αυξάνει το απόθεμα της γνώσης¹⁵. Η διαχείριση της γνώσης άλλωστε υποδηλώνει «τη συστηματική οργάνωση της εμπειροχόμενης στον οργανισμό πληροφορίας, ρητής ή άρρητης, καταχωρισμένης σε τεκμήρια ή ενσωματωμένης στην εμπειρία και τεχνογνωσία [...], με στόχο το μετασχηματισμό της σε γνώση, σε γνωστικό κεφάλαιο για χρήση [...]», (Μπώκος Γ.: 2002).

Το αρμόδιο προσωπικό ενός Αρχείου δραστηριοποιείται και παρέχει τις υπηρεσίες στο κοινό κατά βάση μέσω όλων των ανωτέρω πράξεων αυτοματοποιημένης ή μη επεξεργασίας προσωπικής πληροφορίας που εμπεριέχεται στα αρχειακά τεκμήρια. Τέτοιες ενέργειες εντοπίζονται κατά την εισαγωγή του αρχειακού υλικού (βλ. επεξεργασία καταχώρισης), την ταξινόμηση (βλ. επεξεργασία οργάνωσης, διάρθρωσης), την αποθήκευση, την εκκαθάριση (βλ. επεξεργασία διαγραφής ή καταστροφής). Γίνεται φανερό έτσι, ότι η διαχείριση αρχειακού υλικού περιλαμβάνει όλες σχεδόν τις κατηγορίες επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, στις οποίες συγκαταλέγεται ωστόσο και η ουσιαστική για την παρούσα μελέτη παροχή πρόσβασης υλικού για την περαιτέρω ερευνητική χρήση (βλ. επεξεργασία κοινολόγησης, διάδοσης), οι οποίες βέβαια συμβαδίζουν με τις βασικές αρμοδιότητές τους στο πλαίσιο λειτουργίας των Αρχείων.

¹⁵ A Preliminary Opinion on data protection and scientific research, (EDPS), 2020, σελ. 9.

Δραστηριότητες επεξεργασίας στα προσωπικά δεδομένα επομένως, διενεργούν και οι διαχειριστές/στριες πληροφοριακών συστημάτων που υποστηρίζουν τις υπηρεσίες που προσφέρει το Αρχείο, αλλά στο εξής και ο ίδιος ο πληθυσμός χρήσης για λόγους έρευνας από τις βάσεις δεδομένων ή επιτόπιας μελέτης και μετέπειτα διαχείρισης αυτών που εναπόκεινται σε αυτά (βλ. επεξεργασία χρήσης, συλλογής, ανάκτησης, αναζήτησης πληροφοριών κ.ά.). Όσο πιο οργανωμένο είναι ένα αρχείο άλλωστε, τόσο καλύτερη πρόσβαση παρέχεται σε αυτό, ενώ η ηλεκτρονική διαθεσιμότητα του αρχειακού υλικού προφανώς διευκολύνει ακόμη περισσότερο την πρόσβαση αυτή (Κανελλοπούλου – Μπόττη Μ., 2020:88). Κάθε συστηματική προσπάθεια για οργάνωση του αρχειακού υλικού επομένως, οδηγεί σε ευκολότερη πρόσβαση, και κατ' επέκταση και στα προσωπικά δεδομένα που εντοπίζονται στα τεκμήριά του, γεγονός που μεταφράζεται σε μεγαλύτερης κλίμακας πράξεις επεξεργασίας, τόσο από την πλευρά των Αρχείων, όσο και του πληθυσμού χρήσης. Μπορούμε επομένως να καταλήξουμε στην παραδοχή ότι κάθε φορά που διαβιβάζονται έγγραφα με προσωπικά δεδομένα ή χορηγούνται αντίγραφα με προσωπικά δεδομένα εκ του αρχειακού υλικού, από τη μία πλευρά το Αρχείο διενεργεί τις απαραίτητες για την εξυπηρέτηση των σκοπών λειτουργίας τους ενέργειες επεξεργασίας, και από την άλλη αντίστοιχα ο πληθυσμός χρήσης για σκοπούς επιστημονικής έρευνας. Ο ΓΚΠΔ, εντούτοις, κατοχυρώνεται στο ενωσιακό δίκαιο ως ένα βασικό εργαλείο που προσφέρει στα άτομα καλύτερο έλεγχο επί των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν, αλλά και τη διασφάλιση των κατάλληλων μέσων ώστε τα δεδομένα αυτά να υποβάλλονται σε επεξεργασία για νόμιμο σκοπό, αλλά και με δίκαιο και διαφανή τρόπο¹⁶. Για την διαχείριση των προσωπικών δεδομένων το νέο ρυθμιστικό πλαίσιο έρχεται να ανανεώσει τις θέσεις ευθύνης των υπευθύνων επεξεργασίας και να ρυθμίσει τους κανόνες της σύννομης επεξεργασίας υπό το καθεστώς συγκεκριμένων προϋποθέσεων αλλά και εξαιρέσεων, για τα οποία θα γίνει αναλυτικότερα λόγος στο εξής.

¹⁶ Βλ. στο Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, Η προστασία των δεδομένων ως πυλώνας της ενδυνάμωσης των πολιτών και της προσέγγισης της ΕΕ στην ψηφιακή μετάβαση — δύο έτη εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων, Βρυξέλλες, 24.6.2020 COM(2020) 264 final.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται σε αρχειακά τεκμήρια από τα ίδια τα Αρχεία

Τα προσωπικά δεδομένα όπως έχει ήδη αναφερθεί αφορούν άτομα που βρίσκονται εν ζωή. Οι πληροφορίες που εντοπίζονται στα αρχειακά τεκμήρια καταγεγραμμένες σε βάθος χρόνων ωστόσο, δεν καθιστούν πάντα εύκολη τη διευκρίνιση της κατάστασης στην οποία βρίσκονται τα υποκείμενα των δεδομένων, και επομένως καθιστούν το έργο ελέγχου της προστασίας τους από τους αρχειακούς φορείς εξαιρετικά απαιτητικό και δύσκολο (Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., 2020:42). Σε αυτό το πλαίσιο διαχείρισης ωστόσο, οι ενισχυμένες από άποψη ευθύνης θέσεις όσων εμπλέκονται σε πράξεις επεξεργασίας των εν λόγω δεδομένων ρυθμίζονται στον Κανονισμό, οι βασικοί ρόλοι των οποίων καθιερώνονται και στην προηγούμενη Οδηγία 95/46/ΕΚ¹⁷. Εντοπίζονται όμως πλέον διαφοροποιήσεις, οι οποίες αφορούν την αναγνώριση ιδιαίτερων υποχρεώσεων για τα Αρχεία που διαχειρίζονται προσωπικά δεδομένα εντός του αρχειακού υλικού. Οι δύο βασικοί ρόλοι στο πλαίσιο επεξεργασίας δεδομένων, σύμφωνα με τον Κανονισμό, οι οποίοι εφαρμόζονται και στο πλαίσιο επεξεργασίας δεδομένων από τα Αρχεία είναι α) ο υπεύθυνος επεξεργασίας, και β) ο εκτελών την επεξεργασία.

3.1. Υπεύθυνος επεξεργασίας & εκτελών την επεξεργασία στα Αρχεία

Ο Κανονισμός στην προσπάθεια ενίσχυσης της αποτελεσματικότερης προστασίας των προσωπικών δεδομένων και των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων αναθεώρησε τις υποχρεώσεις όλων όσοι επεξεργάζονται δεδομένα μέσω των θέσεων

¹⁷ Κατά την πρόσφατη συνεδρίαση του Εθνικού Συμβουλίου Καταναλωτή και Αγοράς (ΕΣΚΑ) τον Μάρτιο του 2018, εκπρόσωπος της ΑΠΔΧΠ επεσήμανε ότι το 80% των προβλέψεων του Κανονισμού προβλέπονταν ήδη υπό το καθεστώς της Οδηγίας. Ωστόσο πρέπει να σημειωθεί ότι ο Κανονισμός καταλαμβάνει και υπεύθυνους επεξεργασίας/εκτελούντες την επεξεργασία, μη εγκατεστημένους στην ΕΕ εφόσον η επεξεργασία εκτελείται στην Ένωση. Επίσης, η Οδηγία δεν κάνει αναφορά στους εκτελούντες την επεξεργασία, σε αντίθεση με τον Κανονισμό που τους συμπεριλαμβάνει με ρητή αναφορά, βλ. ΣΕΒ, Ο νέος Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR), Αθήνα 2018, σελ. 17-18.

ευθύνης για τη σύννομη επεξεργασία τους. Σύμφωνα με το άρ. 5, παρ. 2 του Κανονισμού (που καθιερώνει την αρχή λογοδοσίας): *ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωση με την §1 του ίδιου άρθρου, επομένως βαρύνεται με το περαιτέρω καθήκον, να οφείλει να αποδεικνύει με δική του πρωτοβουλία και ανά πάσα στιγμή, δηλαδή να λογοδοτεί, για τη συμμόρφωσή του με τις αρχές επεξεργασίας του ΓΚΠΔ (βλ. αμέσως παρακάτω). Ο/η υπεύθυνος/η επεξεργασίας αποτελεί το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή, υπηρεσία ή άλλο φορέα, που καθορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και φέρει την ευθύνη για αυτή, είτε γίνεται από το ίδιο είτε από άλλον (ΓΚΠΔ, άρ. 4, παρ. 1, Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:52)¹⁸. Τα Αρχεία επομένως, λαμβάνουν την ιδιότητα υπευθύνων επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ήδη από την απόκτηση και αρχειοθέτηση του αρχειακού υλικού που εμπεριέχει προσωπικά δεδομένα και, εν συνεχεία, με την πιθανή κοινολόγηση αυτών στον πληθυσμό χρήσης, στο πλαίσιο άσκησης των αρμοδιοτήτων τους και, συνεπώς, πρέπει να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις όπως ορίζονται στο νομικό πλαίσιο, ώστε να είναι νόμιμη επεξεργασία τους.*

Οι επτά βασικές αρχές που διαμορφώνουν τη συνθήκη της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και οφείλουν να τηρούνται από κάθε αρχειακό φορέα που διαλαμβάνει αντίστοιχες ενέργειες επεξεργασίας ως υπεύθυνος επεξεργασίας αποτυπώνονται στον Κανονισμό σε αιτιολογική σκέψη (άρ. 39), αλλά και στα κυρίως άρθρα του (άρ. 5): α) «νομιμότητα, αντικειμενικότητα και διαφάνεια»¹⁹, β) «περιορισμός του σκοπού», γ) «ελαχιστοποίηση των δεδομένων», δ) «ακρίβεια», ε) «περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης», στ) «ακεραιότητα», και ζ) «εμπιστευτικότητα». Οι αρχές αυτές αποτελούν στην πραγματικότητα νομοθετικές εξειδικεύσεις της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της αναλογικότητας, σε συνδυασμό με το συνταγματικό δικαίωμα προστασίας από την συλλογή, επεξεργασία και χρήση των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α). Συνιστούν αναγκαστικό δίκαιο και επομένως δεν είναι απλώς κατευθυντήριες γραμμές.

¹⁸ Επομένως, για παράδειγμα, στα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας (Α.Σ.Κ.Ι.), υπεύθυνος/η επεξεργασίας ορίζεται το νομικό πρόσωπο που συστήθηκε για λειτουργία τους, το οποίο οφείλει να ακολουθεί τους κανόνες για τη νόμιμη επεξεργασία στο αρχειακό υλικό που φιλοξενεί καθορίζοντας κατά βάση τους σκοπούς και τον τρόπο επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που εντοπίζονται σε αυτό.

¹⁹ Σαφέστερα η αρχή αυτή προϋποθέτει ότι οι αρχειακοί φορείς πρέπει να δημοσιεύουν σαφείς, φιλικές προς τον χρήστη πληροφορίες σχετικά με την αποστολή τους, ιδίως για ποιους λόγους και με ποιους τρόπους επεξεργάζονται τα προσωπικά τους δεδομένα και πώς μπορούν να έχουν πρόσβαση τα υποκείμενα των δεδομένων σε αυτά, βλ. στο Guidance on data protection for archive services. EAG guidelines on the implementation of the General Data Protection Regulation in the archive sector, Οκτώβριος 2018, σελ. 8.

Έχουν απόλυτη δεσμευτικότητα, πράγμα που καθιστά τη μη τήρησή τους, κατά την διαδικασία της επεξεργασίας, παράνομη (Αρμαμέντος Π., Σωτηρόπουλος Β., 2005:114).

Ειδικότερα, τα Αρχεία, ως υπεύθυνοι επεξεργασίας, θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδεικνύουν τη συμμόρφωση των δραστηριοτήτων επεξεργασίας και υποχρεούνται να υλοποιούν κατάλληλα και αποτελεσματικά τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, κατά τρόπο ώστε η επεξεργασία να πληροί τις διατάξεις του Κανονισμού (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 74), να θεσπίζουν εσωτερικές πολιτικές και να εφαρμόζουν μέτρα τα οποία ανταποκρίνονται στις αρχές της προστασίας των δεδομένων ήδη από τον σχεδιασμό και εξ ορισμού (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 78, άρ. 25 ΓΚΠΔ). Οφείλουν παράλληλα να αποδεικνύουν ότι η επεξεργασία πραγματοποιείται για νόμιμους σκοπούς και σε πλήρη συμμόρφωση με τις τεθείσες υποχρεώσεις. Αυτό προϋποθέτει κατ' αρχάς προηγούμενη ταυτοποίηση των προσωπικών δεδομένων που φέρουν οι αρχειακές συλλογές. Σε κάθε πρόσκτηση επομένως θα πρέπει να γίνεται εκτίμηση του αρχειακού υλικού για τα προσωπικά δεδομένα που περιέχουν²⁰. Επίσης, τα Αρχεία οφείλουν, υπό τις νέες προβλέψεις του Κανονισμού, και ως υπεύθυνοι επεξεργασίας, να υιοθετούν μια πολιτική που θα ελαχιστοποιεί τη μόνιμη διατήρηση προσωπικών δεδομένων, χωρίς όμως να ανατρέπεται η αποστολή της λειτουργίας τους, γεγονός που φαντάζει αρκετά πολύπλοκο, αφού η μία συνθήκη έρχεται σε αντίθεση με την άλλη. Στην πράξη, απαιτείται ένας σχεδιασμός για τα δεδομένα που θα τηρούνται μόνιμα, ο οποίος θα μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο απόδειξης συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις του Κανονισμού (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020: 56-57).

Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί να εντοπιστεί στα Αρχεία και η θέση του ατόμου (ή νομικού προσώπου) το οποίο στην πραγματικότητα επεξεργάζεται τα δεδομένα για λογαριασμό του Αρχείου και αποτελεί συνήθως τρίτο μέρος, εκτός -συχνότερα- αρχειακού φορέα. Πρόκειται για διακριτή οντότητα, στην οποία ένας αρχειακός φορέας μπορεί να αναθέσει την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για λογαριασμό του (εκτελών την επεξεργασία). Τα καθήκοντα του εκτελούντα την επεξεργασία προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας πρέπει να καθορίζονται σε σύμβαση ή άλλη νομική πράξη (ν. 4626/2019, άρ. 60, στ. 3), η οποία μπορεί να ποικίλει (π.χ. σύμβαση έργου). Στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της θέσης αυτής καθορίζονται κατά βάση τα εξής: το άτομο που εκτελεί την επεξεργασία οφείλει «[...] να επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα μόνο βάσει

²⁰The National Archives, Guide to archiving personal data, October 2018, σελ. 28.

καταγεγραμμένων εντολών». Επίσης, πρέπει να λαμβάνει όλα τα απαιτούμενα μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται το κατάλληλο επίπεδο ασφάλειας έναντι των κινδύνων, όπως η ψευδωνυμοποίηση και η ελαχιστοποίηση δεδομένων, η λήψη τεχνολογικών μέτρων ελέγχου ή περιορισμού της επεξεργασίας, ή διαγραφή της προσωπικής πληροφορίας τους μετά από ορισμένο χρονικό διάστημα κ.ά. (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 28). Τέλος, οφείλει να «διαγράφει ή επιστρέφει όλα τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στον υπεύθυνο επεξεργασίας μετά το πέρας της παροχής υπηρεσιών επεξεργασίας, και να ενημερώνει για τυχόν παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 33), διαδραματίζοντας εν γένει ένα σημαντικό ρόλο ενισχύοντας τον υπεύθυνο επεξεργασίας κατά τη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις του.²¹

Παραδείγματα υπεύθυνου επεξεργασίας και εκτελούντα την επεξεργασία στα Αρχεία

Έστω ότι το Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών (ΕΑΔΔ), μόλις δέχτηκε ένα μεγάλο όγκο διατριβών που επιθυμεί να ενσωματώσει στη βάση δεδομένων του μέσω ψηφιοποίησης για την περαιτέρω αξιοποίησή τους από τον πληθυσμό χρήσης. Οι διατριβές κατ' ελάχιστον εμπεριέχουν τα προσωπικά δεδομένα των συγγραφέων τους και των αρμόδιο εξεταστικών επιτροπών. Η εργασία αυτή μπορεί να ανατεθεί σε εξωτερικό συνεργάτη (εκτελών την επεξεργασία), μέσω σύμβασης, ο οποίος θα αναλάβει να εκτελέσει την επεξεργασία για λογαριασμό του υπευθύνου επεξεργασίας, δηλαδή του νομικού προσώπου που έχει αναλάβει τη λειτουργία του, άρα το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ).

Το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α) συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό ιδιωτικών αρχείων (προσώπων, οικογενειών, συλλόγων, εταιρειών κ.ά.), τα οποία κατά κανόνα εμπεριέχουν προσωπικά δεδομένα. Έστω ότι δέχεται δωρεά αρχείου εταιρείας και επιθυμεί να το αποθηκεύσει. Τις δραστηριότητες της οργάνωσης των τεκμηρίων μπορεί να αναλάβει εξωτερικός συνεργάτης ή νομικό πρόσωπο το οποίο θα λάβει τη θέση του εκτελούντα την επεξεργασία για λογαριασμό του υπευθύνου επεξεργασίας για τη συγκεκριμένη ενέργεια, που είναι το Ε.Λ.Ι.Α.

Η αυξημένη διαχείριση και ευθύνη για τη λογοδοσία από την πλευρά των υπευθύνων επεξεργασίας στα Αρχεία που προβλέπει το νομικό πλαίσιο δημιουργεί και νέες προκλήσεις. Η ενισχυμένη από τον Κανονισμό αρμοδιότητα και ευθύνη των Αρχείων ως

²¹ Βλ. στο Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη γνωστοποίηση παραβιάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του Κανονισμού 679/2016, αναθ. 6.2.2018, WP250, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 2918/ΕΛ WP250rev.01, σελ. 15.

υπευθύνων επεξεργασίας μπορεί να οδηγήσει σε μία συνθήκη όπου θα δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, έναντι της προσβάσεως στην πληροφορία. Κατά συνέπεια, το Αρχείο θα προτιμούσε -αφού η κατοχυρωμένη ανεξάρτητη αρχή (ΑΠΔΠΧ) ασκεί σύμφωνα με τον Κανονισμό μόνον κατασταλτικό έλεγχο πλέον, αντίθετα με το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς που απαιτούσε τον προηγούμενο από την ίδια προληπτικό έλεγχο για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων- ενόψει επικίνδυνης ή παράνομης επεξεργασίας κατά την παροχή πρόσβασης σε αυτά στον πληθυσμό χρήσης, ευλόγως ίσως και για αποφυγή οποιασδήποτε κύρωσης, να μη παρέχει τα δεδομένα, παρά να τα παρέχει. Είναι σαφές ωστόσο ότι οι κανόνες αυτοί δεν θα μπορούσαν στο σύνολό τους να ισχύσουν με απόλυτη συνέπεια κατά τον ανωτέρω τρόπο στα Αρχεία.

Προς διευκόλυνση των εμπλεκόμενων μερών ο Κανονισμός προβλέπει ένα ειδικό εξαιρετικό καθεστώς για την αρχειοθέτηση προς το δημόσιο συμφέρον, υπέρ των Αρχείων, η οποία τα εξυπηρετεί σε μεγάλο βαθμό, και αναλύεται στο εξής.

3.2. Νομική βάση επεξεργασίας στα Αρχεία και ο σκοπός αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον

Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεωρείται καταρχάς σύνομη μόνο εφόσον συντρέχουν μία ή περισσότερες εκ των νομικών βάσεων που περιλαμβάνονται στο άρθρο 6 του Κανονισμού, όσον αφορά τα απλά δεδομένα (άρ. 5 στο ν. 4624/2019), και στο άρθρο 9 του Κανονισμού, όσον αφορά τις ειδικές κατηγορίες (όπως αυτό συμπληρώνεται με το άρθρο 22 του ν. 4624/2019). Συγκεκριμένα, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ορίζεται νόμιμη μόνο *εάν τουλάχιστον μία* από τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις που αναφέρονται στο άρ. 6, παρ. 1 ισχύει: α) συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, β) εκτέλεση σύμβασης, γ) συμμόρφωση με νομική υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας, δ) προστασία των ζωτικών συμφερόντων των φυσικών προσώπων, ε) εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή στ) κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας, υπεροχή των έννομων συμφερόντων του υπεύθυνου επεξεργασίας ή τρίτου σε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου ΓΚΠΔ, άρ. 6, παρ. 1-5).

Γίνεται κατανοητό ότι τα Αρχεία φαίνεται να καλύπτονται σε ικανό βαθμό από τις ανωτέρω νομικές βάσεις για σύννομη επεξεργασία, αφού επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα ως υπεύθυνοι επεξεργασίας κατά την αρχειοθέτηση α) τόσο υπό τη βάση εκτέλεσης μιας σύμβασης με το υποκείμενο των δεδομένων (εφόσον το υλικό που συλλέγεται προέρχεται από δωρεά, μεταβίβαση, μεταφορά, αγορά κ.α.), β) όσο και για την τήρηση εκ του νόμου υποχρέωσης (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 45), αλλά και γ) για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται για το δημόσιο συμφέρον, ιδίως όσον αφορά φορείς που τηρούν αρχεία δημοσίου συμφέροντος. Στους φορείς που τηρούν αρχεία δημοσίου συμφέροντος, ανήκουν υπηρεσίες οι οποίες, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο ή το δίκαιο κράτους μέλους, υπέχουν εκ του νόμου υποχρέωση να αποκτούν, να διατηρούν, να αξιολογούν, να ταξινομούν, να περιγράφουν, να ανακοινώνουν, να προωθούν, να διαδίδουν και να παρέχουν πρόσβαση σε αρχεία σταθερής αξίας για το γενικό δημόσιο συμφέρον (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 158). Θεωρητικά περιλαμβάνονται οι αρχειακοί φορείς με βασικό προσανατολισμό την επιστημονική έρευνα, αφού προσβλέπουν στην κοινή ωφέλεια συλλέγοντας αρχεία για το δημόσιο συμφέρον. Ο ΓΚΠΔ αφήνει ωστόσο το δίκαιο της ΕΕ ή το εθνικό δίκαιο να καθορίσει ποια είδη δραστηριοτήτων θεωρούνται «προς το δημόσιο συμφέρον». Σε αυτή τη κατηγορία συγκαταλέγονται τα Ιστορικά Αρχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Historical Archives of the European Union), τα Γ.Α.Κ. της χώρας μας, αλλά και κάθε δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας που προβαίνει σε αρχειοθετήσεις προς το δημόσιο συμφέρον, γεγονός που εντούτοις ενέχει περαιτέρω διευκρινίσεων (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2016:86).

Ιδιαίτερα για τα Αρχεία εφαρμόζεται μια ρύθμιση παρεκκλίσεων για συγκεκριμένες πράξεις επεξεργασίας απλών και ειδικής κατηγορίας²² προσωπικών δεδομένων, η λεγόμενη «συνθήκη εξαίρεσης» που θεσπίζεται στον ΓΚΠΔ. Η παρέκκλιση αυτή αποτυπώνεται στο άρ. 89 παρ. 1, εν είδει «ομπρέλας εξαίρεσης» επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, περίπτωση που είναι προφανές ότι εξυπηρετεί τη λειτουργία των Αρχείων (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:75). Το άρθρο αυτό, συγκεκριμένα, αποτυπώνεται ως εξής: «Η επεξεργασία για σκοπούς αρχειοθέτησης για το δημόσιο συμφέρον [...] υπόκειται σε κατάλληλες εγγυήσεις, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό, ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων, σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό. Οι εν

²² Η «συνθήκη εξαίρεσης» επεξεργασίας δεν εφαρμόζεται μόνο στα απλά προσωπικά δεδομένα, αλλά και στα δεδομένα ειδικής κατηγορίας, όπως ίσχυε και στην προηγούμενη Οδηγία, με μεγαλύτερο εύρος στον νέο Κανονισμό. Στο άρθρο 9 του ΓΚΠΔ αποτυπώνεται εξίσου η παρέκκλιση της απαγόρευσης επεξεργασίας μεταξύ άλλων όταν: «η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον [...].

λόγω εγγυήσεις διασφαλίζουν ότι έχουν θεσπιστεί τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, ιδίως για να διασφαλίζουν την τήρηση της αρχής της ελαχιστοποίησης των δεδομένων. Τα εν λόγω μέτρα μπορούν να περιλαμβάνουν τη χρήση ψευδωνύμων εφόσον οι εν λόγω σκοποί μπορούν να εκπληρωθούν κατ' αυτόν τον τρόπο. Εφόσον οι εν λόγω σκοποί μπορούν να εκπληρωθούν από περαιτέρω επεξεργασία η οποία δεν επιτρέπει ή δεν επιτρέπει πλέον την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων, οι εν λόγω σκοποί εκπληρώνονται κατ' αυτόν τον τρόπο [...]. Αντίστοιχα, στον εθνικό νόμο αποτυπώνεται ότι η επεξεργασία είναι επιτρεπτή «όταν είναι απαραίτητη για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον [...]» και εφόσον εφαρμόζονται οι κατάλληλες διασφαλίσεις για τα προστατευόμενα έννομα συμφέροντα του υποκειμένου των δεδομένων». Ιδιαίτερη σημασία δίνεται πάντως στην λήψη των κατάλληλων μέτρων για την προστασία των έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων. Στα μέτρα αυτά μπορούν να περιλαμβάνονται, στο πλαίσιο του εφικτού, ιδίως -και μεταξύ άλλων- η ψευδωνυμοποίηση ή η κρυπτογράφηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρ. 29, ν. 4624/2019).

Κρίσιμο στοιχείο για τη σύννομη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στα Αρχεία για την αρχειοθέτηση (αλλά και την κοινοποίηση) επομένως εμφανίζεται ο καθορισμός του σκοπού της επεξεργασίας²³. Οι σκοποί αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον (και για την περαιτέρω πρόσβαση από τον πληθυσμό χρήσης) διατηρούν τους αρχικούς σκοπούς επεξεργασίας και θεωρείται ότι υπό αυτή η συνθήκη ακολουθείται ο κανόνας για τη νόμιμη επεξεργασία τους. Υποστηρίζεται κατ' επέκταση ότι η εξαίρεση αυτή, διαμορφώθηκε πολύ συγκεκριμένα με γνώμονα τη λειτουργία των Αρχείων και για την διευκόλυνση της διαχείρισης προστασίας των προσωπικών δεδομένων που κλήθηκαν κατά τη νέα εποχή του Κανονισμού να διαχειριστούν.

Κάθε περίπτωση επεξεργασίας συνιστάται ωστόσο να εξετάζεται βάσει των δικών της ιδιοτήτων και περιστάσεων. Η μόνη οριοθέτηση μπορεί να δοθεί μέσα από την παρ. 1 του

²³ Οι προϋποθέσεις επιτρεπτής επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τον/την ίδιο/α υπεύθυνο/η επεξεργασίας για σκοπό διαφορετικό από αυτόν για τον οποίο τα είχε αρχικά συλλέξει σε δημόσιους φορείς και ιδιωτικούς φορείς εάν είναι: «α) απαραίτητο να ελεγχθούν οι πληροφορίες που παρέχονται από το υποκείμενο των δεδομένων, διότι υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι οι πληροφορίες αυτές είναι εσφαλμένες, β) αναγκαία για την αποτροπή κινδύνων για την εθνική ασφάλεια, εθνική άμυνα ή δημόσια ασφάλεια ή για τη διασφάλιση φορολογικών και τελωνειακών εσόδων, γ) αναγκαία για τη δίωξη ποινικών αδικημάτων, δ) αναγκαία για την αποτροπή σοβαρής βλάβης στα δικαιώματα άλλου προσώπου, ε) απαραίτητη για την παραγωγή των επίσημων στατιστικών κατοχυρώνονται στην εθνική νομοθεσία στον ν.4624/2019 στα άρ. 24 & 25, γεγονός που έχει δημιουργήσει ωστόσο διχογνωμία στον νομικό κόσμο.

άρ. 89 του ΓΚΠΔ, βάσει της οποίας ως νόμιμη ορίζεται η επεξεργασία που διενεργείται βάσει κατάλληλων τεχνικών μέσων και εγγυήσεων, ώστε να διασφαλίζεται η τήρηση της αρχής της ελαχιστοποίησης των δεδομένων (Quinn P., 2021). Μια συστηματική ερμηνεία του άρθρου 89 του ΓΚΠΔ εντούτοις οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι προϋποθέσεις για εξαίρεση της επεξεργασίας δεν θα πρέπει να παραμερίζουν αυτόματα την εφαρμογή του άρθρου 6 (Νομιμότητα της Επεξεργασίας) (Ducato R., 2020). Καταλήγουμε πάντως, ότι η εξαίρεση της επεξεργασίας για σκοπούς αρχειοθέτησης για το δημόσιο συμφέρον ή για λόγους επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας παραμένει η μόνη νομιμοποιητική βάση της περαιτέρω επεξεργασίας (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:101), μια συνθήκη που για τους φορείς πολιτιστικής διαφύλαξης της κληρονομιάς, μπορεί να θεωρηθεί κατά περίπτωση δικαιολογημένη και απαραίτητη.

3.3. Τεχνικά μέτρα προστασίας προσωπικών δεδομένων αρχειακού υλικού: Ψευδωνυμοποίηση– Κρυπτογράφηση

Ο ν. 4624/2016, πλαισιώνοντας τις ρυθμίσεις του Κανονισμού στα άρ. 29 και 30, καθορίζει για τους σκοπούς της αρχειοθέτησης, αλλά και για τη διεξαγωγή επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας, τη λήψη κατάλληλων και συγκεκριμένων μέτρων για την προστασία των έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων. Η δραστηριότητα αυτή, εντούτοις, συμπεριλαμβάνεται στο ευρύ πλαίσιο της επεξεργασίας και πρέπει να ακολουθείται στο μέτρο του δυνατού για τη διασφάλιση της ορθής διαχείρισής των προσωπικών δεδομένων.

Τα τεχνικά μέτρα προστασίας των προσωπικών δεδομένων έχουν μελετηθεί από την Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29²⁴ της προηγούμενης Οδηγίας, προβαίνοντας σε ανάλυση της αποτελεσματικότητας και των ορίων της τεχνικής της ανωνυμοποίησης (τουλάχιστον για την ιστορική έρευνα) ως μία τεχνική για καλύτερη συμμόρφωση με τις αρχές της ελαχιστοποίησης²⁵. Παράλληλα, το ίδιο κείμενο αναλύει λεπτομερώς την τεχνική

²⁴Η Ομάδα εργασίας του άρθρου 29 (ΟΕ 29), η οποία αντικαταστάθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων, είχε συσταθεί δυνάμει του άρθρου 29 της Οδηγίας 95/46/ΕΚ και λειτουργούσε μέχρι την έναρξη εφαρμογής του ΓΚΠΔ με συμβουλευτικό χαρακτήρα ως προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά ήταν ανεξάρτητη ως προς αυτήν, βλ. <https://www.dpa.gr/el/arxi/diethni/EDPB> (ανάκτηση 29.4.2021).

²⁵ Η αρχή της ελαχιστοποίησης που διαπνέει συνολικά την επεξεργασία δεδομένων υπό τον ΓΚΠΔ «συμπροσδιορίζει και τη νομιμότητα της επεξεργασίας δεδομένων σε μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση το προσώπου: εάν η επίτευξη του σκοπού (σ.σ. της αρχειοθέτης) είναι δυνατή με χρήση

της ψευδωνυμοποίησης (pseudonymisation), αποσαφηνίζοντας ορισμένες παρανοήσεις, ειδικά όσον αφορά στις διαφορές μεταξύ των δύο μεθόδων. Από την ανάλυσή τους προκύπτει ότι η χρήση της ανωνυμοποίησης²⁶ έχει ως αποτέλεσμα την αδυναμία προσδιορισμού του υποκειμένου των δεδομένων, ενώ η ψευδωνυμοποίηση αντικαθιστά την ταυτότητα του υποκειμένου των δεδομένων με τέτοιο τρόπο, ώστε να απαιτούνται πρόσθετες πληροφορίες για την εκ νέου αναγνώρισή του (Λουκάς Ι., 2017:46-47). Σύμφωνα με τον ισχύοντα Κανονισμό (άρ. 32) παρόλα αυτά, δεν προβλέπεται το μέσο της ανωνυμοποίησης που προϋπήρχε, αλλά προτείνονται -χωρίς να αποκλείονται άλλα μέτρα προστασίας-, οι τεχνικές της ψευδωνυμοποίησης και κρυπτογράφησης (encryption), οι οποίες θεωρητικά εφαρμόζονται με βέλτιστο τρόπο στην έρευνα όπως αναφέρει και η Αιτιολογική σκέψη 28 του ΓΚΠΔ. Επιπλέον, στο άρθρο 32, παρ. 1 αποτυπώνεται ξεκάθαρα ότι: « [...] ο υπεύθυνος επεξεργασίας και ο εκτελών την επεξεργασία εφαρμόζουν κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται το κατάλληλο επίπεδο ασφάλειας έναντι των κινδύνων, περιλαμβανομένων, μεταξύ άλλων, κατά περίπτωση της ψευδωνυμοποίησης και της κρυπτογράφησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Ο Οργανισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA) τον Νοέμβριο του 2019, εξέδωσε οδηγίες σχετικά με το μέτρο της ψευδωνυμοποίησης, το οποίο στην πραγματικότητα αφορά την διαδικασία του αποχαρακτηρισμού, επιτρέποντας την αντικατάσταση μόνο των προσωπικών αναγνωριστικών από τα δεδομένα με άλλα ψευδή, με σκοπό να μη δύνανται αυτά να αποδοθούν σε κάποιο υποκείμενο, και ταυτόχρονα να μην περιορίζεται η ευκολία της περαιτέρω επεξεργασίας τους. Παρόλα αυτά, τα ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο ταυτοποίησης του υποκειμένου σε μία παραβίαση δεδομένων και για αυτό το λόγο ο Κανονισμός προβλέπει ότι οι «πρόσθετες πληροφορίες», που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση της ψευδωνυμοποίησης, θα πρέπει να διατηρούνται σε ξεχωριστή τοποθεσία (Λουκάς, 2017:48).

ψευδοανωνυμοποιημένων δεδομένων, θα πρέπει να προτιμάται η επιλογή αυτή [...]», βλ. στο Μήτρου Λ. 2017: 64. Υπό αυτή τη συνθήκη επομένως και τα τεχνικά μέτρα προστασίας, συμπεριλαμβάνονται στις δραστηριότητες επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων από τα Αρχεία.

²⁶Βλ. Γνώμη 05/2014 σχετικά με τις τεχνικές της ανωνυμοποίησης, 0829/14/EN, WP216, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29. Η έννοια του όρου της ανωνυμοποίησης παρατίθεται στις Οδηγίες του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA) ως μια διαδικασία με την οποία τα προσωπικά δεδομένα τροποποιούνται αμετάκλητα με τέτοιο τρόπο ώστε το υποκείμενο των δεδομένων δεν μπορεί πλέον να αναγνωρισθεί άμεσα ή έμμεσα, είτε από τον ελεγκτή δεδομένων μόνο ή σε συνεργασία με οποιοδήποτε άλλο μέρος.

Ο ορισμός της κρυπτογράφησης εν συνεχεία²⁷ ή πιο απλά της κωδικοποίησης, παρά το ότι δεν υπάρχει αυτούσιος στον Κανονισμό, αναφέρεται σε ορισμένα άρθρα του, όπως στο άρ. 6, παρ. 4, ως η πιθανή κατάλληλη εγγύηση (μεταξύ άλλων) προκειμένου να διασφαλιστεί η συμβατότητα άλλου σκοπού επεξεργασίας σε σχέση με τον αρχικό. Το μέτρο αυτό στην πράξη του εφαρμόζεται μέσω κωδίκων που αποκρύπτουν στοιχεία της προσωπικής πληροφορίας από τρίτο μέρος, ωστόσο, τα κρυπτογραφημένα δεδομένα πρέπει να δομούνται μέσω ενός εύχρηστου συστήματος καθώς η περαιτέρω επεξεργασία τους (π.χ., αναζήτηση, ανάλυση, κ.λπ.) απαιτεί πρώτα την αποκρυπτογράφησή τους, μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο για τα άτομα που είναι υπεύθυνα για την εκτέλεσή τους, και είναι αρκετά κοστοβόρα από την άποψη των απαιτητικών υπολογιστικών πόρων (Λουκάς Ι., 2017:47)²⁸. Ως εκ τούτου καταλήγουμε ότι δεν αποτελεί πιθανά την πιο αποτελεσματικότερη μέθοδο για τα Αρχεία και τους δυνάμει επεξεργαστές των προσωπικών δεδομένων του αρχειακού τους υλικού, δηλαδή τον πληθυσμό χρήσης.

Οι τεχνικές αυτές εφαρμόζονται από το αρμόδιο προσωπικό των Αρχείων. Ωστόσο αντιλαμβανόμαστε ότι αποτελούν αντίστοιχα πράξεις επεξεργασίας, οι οποίες θα πρέπει να συμμορφώνονται εξίσου με τις οικείες υποχρεώσεις, όπως καθορίζονται στο νομικό πλαίσιο. Τα παράγωγά τους όμως, (π.χ. ανωνυμοποιημένα ή ψευδωνυμοποιημένα δεδομένα), δεν εμπίπτουν στη νομοθεσία για έλεγχο της επεξεργασίας, αφού τα υποκείμενα δεν μπορούν πλέον να ταυτοποιηθούν άμεσα, άρα δεν αποτελούν πια προσωπικά δεδομένα. Στην περίπτωση προσωπικών δεδομένων που διατηρούνται για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, προτείνεται στο κείμενο με τις «Κατευθυντήριες οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ομάδας Αρχείων για την εφαρμογή του ΓΚΠΔ στον τομέα των αρχείων», στους αρχειακούς φορείς να αποθηκεύουν αναλλοίωτα πρωτότυπα δεδομένα σε προστατευμένη εγκατάσταση αποθήκευσης και να δημιουργούν ψευδώνυμα αντίγραφα προσωπικών δεδομένων για πρόσβαση από τις/τους ερευνητριες/τές, εάν αυτοί οι σκοποί μπορούν να εκπληρωθούν με αυτόν τον τρόπο²⁹. Αναλογιζόμενοι τη συνθήκη αυτή, κάτι τέτοιο φαντάζει αδύνατο ή εξαιρετικά δύσκολο να εφαρμοστεί για το σύνολο των συλλογών τους στις αρχειακές υπηρεσίες εξ αρχής από την φάση πρόσκτησης του αρχειακού υλικού ή/και να εφαρμοστεί στο ήδη υπάρχον. Πιθανά

²⁷Οδηγίες του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA) σχετικά με τις Τεχνικές ψευδωνυμοποίησης και βέλτιστες πρακτικές, 2019.

²⁸Βλ. αναλυτικότερα στο Υπολογιστική Κρυπτογραφία, Ευστάθιος Ζάχος, Αριστείδης Παγουρτζής, Παναγιώτης Γρόντας, ΣΕΑΒ, Αθήνα, 2015.

²⁹Κατευθυντήριες οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ομάδας Αρχείων για την εφαρμογή του ΓΚΠΔ στον τομέα των αρχείων, Οκτώβριος 2018, σελ. 13.

ωστόσο να θεωρείται δυνατό ή πιο απαραίτητο να εφαρμόζεται στις κατά περίπτωση ανεξάρτητες έρευνες που διενεργούνται από τον πληθυσμό χρήσης και περιλαμβάνουν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Παρόλα αυτά, όταν τα έγγραφα που περιέχουν προσωπικά δεδομένα γίνονται προσβάσιμα, αλλά υπάρχει ακόμη η πιθανότητα το υποκείμενο των δεδομένων να είναι ζωντανό, οι αρχειακές υπηρεσίες οφείλουν να απέχουν από οποιαδήποτε επεξεργασία που θα μπορούσε να προκαλέσει βλάβη στην αξιοπρέπεια του υποκειμένου των δεδομένων, διατηρώντας την αρχή του άρ. 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου αποτυπώνεται χαρακτηριστικά ότι: «Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να τηρείται και να προστατεύεται». Εναλλακτικά ωστόσο μπορούν να χρησιμοποιούνται τεχνικά μέσα διασφάλισης της προστασίας τους, όπως έχει ήδη αναφερθεί, μέσω της μεθόδου ψευδωνυμοποίησης ή ανωνυμοποίησης για την ελαχιστοποίηση δεδομένων, η λήψη τεχνολογικών μέτρων ελέγχου ή περιορισμού της επεξεργασίας³⁰.

³⁰Guidance on data protection for archive services. EAG guidelines on the implementation of the General Data Protection Regulation in the archive sector, Οκτώβριος 2018, ό.π.,σελ. 9-13.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται σε αρχειακά τεκμήρια από τους χρήστες των Αρχείων

4.1. Υπεύθυνος/η και εκτελών/ούσα την επεξεργασία: η σχέση αρχείου-χρήστη

Η δεύτερη θέση επεξεργασίας που επιθυμεί να αναλύσει η μελέτη αυτή εντοπίζεται στα προσωπικά δεδομένα που ενυπάρχουν μέσα στα ίδια τα αρχειακά τεκμήρια και η επεξεργασία των οποίων διενεργείται από τον πληθυσμό χρήσης. Στις πράξεις επεξεργασίας των ερευνητών/τριών συγκαταλέγονται η πρόσβαση στο αρχειακό υλικό, αλλά και κάθε είδους επεξεργασία (οργάνωση, αποθήκευση, μεταβολή, αναζήτηση, χρήση, συσχέτιση ή ο συνδυασμός, διαγραφή κ.ά.) των προσωπικών δεδομένων για τους δικούς του σκοπούς, στο πλαίσιο επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας, ως υπεύθυνοι/ες επεξεργασίας.

Η κατάργηση της γενικής υποχρέωσης γνωστοποίησης της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στις εποπτικές αρχές, όπως προέβλεπε η προηγούμενη Οδηγία 95/46/ΕΚ (βλ. και απόφαση 46/2018 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ)), διαμόρφωσε ένα νέο πλαίσιο συμμόρφωσης με τις επιταγές του νέου Κανονισμού, συνδυαστικά με νέες υποχρεώσεις. Η ευθύνη για την τήρηση των διατάξεων από την εποπτική Αρχή μεταφέρεται στο πρόσωπο του/της υπεύθυνου/ης επεξεργασίας και του εκτελούντα αυτής, αφού πλέον όποιο πρόσωπο επεξεργάζεται δεδομένα, οφείλει ανά πάσα στιγμή να επιδεικνύει συμμόρφωση με τον Κανονισμό με βάση την αρχή της λογοδοσίας, όπως είδαμε ήδη στην περίπτωση των Αρχείων, συμπεριλαμβανομένου/ης κάθε χρήστη/χρήστριας του αρχειακού υλικού³¹. Στο πλαίσιο αυτό, ο πληθυσμός χρήσης δεν οφείλει πια να απευθύνει αιτήματα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για λόγους επιστημονικής έρευνας σε καμία εποπτική αρχή, η

³¹ Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., Το δίκαιο της πληροφορίας και η πρόσβαση στα αρχεία: μοχλός ή εμπόδιο στην πρόσβαση στην πληροφορία;; στο *Αρχεία και πολιτισμικές αναγνώσεις*, Βιχελμίνα Ζάχου (επιστ. επιμ.), 2020, σελ. 89.

οποία θα αποφασίζει θετικά ή όχι για τη χορήγησή της σύμφωνα με το προηγούμενο καθεστώς.

Ο/η υπεύθυνος/η επεξεργασίας - στη δεδομένη περίπτωση το πρόσωπο που διεξάγει ανεξάρτητη έρευνα στα Αρχεία - είναι υπεύθυνος, επομένως, να καθορίζει ποια δεδομένα συλλέγονται, με ποιον τρόπο και για ποιο σκοπό (ΓΚΠΔ άρ. 4, παρ. 7). Κάθε ερευνητής/τρια, με βάση την κοινή πρακτική άλλωστε, συμπληρώνει μια αίτηση πριν λάβει το αρχειακό υλικό, όπου συναινεί και αποδέχεται (ή όχι) τους όρους, για να του χορηγηθούν τα τεκμήρια που ζητά, όπου δεν έχουν νομική ισχύ τυχόν καταχρηστικοί όροι³². Ως εκ τούτου ο πληθυσμός χρήσης αναλαμβάνει ρητά την ευθύνη επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων που εναπόκεινται στον αρχειακό υλικό για τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας, η οποία πρέπει να είναι σύμφωνη με τους κανόνες προστασίας τους. Στην πράξη ο/η υπεύθυνος/η επεξεργασίας μιας επιστημονικής έρευνας³³ ασκεί έλεγχο στην αιτιολογία της έρευνας και στον τρόπο με τον οποίο υποβάλλονται σε επεξεργασία δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Οι χρήστες αρχειακού υλικού επομένως είναι ανεξάρτητα υπεύθυνοι για τις αντίστοιχες πράξεις των προσωπικών δεδομένων που επεξεργάζονται. Ως υπεύθυνος επεξεργασίας ο/η εκάστοτε ερευνητής ή ερευνήτρια πρέπει να τηρεί τις αντίστοιχες αρχές προστασίας δεδομένων που ισχύουν και εις βάρος του Αρχείου (όταν αυτό λειτουργεί υπό την ιδιότητα του υπεύθυνου επεξεργασίας, στο πλαίσιο ικανοποίησης των δικών του σκοπών), εκτός εάν συντρέχει κάποιου είδους εξαίρεσης για της επίμαχες πράξεις επεξεργασίας ή αν τα επίμαχα δεδομένα δεν καλύπτονται από τη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων. Τέτοια παραδείγματα εξαίρεσης αποτελούν η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μόνο για προσωπική, οικογενειακή ή οικιακή χρήση.

Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι νόμιμη μόνο εάν τουλάχιστον μία από τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ισχύει: α) συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, β) εκτέλεση σύμβασης, γ) συμμόρφωση με νομική υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας, δ) προστασία των ζωτικών συμφερόντων

³² Εναπόκειται στην αρχειακή υπηρεσία να θεσπίζει όσο το δυνατό απλούστερες αιτήσεις παροχής υλικού που θα περιορίζονται στις απολύτως αναγκαίες δεσμεύσεις του αιτούντος Κανελλοπούλου - Μπότη Μ., στο *Αρχεία και Πολιτισμικές Αναγνώσεις*, ό.π. σελ. 89.

³³ Στο κείμενο της ευρωπαϊκής οδηγίας 790/2019 αποτυπώνεται συγκεκριμένα ότι η επιστημονική έρευνα καλύπτει «τόσο τις φυσικές επιστήμες όσο και τις ανθρωπιστικές επιστήμες», σε δημόσιους και μη κερδοσκοπικούς φορείς και εμπορικούς οργανισμούς. Λόγω της ποικιλομορφίας τέτοιων φορέων, είναι σημαντικό να υπάρχει κοινή αντίληψη της λειτουργίας των ερευνητικών οργανισμών. Παρά τις διαφορετικές νομικές μορφές και δομές, οι ερευνητικοί οργανισμοί στα κράτη μέλη έχουν γενικά κοινό σημείο ότι ενεργούν είτε σε μη κερδοσκοπική βάση, είτε στο πλαίσιο μιας αποστολής δημοσίου συμφέροντος που αναγνωρίζεται από το κράτος, βλ. A Preliminary Opinion on data protection and scientific research, (EDPS), 2020 σελ. 10.

των φυσικών προσώπων, ε) εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή στ) κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας, υπεροχή των έννομων συμφερόντων του υπεύθυνου επεξεργασίας ή τρίτου σε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες του υποκειμένου (ΓΚΠΔ, άρ. 6, παρ. 1-5).

Η λήψη συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων για την περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων του από τον πληθυσμό χρήσης φαίνεται κατ' αρχήν να απαιτείται, εφόσον δεν συντρέχει θεωρητικά άλλη νομική βάση. Η συγκατάθεση αποτυπώνεται στον Κανονισμό ως η: «ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει ένδειξη της συμφωνίας του υποκειμένου των δεδομένων υπέρ της επεξεργασίας των δεδομένων που το αφορούν, για παράδειγμα με γραπτή δήλωση, μεταξύ άλλων με ηλεκτρονικά μέσα, ή με προφορική δήλωση [...]» (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 32)³⁴. Για να θεωρείται η επεξεργασία σύνομη επομένως, τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία με βάση τη συγκατάθεση του ενδιαφερόμενου υποκειμένου των δεδομένων ή με άλλη βάση, [...] περιλαμβανομένης [...] της ανάγκης να εκτελεστεί σύμβαση στην οποία το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος ή για να ληφθούν μέτρα κατόπιν αίτησης του υποκειμένου των δεδομένων πριν από τη σύναψη σύμβασης (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 40).

Συγχρόνως ωστόσο, η λήψη συγκατάθεσης συνοδεύεται από μία σειρά προκλήσεων. Ειδικότερα, φέρεται εις βάρος της/του υπεύθυνης/ου επεξεργασίας, στη δεδομένη περίπτωση του/της ερευνητή/τριας που εντάσσεται στον πληθυσμό χρήσης, να εκτιμήσει το κατά πόσο είναι απαραίτητη η συγκατάθεση³⁵ του υποκειμένου των

³⁴ Στον ν. 4624/2019 εντούτοις διαφοροποιείται ο ορισμός, ως: «συγκατάθεση για τις ανάγκες του παρόντος κεφαλαίου ορίστηκε κάθε οικειοθελής, και για τις ανάγκες της συγκεκριμένης περίπτωσης, αδιαμφισβήτητη και μετά από ενημέρωση του υποκειμένου σαφής ένδειξη της επιθυμίας του με την οποία εκδηλώνει με δήλωση ή σαφή θετική ενέργεια ότι συμφωνεί να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν». Στο σημείο αυτό συμπληρώνεται και το εξής ουσιαστικό αναφορικά με την συγκατάθεση των υποκειμένων: «Αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει τη συμπλήρωση ενός τετραγωνιδίου κατά την επίσκεψη σε διαδικτυακή ιστοσελίδα, την επιλογή των επιθυμητών τεχνικών ρυθμίσεων για υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών ή μια δήλωση ή συμπεριφορά που δηλώνει σαφώς, στο συγκεκριμένο πλαίσιο, ότι το υποκείμενο των δεδομένων αποδέχεται την πρόταση επεξεργασίας των οικείων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Επομένως, η σιωπή, τα προσυμπληρωμένα τετραγωνίδια ή η αδράνεια δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται ως συγκατάθεση», βλ. Αιτιολογική Έκθεση, ό.π., σελ. 34.

³⁵ Στις ανωτέρω διαδικασίες λήψης συγκατάθεσης έχει προβλεφτεί από τον Κανονισμό εξαίρεση, όπου: «για να διασφαλιστεί ότι η συγκατάθεση έχει δοθεί ελεύθερα, η συγκατάθεση δεν θα πρέπει να παρέχει έγκυρη νομική βάση για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, όταν υπάρχει σαφής ανισότητα μεταξύ του υποκειμένου των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας, ιδίως στις περιπτώσεις που ο υπεύθυνος επεξεργασίας είναι

δεδομένων ή εάν μπορεί να προβεί σε επεξεργασία και χωρίς αυτή, εφόσον υπάρχουν σχετικά πρότυπα δεοντολογίας³⁶. Ειδικά για τις ανθρωπιστικές επιστήμες, παρόλα αυτά, δεν έχουν διαμορφωθεί τέτοιου είδους πρότυπα, ενώ παράλληλα η παραπάνω συνθήκη προϋποθέτει επίσης ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει την πείρα και τις γνώσεις να κατανοήσει τον τρόπο ή τον σκοπό που θα χρησιμοποιηθούν τα προσωπικά του δεδομένα (Hand DJ, 2018:184). Η ανθρώπινη σκέψη άλλωστε επηρεάζεται συχνά από γνωστικές προκαταλήψεις και επομένως είναι επιρρεπής σε παρερμηνείες της πληροφορίας, στην περίπτωση δηλαδή ενημέρωσης ή λήψης συγκατάθεσης για περαιτέρω επεξεργασία από υποκείμενο των δεδομένων. Ακόμα και αν ένα άτομο λάβει ακριβείς πληροφορίες σχετικά με την επεξεργασία που το αφορά, η «ψευδαίσθηση της γνώσης» (για παράδειγμα των ατομικών του δικαιωμάτων) μπορεί να τα οδηγήσει σε αυτόματη άρνηση συγκατάθεσης (Ducato R., 2020). Όπως πολύ χρήσιμα έχει υποστηριχθεί ωστόσο, ακόμα και αν υπάρχουν νόμιμοι λόγοι μη λήψης της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων, η καλή πρακτική υπαγορεύει, όπου αυτό είναι εφικτό, να αναζητείται και να εξασφαλίζεται. Επιπλέον, παρά το ότι η επεξεργασία ειδικών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο κείμενο του Κανονισμού, όπως αναλύεται στο εξής, παρέχει μεταξύ άλλων λίστα πιθανών εξαιρέσεων από την απαγόρευση επεξεργασίας με συγκατάθεση, αυτό δεν πρέπει να νομιμοποιεί τη συλλογή δεδομένων που δεν είναι απαραίτητη σε σχέση με τον σκοπό της επεξεργασίας αν είναι ουσιαστικά παράλογος ή άδικος³⁷. Ωστόσο, τα Αρχεία δεν μπορούν να ελέγξουν την επακόλουθη χρήση προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται στα τεκμήριά τους και είναι σκόπιμο να υποθέσουμε ότι οι ερευνητές/τριες θα πρέπει να γνωρίζουν τις ευθύνες τους³⁸. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 5 παρ. 2 του ΓΚΠΔ, ο/η υπεύθυνος/η επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει την συμμόρφωση με την παρ. 1 («λογοδοσία»). Επομένως, προκύπτει πώς κάθε απόφαση που

δημόσια αρχή και είναι επομένως σχεδόν απίθανο να έχει δοθεί η συγκατάθεση ελεύθερα σε όλες τις περιστάσεις αυτής της ειδικής κατάστασης» (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 43).

³⁶ Η ερευνητική δεοντολογία και ηθική φαίνεται να εφαρμόζεται περισσότερο εντούτοις σε θέματα όπως κλινικές δοκιμές, διαχείριση προσωπικών δεδομένων, συλλογή και χρήση ανθρώπινων ιστών, πειράματα σε ζώα κ.λπ. και κυρίως στις βιομετρικές επιστήμες, με την εποπτεία και την καθοδήγηση επιπροσθέτως της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, βλ. στο Ethics for Researchers: Facilitating Research Excellence in FP7, <https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/fp7/89888/ethics-for-researchersen.pdf> (ανάκτηση 28.4.2021).

³⁷ Ομάδα Εργασίας Άρθρου 29, Κατευθύνσεις για τη συγκατάθεση υπό τον Κανονισμό 2016/679, σελ. 3-4: “Even if the processing of personal data is 1 Article 9 GDPR provides a list of possible exemptions to the ban on processing special categories of data. One of the exemptions listed is the situation where the data subject provides explicit consent to the use of this data based on consent of the data subject, this would not legitimise collection of data which is not necessary in relation to a specified purpose of processing and be fundamentally unfair”.

³⁸The National Archives, Guide to archiving personal data, *ό.π.* σελ. 35.

λαμβάνεται για την προστασία προσωπικών δεδομένων πρέπει να είναι αποδείξιμη, ήτοι να έχει καταγραφεί σε κάποιο έγγραφο. Έτσι, για παράδειγμα, οι ερευνητές στα Γ.Α.Κ., όταν πρόκειται να αιτηθούν επεξεργασία ειδικής κατηγορίας δεδομένων, δεσμεύονται για την τήρηση του απορρήτου, με τη συμπλήρωση σχετικής υπεύθυνης δήλωσης σύμφωνα με τον Κανονισμό λειτουργίας τους³⁹.

4.2. Το ειδικό καθεστώς της αρχειακής έρευνας, ως σκοπού επεξεργασίας, και των συναφών με αυτόν πράξεων επεξεργασίας

Ενόψει των ανωτέρω προκλήσεων, το νομικό πλαίσιο παρέχει ειδικές ρυθμίσεις για την επεξεργασία που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο αρχειακής έρευνας. Για τους ερευνητές και ερευνήτριες που διεξάγουν αρχειακή έρευνα η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων (απλών ή ειδική κατηγορίας) επιτρέπεται,⁴⁰ «για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής⁴¹ έρευνας» (ΓΚΠΔ, άρ. 89, παρ. 2, και άρ. 30 του ν. 4624/2019) ακολουθώντας τις νομιμοποιητικές βάσεις επεξεργασίας, υπό την αίρεση εγγυήσεων με τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, και ειδικότερα, την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 156). Συγχρόνως, στις διατάξεις του ν. 4624/2019 στο ίδιο άρθρο ορίζεται ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων: «[...] επιτρέπεται χωρίς τη συγκατάθεση του υποκειμένου, όταν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας [...] και το συμφέρον του υπεύθυνου επεξεργασίας είναι υπέρτερο του συμφέροντος του υποκειμένου να μην τύχουν επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού του χαρακτήρα» υπό τη λήψη κατάλληλων μέτρων, στην οποία μπορεί να

³⁹Βλ. στο <http://www.gak.gr/index.php/el/kanonismos-leitourgias#a-prosvasi-sto-arxeiako-yliko>, (ανάκτηση 26.2.2022).

⁴⁰Βλ. στον ν. 4624/2019, άρ. 30 «Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας ή συλλογής και τήρησης στατιστικών στοιχείων», όπου για τον ίδιο λόγο στο άρ. 2 δεν εφαρμόζεται και το προβλεπόμενο στο άρθρο 15 του ΓΚΠΔ δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου, όταν τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είναι απαραίτητα για επιστημονικούς σκοπούς και η παροχή πληροφοριών απαιτεί δυσανάλογη προσπάθεια.

⁴¹ Στην Αιτιολογική σκέψη 160, διευκρινίζεται ως: «όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υφίστανται επεξεργασία για σκοπούς ιστορικής έρευνας, ο παρών κανονισμός θα πρέπει επίσης να ισχύει και για την επεξεργασία αυτή. Συμπεριλαμβάνονται εν προκειμένω η ιστορική έρευνα και η έρευνα για γενεαλογικούς σκοπούς». Επιπλέον, ως ιστορική έρευνα θεωρούμε κάθε έρευνα που διενεργείται με την ευρεία της έννοια, που είναι πιθανό να σχετίζεται με τις υπηρεσίες αρχείων είτε αντί είτε επιπρόσθετα με σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, βλ. The National Archives, Guide to archiving personal data, October 2018, ό.π., σελ. 14.

συμπεριληφθεί η έρευνα από τους χρήστες του Αρχείου (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:92).

Ο ΓΚΠΔ αν και αναφέρεται στο κείμενό του στο καθεστώς επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής⁴² ή ιστορικής έρευνας, δεν αποτυπώνει τον ακριβή ορισμό τους. Στην αιτιολογική σκέψη 159 ωστόσο αναφέρεται ότι η επιστημονική έρευνα «θα πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά, δηλαδή να περιλαμβάνει, για παράδειγμα, την τεχνολογική ανάπτυξη και επίδειξη, τη βασική έρευνα, την εφαρμοσμένη έρευνα καθώς και την ιδιωτικά χρηματοδοτούμενη έρευνα», ενώ στην επόμενη, αναφορικά με την έννοια της ιστορικής έρευνας, αυτή θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει «και την έρευνα για γενεαλογικούς σκοπούς» (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη, 160).

Παράλληλα ωστόσο ας δούμε λίγο πιο αναλυτικά το άρ. 89, παρ. 1 του Κανονισμού και την περίπτωση της επεξεργασίας από τον πληθυσμό χρήσης: «η επεξεργασία για επιστημονικούς σκοπούς υπόκειται σε κατάλληλες εγγυήσεις [...]. *Οι εν λόγω εγγυήσεις διασφαλίζουν ότι έχουν θεσπιστεί τα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, ιδίως για να διασφαλίζουν την τήρηση της αρχής της ελαχιστοποίησης δεδομένων. Τα εν λόγω μέτρα μπορούν να περιλαμβάνουν τη χρήση ψευδωνύμων, εφόσον οι εν λόγω σκοποί μπορούν να εκπληρωθούν κατ' αυτόν τον τρόπο. Εφόσον οι εν λόγω σκοποί μπορούν να εκπληρωθούν από περαιτέρω επεξεργασία η οποία δεν επιτρέπει ή δεν επιτρέπει πλέον την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων, οι εν λόγω σκοποί εκπληρώνονται κατ' αυτόν τον τρόπο*». Αντίστοιχα στο άρ. 30 του ν. 4624/2019 εξειδικεύεται η άνω ρύθμιση αναφορικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για επιστημονικούς σκοπούς τα οποία: «[...] θα πρέπει να ανωνυμοποιούνται αμέσως μόλις το επιτρέψουν οι επιστημονικοί ή στατιστικοί σκοποί, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο προς το έννομο συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων. Μέχρι τότε, τα χαρακτηριστικά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την αντιστοίχιση μεμονωμένων λεπτομερειών σχετικά με προσωπικές ή πραγματικές καταστάσεις ενός ταυτοποιημένου ή ταυτοποιήσιμου προσώπου πρέπει να αποθηκευτούν

⁴²Ως επιστημονική έρευνα θεωρείται κάθε δραστηριότητα που αποσκοπεί στη δημιουργία νέας γνώσης και στην προώθηση τεχνολογίας σε έναν τομέα. Η αιτιολογική σκέψη 159 αναφέρει ρητά ότι η έρευνα πρέπει να ερμηνεύεται «με ευρεία έννοια» σύμφωνα με τον Κανονισμό. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ), ωστόσο, έχει επιβεβαιώσει ότι η έννοια δεν πρέπει να επεκταθεί πέρα από την κοινή του κατανόηση. Ειδικότερα, η επιστημονική έρευνα θα πρέπει να αναφέρεται σε έργα που εκτελούνται «σύμφωνα με τα σχετικά τομεακά μεθοδολογικά και δεοντολογικά πρότυπα, σύμφωνα με την ορθή πρακτική», βλ. στο Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την συγκατάθεση βάσει του Κανονισμού 2016/679, αναθ. 10.4.2018, WP259, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, σελ. 27.

χωριστά. Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορεί να συνδυαστούν με τις μεμονωμένες λεπτομέρειες, μόνο εάν το απαιτεί η έρευνα ή ο στατιστικός σκοπός». Συνεπώς, εάν τα προσωπικά δεδομένα που επεξεργάζονται χρήστες του αρχειακού υλικού έχουν προηγουμένως για παράδειγμα ανωνυμοποιηθεί, κατ' επέκταση δεν ταυτίζονται με πρόσωπο εν ζωή, ικανοποιούν τη συνθήκη για την σύννομη επεξεργασία τους, ακόμα και αν η λήψη συγκατάθεσης καθίσταται αδύνατη.

Ας δούμε όμως τα όσα αναφέραμε μέσα από περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων σε αρχειακούς φορείς. Πώς αντιμετωπίζει ένας φορέας αίτημα επεξεργασίας αρχειακού υλικού όταν δεν είναι σε θέση να γνωρίζει την φυσική κατάσταση των προσώπων που εμπεριέχονται σε αυτά, αλλά και ευρύτερα πώς γνωρίζει αν πρόκειται για δεδομένα που υπόκεινται στο καθεστώς προστασίας του ΓΚΠΔ; Μια πρώτη απάντηση εν είδει λύσης δίνεται μέσω του υπολογισμού του χρόνου έκδοσης των εγγράφων με τα συνδεδεμένα πρόσωπα που αναφέρονται μέσα σε αυτά, τα οποία μπορούμε με σιγουριά να υποθέσουμε ότι εάν έχουν περάσει εκατό χρόνια δεν βρίσκονται εν ζωή, επομένως δεν προστατεύονται από τον Κανονισμό (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:42). Παρόλα αυτά, οι περιπτώσεις για τις οποίες δεν μπορεί κάποιος να είναι απολύτως σίγουρος για την κατάσταση της ζωής του ατόμου, μάλλον πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά περίπτωση. Η επικοινωνία με τα υποκείμενα των δεδομένων για τα οποία υπάρχει ανάγκη να επεξεργαστούν τα δεδομένα τους για λόγους ερευνητικής χρήσης μπορεί να καταστεί ιδιαίτερα δύσκολο εγχείρημα, ειδικά όταν η έρευνα περιλαμβάνει μεγάλα σύνολα δεδομένων. Αυτό μπορεί να συνεπάγεται τη χρήση πολύπλοκων διοικητικών διαδικασιών και κατά συνέπεια περαιτέρω κόστος (Jamrozik K., 2004). Η αναγνώριση των δεδομένων ως προσωπικού χαρακτήρα επίσης θεωρητικά τουλάχιστον, θα πρέπει να έχει εφαρμοστεί ήδη στο πλαίσιο του σχεδιασμού του πλαισίου ταυτοποίησης τους κατά την πρόσκτηση του αρχειακού υλικού. Πάντως, εφόσον ο Κανονισμός το προβλέπει στο άρ. 6, μπορεί να αναζητηθεί μια από τις λοιπές νομικές βάσεις επεξεργασίας.

Ακόμη όμως, ποιος είναι ο ενδεδειγμένος τρόπος ώστε να διαχειρίζονται οι αρχειακοί φορείς την επιθυμία για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από ερευνητή/τρια για τα οποία δεν είναι γνωστός εξαρχής ο σκοπός επεξεργασίας τους; Κατά τη συλλογή δεδομένων είναι πολύ πιθανό ο πληθυσμός χρήσης να μην μπορεί να προσδιορίσει πλήρως τους σκοπούς επεξεργασίας τους. Μια απάντηση σε αυτό το ερώτημα είναι πιθανά αυτή που ακολουθείται (ή μπορεί να ακολουθηθεί) όπως ισχύει και στα δημόσια έγγραφα, σύμφωνα με το άρθρο 1 άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας,

γνωστή με τον όρο αρχή της «πρακτικής εναρμόνισης». Η πρακτική της εναρμόνισης επιτρέπει τη χρήση, με απάλειψη των προσωπικών δεδομένων που δεν είναι σημαντικά σύμφωνα με την αρχή της ελαχιστοποίησης δεδομένων. Επίσης, εναλλακτικά, αντί να πλήρες έγγραφο ή ολόκληρος ο φάκελος της συλλογής, μπορεί να χορηγηθεί μέρος του τεκμηρίου συγκεκριμένα με τις αιτούμενες πληροφορίες (Βλαχόπουλος Σ., 2018). Αν όμως επιπλέον, και πέραν των σκοπών, δεν υπάρχει τρόπος λήψης συγκατάθεσης σε προσωπικά δεδομένα που επεξεργάζεται ή και ανεξάρτητα από το αν έχουμε καταφέρει να αντιληφθούμε το καθεστώς τους, σε κάθε περίπτωση η ανωνυμοποίηση (ή άλλο μέσο) των προσωπικών δεδομένων, αποτελεί τη μοναδική σίγουρη λύση -τουλάχιστον για την εξυπηρέτηση των σκοπών της επιστημονικής έρευνας- και έναν ικανό τρόπο προστασία τους.

4.3. Η σύγκρουση ανάμεσα στην προστασία προσωπικών δεδομένων και στο δικαίωμα πρόσβασης του πληθυσμού χρήσης στα αρχειακά τεκμήρια

Η ελευθερία της επιστημονικής έρευνας κατοχυρώνεται ως θεμελιώδες δικαίωμα στο Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 13), αλλά και στο ελληνικό Σύνταγμα (άρθρο 16 παρ. 1), το οποίο μάλιστα ανάγει σε υποχρέωση του Κράτους την ανάπτυξη και προαγωγή της έρευνας⁴³. Αντίστοιχα το άρθρο 8 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ορίζει ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, και η προστασία αυτή συνιστά δικαίωμα με αυτοτελή συνταγματική κατοχύρωση στο άρθρο 9Α του Συντάγματος⁴⁴. Η πρόσβαση για χρήση και επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων ωστόσο, μπορεί να θεωρηθεί επέμβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα, αν και έχει εγείρει αντιρρήσεις η προσέγγιση αυτή (Μήτρου, Λ., 2017:58), και λόγω αυτού του γεγονότος οι αρχειακοί φορείς βαρύνονται με τις σχετικές νομικές υποχρεώσεις προστασίας τους (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:27). Ο πληθυσμός χρήσης εύλογα ωστόσο αναμένει ότι μπορεί να ερευνησει στις ψηφιακές βάσεις δεδομένων των Αρχείων (αλλά αντίστοιχα και στην αναλογική τους μορφή) όποια πληροφορία τυχόν επιθυμεί, χωρίς να γίνεται γνωστό ποια

⁴³ Βλ. Αιτιολογική έκθεση, *ό.π.* σελ. 20-21.

⁴⁴ Στο άρ. 9Α αποτυπώνεται χαρακτηριστικά: «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

είναι αυτή. Διαφορετικά, όπως υποστηρίζεται, προσβάλλεται η ελευθερία του υποκειμένου και ο πληροφορικός του αυτοκαθορισμός (Κανελλοπούλου-Μπότη Μ., 2006:85-86), ζητούμενο που επιδιώκει να ρυθμίσει ο ΓΚΠΔ στις διατάξεις του. Η ανάπτυξη της έρευνας δεν νοείται ωστόσο χωρίς τη δυνατότητα πρόσβασης σε προσωπικά δεδομένα υποκειμένων ή/και χωρίς τη δυνατότητα πρόσβασης σε αρχειακό υλικό.

Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από τον πληθυσμό χρήσης γίνεται κατανοητό ότι βασίζεται στο δικαίωμα πρόσβασης στην πληροφορία για την διεξαγωγή έρευνας, την στιγμή που για την ίδια δραστηριότητα εντοπίζεται και το δικαίωμα για την προστασία της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων από τα υποκείμενα των δεδομένων, γεγονός που αναμφίβολα διαμορφώνει μια συνθήκη σύγκρουσης. Ωστόσο, και τα δύο δικαιώματα βασίζονται σε κανόνες του Συντάγματος με ίση ισχύ, χωρίς επομένως να τίθεται ζήτημα ιεραρχίας μεταξύ τους (Σερλή Ι., 2010:12). Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και από το άρθρο 86 «Επεξεργασία και ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης» του Κανονισμού, που προβλέπει την στάθμιση των δύο συγκρουόμενων έννομων αγαθών, και παραπέμπει ουσιαστικά στην εθνική έννομη τάξη, προβλέποντας ότι πρέπει «να συμβιβάζεται η πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα με το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του παρόντος Κανονισμού», σύμφωνα με όσα ορίζει το δίκαιο του κάθε κράτους μέλους (Βλαχόπουλος Σ., 2018: 1). Μια ειδική πρόκληση για την εθνική νομοθεσία μέσω της ρήτρας ευελιξίας για κρατικές ρυθμίσεις επομένως ήταν η εξισορρόπηση του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την ελευθερία της έκφρασης και της πληροφόρησης. Ορισμένες εθνικές νομοθεσίες έχουν θεσπίσει την αρχή της προτεραιότητας της ελευθερίας της έκφρασης, ενώ άλλες έχουν θεσπίσει την προτεραιότητα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και έχουν εισάγει εξαίρεση ως προς την εφαρμογή των κανόνων προστασίας των δεδομένων μόνο σε συγκεκριμένες περιστάσεις, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ελλάδας (βλ. τα άρ. 29 και 30 που ενσωματώνουν το άρ. 89 του Κανονισμού)⁴⁵.

Το δίκαιο πρόσβασης στην πληροφορία και το δίκαιο προστασίας προσωπικών δεδομένων, μπορούν να συνδυαστούν, εξισορροπώντας τα αντιτιθέμενα συμφέροντα μέσω της αρχής της αναλογικότητας. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, όπως καθιερώνεται στο άρθρο 25§1 εδ. δ' του Συντάγματος: «Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα

⁴⁵ Γνωμοδότηση 1/2020, ΑΠΔΠΧ, σελ. 19.

να επιβληθούν στα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας». Επομένως οι περιορισμοί που τίθενται στα Αρχεία σε βάρος της αρχειακής έρευνας των χρηστών πρέπει να είναι ανάλογοι με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, δηλαδή την επιστημονική έρευνα ή την αρχειοθέτηση προς το δημόσιο συμφέρον και να μην είναι δυσανάλογοι σε σχέση με το όφελος από την επίτευξη του σκοπού. Ειδικότερα, πρέπει κατά την ίδια άποψη, να κρίνεται κάθε φορά αν τα οφέλη που προκύπτουν από την προστασία του δικαιώματος της προστασίας του υποκειμένου των δεδομένων από την πληροφορία που το αφορά είναι δυσανάλογα μικρά σε σχέση με τον περιορισμό του δικαιώματος της πρόσβασης για τη διεξαγωγή επιστημονικής έρευνας.

Το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απόλυτο δικαίωμα· πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη λειτουργία του στην κοινωνία και να σταθμίζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, ενώ η συναφής επεξεργασία θα πρέπει παράλληλα να προορίζεται να εξυπηρετεί τον άνθρωπο (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 4). Ένα από τα βασικά θέματα στο οποίο καλούμαστε σήμερα όπως υποστηρίζεται, είναι η «δημιουργία ικανοποιητικής ισορροπίας ανάμεσα στο δικαίωμα πρόσβασης στα αρχεία και στην ανάγκη προστασίας ορισμένων κατηγοριών πληροφοριών. Κοινή θέση όλων θα πρέπει να είναι ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων, η αρχειακή νομοθεσία και η ιστορική έρευνα δεν συγκρούονται αναγκαστικά»⁴⁶.

Άλλωστε, στην έρευνα που διεξάγεται για επιστημονικούς ή ιστορικούς σκοπούς από τον πληθυσμό χρήσης επιβάλλεται να εφαρμόζονται τεχνικά και οργανωτικά μέτρα, όπως έχουν αναλυθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο για την διασφάλιση της νομιμότητας επεξεργασίας. Το δεδομένο αυτό έρχεται να ενισχύσει την προστασία του ατόμου, και να θεωρηθεί ίσως μια ικανή λύση στα συγκρουόμενα συμφέροντα μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και κατ' επέκταση των προσωπικών δεδομένων και εκείνο της πρόσβασης στην πληροφορία.

⁴⁶ Παππά Α. 2006, διαθέσιμο στο: <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/12090> (ανάκτηση 14.1.2022).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Δικαιώματα υποκειμένων των δεδομένων στο πλαίσιο επεξεργασίας δεδομένων από Αρχεία και χρήστες

5.1. Δικαίωμα ενημέρωσης και πρόσβασης

Υπό το πρίσμα του ισχύοντος (νέου) νομικού πλαισίου για την προστασία των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων, τα δικαιώματα των υποκειμένων των δεδομένων ενισχύονται. Πιο συγκεκριμένα, στα σχετικά άρθρα τους, τόσο ο ΓΚΠΔ όσο και ο εθνικός νόμος καθορίζουν τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων ως προς την ενημέρωση, την πρόσβαση και την διόρθωση των προσωπικών του δεδομένων. Η άσκηση των δικαιωμάτων απέναντι στους/στις εκάστοτε υπεύθυνους/ες επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων που εμπεριέχονται σε αρχειακά τεκμήρια αφορά εξίσου τα Αρχεία, κατά την αρχειοθέτηση και παροχή πρόσβασης σε αρχειακά τεκμήρια, αλλά και τα άτομα από τον πληθυσμό χρήσης που αποκτούν πρόσβαση στα τεκμήρια και καθίστανται υπεύθυνοι επεξεργασίας για επιστημονικούς σκοπούς.

Η ενημέρωση έχει κεντρική σημασία στον Κανονισμό και αυτό αποτυπώνεται, μεταξύ άλλων, στο άρ. 12 «Διαφανής ενημέρωση, ανακοίνωση και ρυθμίσεις για την άσκηση των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων»⁴⁷. Το δικαίωμα αυτό αναφέρεται στην ενημέρωση του υποκειμένου, τόσο κατά το στάδιο της συλλογής των δεδομένων, όσο και σε κάθε περίπτωση περαιτέρω επεξεργασίας και ανεξαρτήτως του κατά πόσο τα δεδομένα συλλέχθηκαν από το ίδιο το υποκείμενο ή από άλλη πηγή. Έτσι, εάν η/ο υπεύθυνη/ος επεξεργασίας προτίθεται να επεξεργαστεί περαιτέρω τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για άλλο σκοπό από εκείνο για τον οποίο τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα συλλέχθηκαν, οφείλει να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων,

⁴⁷ Στο άρ. 12 ορίζεται επιπλέον ότι η παροχή κατανοητών πληροφοριών σχετικά με την επεξεργασία στο υποκείμενο δεδομένων εν γένει, οφείλει επίσης να επικοινωνείται σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση σύμφωνα με την αρχή της διαφάνειας. Την ανωτέρω υποχρέωση πρέπει επομένως να ακολουθούν όσοι λαμβάνουν τη θέση των υπευθύνων επεξεργασίας, γεγονός που στη δική μας μελέτη εντοπίζεται στα Αρχεία αλλά και τον πληθυσμό χρήσης.

πριν από την εν λόγω περαιτέρω επεξεργασία, πληροφορίες για τον σκοπό αυτόν και άλλες τυχόν αναγκαίες πληροφορίες (άρ. 12, παρ. 3). Επομένως στην περίπτωση των Αρχείων, κατά τη χορήγηση τεκμηρίου το οποίο περιέχει προσωπικά δεδομένα, σε χρήστη για τα οποία θα εκτελεστεί πράξη περαιτέρω επεξεργασίας απαιτείται, θεωρητικά, το υποκείμενο των δεδομένων να ενημερώνεται, παρά το γεγονός ότι θεωρείται αυτονόητη ενέργεια (τουλάχιστον για την έρευνα) η περαιτέρω επεξεργασία για τη λειτουργία των φορέων αυτών.

Ας δούμε την εξής συνθήκη μέσα από ένα παράδειγμα. Έστω ότι εντάσσεται σε συλλογή Αρχείου δημόσιο έγγραφο με προσωπικά δεδομένα, που αφορούν την αναλυτική κατάσταση παρουσιολογιών υπαλλήλων σε υπηρεσία. Στην περίπτωση που ανεξάρτητη ερευνήτρια επιθυμεί να αξιοποιήσει τα στοιχεία αυτά πάνω στην αποτελεσματικότητα της εργασίας συγκριτικά με την τηλεεργασία, τα υποκείμενα των δεδομένων θα πρέπει να ενημερωθούν για την περαιτέρω επεξεργασία των δεδομένων τους, εφόσον οι αρχικοί σκοποί επεξεργασίας που σχετίζονταν με την ένταξη των παρουσιολογιών στο αρχειακό υλικό ήταν σκοποί αρχειοθέτησης. Παράλληλα ωστόσο εφόσον, τα προσωπικά δεδομένα που έχουν για παράδειγμα αναζητηθεί (άρα έχουν τύχει επεξεργασίας) για επιστημονικούς σκοπούς και για τους ίδιους σκοπούς θα τύχουν περαιτέρω επεξεργασίας (αλλά και με τη νομική βάση της εξαίρεσης για συγκατάθεση και επεξεργασία για επιστημονικούς σκοπούς) τότε δεν απαιτείται η ενημέρωση των υποκειμένων των δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση ωστόσο, οφείλουμε να τονίσουμε, ότι θα πρέπει ούτως ή άλλως σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο, τα δεδομένα αυτά να προστατεύονται μέσω τεχνικών μέτρων, γεγονός που θεωρητικά, τα προστατεύει εξαρχής για την περαιτέρω επεξεργασία τους.

Το δικαίωμα πρόσβασης επίσης, κατοχυρώνεται στο άρθρο 15 του Κανονισμού για την πληρέστερη άσκηση του γενικότερου δικαιώματος της πληροφόρησης σε σχέση με το δικαίωμα ενημέρωσης. Σύμφωνα με αυτό, το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα πρόσβασης στα προσωπικά δεδομένα προκειμένου να επιβεβαιώσει την ύπαρξη και την έκταση της επεξεργασίας των δεδομένων του, όπως και να ασκήσει τα δικαιώματα αντίταξης. Ορίζεται έτσι, ότι το υποκείμενο των δεδομένων έχει δικαίωμα να λαμβάνει γνώση από τον/την υπεύθυνο/η επεξεργασίας, κατά πόσο τα δεδομένα του επεξεργάζονται, για ποιους σκοπούς, που πρόκειται να κοινολογηθούν, για πόσο χρονικό διάστημα κ.ά. ενώ στις παραγράφους που ακολουθούν αποτυπώνονται παράλληλα και τα λοιπά δικαιώματα (δικαίωμα διόρθωσης (άρ. 16), διαγραφής (άρ. 17), περιορισμού (άρ. 18) και εναντίωσης (άρ. 19)). Γίνεται κατανοητό σε αυτό το σημείο ότι τα δικαιώματα αυτά

μπορεί να ασκήσει κάθε άτομο ως υποκείμενο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατ' αρχάς έναντι των Αρχείων (Κανελλοπούλου - Μπότη Μ., 2020: 92). Στην περίπτωση που το υποκείμενο των δεδομένων θέλει να ασκήσει τα παραπάνω δικαιώματά του έναντι του Αρχείου, αυτό φαντάζει σχετικά εύκολο, αφού θα απευθυνθεί σε ένα συγκεκριμένο φορέα, με υπηρεσία και αρμόδιο προσωπικό. Αναρωτιόμαστε ωστόσο εύλογα πόσο δύσκολη διαδικασία μπορεί να είναι η αντίστοιχη περίπτωση να ασκήσει τα ανωτέρω δικαιώματά του ένα υποκείμενο των δεδομένων έναντι χρηστών του αρχειακού υλικού, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση επεξεργασίας από ανεξάρτητη ερευνήτρια.

Ο ΓΚΠΔ καθορίζει δύο ξεχωριστές περιπτώσεις ενημέρωσης και πρόσβασης στη προσωπική πληροφορία. Η πρώτη αναφέρεται στην συνθήκη όπου η διαδικασία συλλογής των προσωπικών δεδομένων γίνεται από το ίδιο των υποκείμενο των δεδομένων, και η δεύτερη όταν δεν έχει γίνει από το ίδιο το υποκείμενο. Αναλυτικότερα, στην πρώτη περίπτωση (ΓΚΠΔ, άρ. 13) η/ο υπεύθυνος επεξεργασίας, κατά τη λήψη των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, οφείλει να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων όλες τις απαραίτητες για την περαιτέρω επεξεργασία πληροφορίες που αναφέρθηκαν παραπάνω *τη στιγμή που λαμβάνονται τα προσωπικά δεδομένα* (Ducato R., 2020: 10). Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η επεξεργασία λίστας δεδομένων εισόδου στην υπηρεσία των Αρχείων για λόγους λειτουργίας ή εισαγωγή δεδομένων μετά από πρόκτηση ή για τη κατά τη διεξαγωγή έρευνας μέσω ερωτηματολογίων από ερευνήτρια, τα δεδομένα των οποίων συμπληρώνονται από τα ίδια τα υποκείμενα.

Η δεύτερη περίπτωση που αναλύεται στο επόμενο άρθρο του Κανονισμού (άρ. 14), αξίζει ούτως ή άλλως να υπογραμμιστεί, λόγω του ότι ισχύει σε μεγάλο βαθμό στα Αρχεία της περίπτωσης που ερευνά η παρούσα μελέτη. Προσωπικά δεδομένα που συλλέγονται από τα Αρχεία για σκοπούς αρχειοθέτησης και καθίστανται αρχειακά τεκμήρια ή/και από τους χρήστες (π.χ. ανεξάρτητη ερευνήτρια) για επιστημονικούς σκοπούς κατά κανόνα δεν έχουν συλλεγεί απευθείας από το ίδιο το υποκείμενο των δεδομένων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι υπεύθυνοι/ες επεξεργασίας (Αρχείο ή/και ανεξάρτητη ερευνήτρια) οφείλουν θεωρητικά να παρέχουν σύμφωνα με το Κείμενο του Κανονισμού στο υποκείμενο των δεδομένων -εφόσον τους ζητηθεί- έναν λεπτομερή κατάλογο πληροφοριών, τη στιγμή που τα προσωπικά τους δεδομένα δεν έχουν ληφθεί από τα ίδια και δύναται να επεξεργαστούν από τρίτο, εκτός αν υπάρχει άλλη νομιμοποιητική βάση.

Στο άρ. 89, παρ. 2 του Κανονισμού εντούτοις, κατά παρέκκλιση των οριζόμενων διατάξεων και για λόγους απελευθέρωσης της έρευνας υπέρ των Αρχείων και του

πληθυσμού χρήσης ως υπευθύνων επεξεργασίας καθορίζεται ο περιορισμός των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα: «Όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υφίστανται επεξεργασία για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας[...] το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους μπορεί να προβλέπει παρεκκλίσεις από τα δικαιώματα που αναφέρονται στα άρθρα 15, 16, 18 και 21 με την επιφύλαξη των προϋποθέσεων και των εγγυήσεων [...], εφόσον τα εν λόγω δικαιώματα είναι πιθανό να καταστήσουν αδύνατη ή να παρακωλύσουν σοβαρά την επίτευξη των ειδικών σκοπών και εφόσον οι εν λόγω παρεκκλίσεις είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση των εν λόγω σκοπών». Με το ίδιο σκεπτικό αποτυπώνεται και ο αντίστοιχος περιορισμός για λόγους αρχειοθέτησης στο άρ. 89, παρ. 3: «Όταν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υφίστανται επεξεργασία για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους μπορεί να προβλέπει παρεκκλίσεις από τα δικαιώματα που αναφέρονται στα άρθρα 15, 16, 18, 19, 20 και 21, με την επιφύλαξη των προϋποθέσεων και των εγγυήσεων που αναφέρονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, εφόσον τα εν λόγω δικαιώματα είναι πιθανό να καταστήσουν αδύνατη ή να παρακωλύσουν σοβαρά την επίτευξη των ειδικών σκοπών και εφόσον οι εν λόγω παρεκκλίσεις είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση των εν λόγω σκοπών»⁴⁸.

Το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου μπορεί να αποκλειστεί μόνο για συγκεκριμένους λόγους, οι οποίοι προβλέπονται και στον εφαρμοστικό εθνικό ν. 4624/2019. Συγκεκριμένα, το δικαίωμα πρόσβασης μπορεί να αποκλειστεί στην περίπτωση του άρθρου 29 παρ. 2 «εφόσον μπορεί να καταστήσει αδύνατη ή να παρακωλύσει σοβαρά την επίτευξη των σκοπών αρχειοθέτησης των δεδομένων προς το δημόσιο συμφέρον, που προβλέπει η παράγραφος 1 του ίδιου άρθρου, στη δε περίπτωση του άρ. 30, παρ. 2, «εφόσον μπορεί να παρακωλύσει την εκπλήρωση των σκοπών που προβλέπει η παράγραφος 1 του ίδιου άρθρου, ήτοι της επεξεργασίας δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας [...]», γεγονός που δίνει προβάδισμα στην επεξεργασία από τα Αρχεία και τον πληθυσμό χρήσης.

⁴⁸ Επιπλέον στο άρ. 14§5 στ. β' του Κανονισμού αποτυπώνεται ο περιορισμός άσκησης των δικαιωμάτων όταν: «η παροχή τέτοιων πληροφοριών αποδεικνύεται αδύνατη ή θα συνεπαγόταν δυσανάλογη προσπάθεια, ιδίως όσον αφορά επεξεργασία για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας [...] υπό τους όρους και τις εγγυήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 89 παράγραφος 1 ή εφόσον η υποχρέωση που αναφέρεται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου είναι πιθανόν να καταστήσει αδύνατη ή να βλάψει σε μεγάλο βαθμό την επίτευξη των σκοπών της εν λόγω επεξεργασίας. Στις περιπτώσεις αυτές, ο υπεύθυνος επεξεργασίας λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων και ελευθεριών και των έννομων συμφερόντων του υποκειμένου των δεδομένων, μεταξύ άλλων καθιστώντας τις πληροφορίες διαθέσιμες στο κοινό».

Η άσκηση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων που εμπεριέχονται σε αρχειακά τεκμήρια, στο πλαίσιο επεξεργασίας που υφίστανται από τους εκάστοτε υπευθύνους/ες επεξεργασίας, για λόγους στάθμισης συμφερόντων, ρυθμίζεται κατά παρεκκλίνοντα τρόπο. Οι περιορισμοί στην άσκησή τους για την αρχειοθέτηση προς το δημόσιο συμφέρον ή την διεξαγωγή επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας για τη δική μας μελέτη πρέπει να θεωρούνται ανάλογοι με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, και επομένως δικαιολογημένοι για την επίτευξη του τελικού σκοπού.

5.2. Το δικαίωμα στη «λήθη» ή δικαίωμα διαγραφής

Η άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα προσωπικά δεδομένα από το υποκείμενο των δεδομένων ενισχύεται στον ΓΚΠΔ με το νέο «δικαίωμα διαγραφής ή λήθης», σύμφωνα με το οποίο: «το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν, εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις» (ΓΚΠΔ, άρ. 17). Παρά το ότι δεν αποτελεί ουσιαστική καινοτομία του Κανονισμού, αφού ενυπήρχε ως έκφραση άλλων δικαιωμάτων και στην προηγούμενη Οδηγία (και είχε αναγνωριστεί για πρώτη φορά στην πασίγνωστη υπόθεση *Google Spain*⁴⁹), το δικαίωμα στη λήθη θεσπίζεται στον Κανονισμό, υπό το πρίσμα συγκεκριμένων προϋποθέσεων (Μυλώση, Ε. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε., 2020: 5-6).

Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν τύχει επεξεργασίας για σκοπούς αρχειοθέτησης ή/και ιστορικούς ή επιστημονικούς σκοπούς, εφόσον έχουν εξυπηρετήσει τον αρχικό σκοπό τους οφείλουν άραγε στο εξής να διαγράφονται και να μην διατηρούν την αυτοτελή αξία τους; Είναι προφανές ότι η ρύθμιση της λήθης έχει εφαρμοστεί στον Κανονισμό στο πλαίσιο της ενίσχυσης της προστασίας των φυσικών προσώπων και των δεδομένων τους, αλλά περισσότερο αναφορικά με το Διαδίκτυο και την ευρεία διάχυση τη προσωπικής πληροφορίας μέσω αυτού, το οποίο ωστόσο επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τον κόσμο εν γένει των Αρχείων και κατ' επέκταση τον πληθυσμό χρήσης τους. Τα αρχειακά τεκμήρια ωστόσο εκτός από βασικοί φορείς απόδειξης ευθύνης ή λογοδοσίας, αποτελούν και τα αποθετήρια συλλογικής μνήμης, και επομένως το αίτημα για διαγραφή προσωπικών δεδομένων στη δική μας μελέτη, δεν θα μπορούσε να αποτελεί μια απλή υπόθεση.

⁴⁹Βλ. αναλυτικότερα για την υπόθεση *Google Spain* και *Google* (C-131/12) την απόφαση: ΕΥ:C:2014:317, αλλά και την γνωμοδότηση της ΑΠΔΠΧ 74/27.02.2019 με ίδιο αντικείμενο.

Το δικαίωμα στη λήθη αφορά το δικαίωμα του υποκειμένου των δεδομένων όπως αποτυπώνεται στο άρ. 17 του Κανονισμού να ζητήσει έως και τη διαγραφή των δεδομένων το αφορούν, εάν η διατήρηση των εν λόγω δεδομένων παραβιάζει τον παρόντα Κανονισμό και δεν τηρούνται για κάποιο συγκεκριμένο νόμιμο και δηλωμένο σκοπό. Σύμφωνα με αυτές ο/η εκάστοτε υπεύθυνος/η επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει τα προσωπικά δεδομένα εάν: α) τα δεδομένα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία, β) το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλεί την συγκατάθεση και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για επεξεργασία ή αντιτίθεται σε αυτή και δεν υπάρχουν επιτακτικοί λόγοι για την επεξεργασία, γ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν παράνομα σε επεξεργασία (Παναγοπούλου – Κουτνατζή Φ., 2017:75). Αίτημα διαγραφής επομένως μπορεί να απευθύνει το υποκείμενο των δεδομένων στο προσωπικό των Αρχείων, αλλά και στα άτομα που διεξάγουν ανεξάρτητη έρευνα. Για παράδειγμα, έστω ότι διδακτόρισα επιθυμεί τη διαγραφή των προσωπικών της δεδομένων από αρχείο ακαδημαϊκής δραστηριότητας (τεκμήριο) που ενσωματώθηκε σε αρχειακό φορέα μετά από αρχειοθέτηση. Το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να απευθύνει το αίτημα στον υπεύθυνο επεξεργασίας του συγκεκριμένου Αρχείου, το οποίο μπορεί να αποφασίσει πάνω σε αυτό με βάση το νομικό πλαίσιο. Στην περίπτωση επίσης που το ίδιο άτομο, αναγνώριζε προσωπικά του στοιχεία σε έρευνα χωρίς να έχουν ανωνυμοποιηθεί, μπορεί αντίστοιχα να απευθύνει αίτημα διαγραφής στο άτομο που τα έχει επεξεργαστεί.

Συγχρόνως όμως, η/ο υπεύθυνη/ος επεξεργασίας διατηρεί την υποχρέωση να αποδεικνύει ότι τα δεδομένα *δεν μπορούν να διαγραφούν*, αν είναι ακόμα απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή για οποιονδήποτε λόγο νομιμοποιείται η συνέχιση της επεξεργασίας τους. Σχετικά με αυτό, αποτυπώνεται στο άρ. 34 παρ. 2 του ν. 4624/2019 ότι ενημερώνεται το υποκείμενο των δεδομένων πως η διαγραφή αντικαθίσταται από τον περιορισμό της επεξεργασίας σύμφωνα με το άρθρο 18 του ΓΚΠΔ, εκτός εάν η ενημέρωση αυτή δεν είναι αδύνατη ή δεν συνεπάγεται δυσανάλογη προσπάθεια. Οι μέθοδοι με τις οποίες περιορίζεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα περιλαμβάνουν επί παραδείγματι: α) την προσωρινή μετακίνηση των επιλεγμένων δεδομένων σε άλλο σύστημα επεξεργασίας, β) την αφαίρεση της προσβασιμότητας των επιλεγμένων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα γ) την προσωρινή αφαίρεση δημοσιευμένων δεδομένων. Στα συστήματα αυτοματοποιημένης αρχειοθέτησης ο περιορισμός της επεξεργασίας θα πρέπει κατ' αρχήν σύμφωνα με τον Κανονισμό να διασφαλίζεται με τεχνικά μέσα ώστε τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα να μην

υπόκεινται σε πράξη περαιτέρω επεξεργασίας και να μην μπορούν να αλλάξουν (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 67).

Η περίπτωση άσκησης του δικαιώματος στη λήθη σε σχέση με το Αρχείο και τον πληθυσμό χρήσης εντούτοις έρχεται σε αντίθεση με τους σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, αλλά αντίστοιχα και τους επιστημονικούς ή ερευνητικούς σκοπούς. Τα Αρχεία άλλωστε δεσμεύονται για τη διατήρηση των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και πέραν του σκοπού για τα οποία δημιουργήθηκαν, μέσα από το νομικό πλαίσιο και τους δεοντολογικούς κανόνες. Με βάση το σκεπτικό του Κανονισμού ωστόσο το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να ζητήσει, για λόγους προστασίας, να διαγραφεί το όνομά του από τα μητρώα αρχείων κάθε είδους, ψηφιοποιημένων ή μη. Στην πραγματικότητα όμως προκειμένου για τη συνέχιση της απρόσκοπτης λειτουργίας των Αρχείων και της έρευνας οι ισχύουσες διατάξεις που απαιτούν από τους ερευνητές να δεσμεύονται για την ανωνυμία των προσώπων των οποίων τα προσωπικά τους δεδομένα είναι απαραίτητα για ερευνητική χρήση, μπορούν να θεωρηθούν επαρκείς⁵⁰.

Η υιοθέτηση αυτού του δικαιώματος στον ΓΚΠΔ ωστόσο, δημιούργησε ανησυχίες στο αρχειονομικό (και όχι μόνο) επάγγελμα με έμφαση στη σύγκρουσή του με την ελευθερία της έκφρασης, αλλά και το δικαίωμα στη μνήμη. Αντίστοιχα, η ιστορική κοινότητα εξέφρασε την ανησυχία της για την επιλογή διαγραφής, αφού μια τέτοια συνθήκη αντίκειται στην διαδικασία παραγωγής της γνώσης (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:72). Για την διαχείριση του δικαιώματος αυτού σε πρακτικό επίπεδο στα Αρχεία ωστόσο, έχει προβλεφθεί από τον Κανονισμό η εξαίρεση από τη διαγραφή, εάν η επεξεργασία είναι απαραίτητη μεταξύ άλλων: «για σκοπούς αρχειοθέτησης προς το δημόσιο συμφέρον, για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας [...] εφόσον το δικαίωμα είναι πιθανόν να καταστήσει αδύνατη ή να εμποδίσει σε μεγάλο βαθμό την επίτευξη σκοπών της εν λόγω επεξεργασίας» (ΓΚΠΔ, άρ. 17, παρ. 3, εδ. α & δ). Με την επιφύλαξη των όρων και των εγγυήσεων που ορίζονται στα άρθρα 29 και 30 του εθνικού νόμου, ο ΓΚΠΔ επιλύει την ισορροπία μεταξύ αντικρουόμενων συμφερόντων υπέρ της έρευνας. Ένας τέτοιος περιορισμός του δικαιώματος διαγραφής άλλωστε δικαιολογείται υπό το φως των ειδικών αναγκών του ερευνητικού πλαισίου: η διαγραφή του συνόλου ή μέρους των δεδομένων που χρησιμοποιούνται για μια μελέτη, ακόμη και όπου είναι

⁵⁰Πρακτικά συνεδρίου: Δικαίωμα στη μνήμη vs δικαίωμα στη λήθη, Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, Οκτώβριος 2014, σελ. 19.

τεχνικά εφικτό, θα μπορούσε, μεταξύ άλλων, να υπονομεύσει την επιστημονική εγκυρότητα της έρευνας αποτρέποντας επαλήθευση των αποτελεσμάτων της (Ducato R., 2020).

Η εξαίρεση από το δικαίωμα διαγραφής ωστόσο, έχει εμφανίσει και αντίθετες απόψεις. Οι θέσεις αυτές βασίζονται στο ότι τα υποκείμενα των δεδομένων για τα οποία δημοσιεύεται πληροφορία θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα πάνω σε αυτά, με απόλυτη προτεραιότητα, ειδικά στην σύγχρονη εποχή. Σχετικά με αυτό, και στο πλαίσιο επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για σκοπούς επιστημονικής έρευνας ορισμένοι μελετητές έχουν επισημάνει ότι ο περιορισμός του δικαιώματος διαγραφής θα πρέπει να ισχύει μόνο για μελέτες που έχουν ήδη ολοκληρωθεί, ενώ το δικαίωμα να παραμένει ανέπαφο, για παράδειγμα, εάν τα δεδομένα αποθηκεύονται για ερευνητικούς σκοπούς (σύμφωνα με το άρ. 5 παρ. 1), αλλά δεν έχουν χρησιμοποιηθεί ακόμη (Ducato R., 2020). Σε κάθε περίπτωση πάντως θα πρέπει οι αποφάσεις γύρω από τις νομοθετικές ρυθμίσεις να βασίζονται στην αρχή ότι η πρόσβαση στην πληροφορία και η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να δρουν προεχόντως συμπληρωματικά και δευτερευόντως μόνο αντιθετικά⁵¹.

⁵¹ Παναγοπούλου – Κουτνατζή Φ., βλ. στο <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/nomos-4624-2019-kai-efarmogi-gdpr-polla-yposchomenos-alla-parallila-kathysterimenos/> (ανάκτηση 14.9.2021)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Η επεξεργασία δεδομένων που περιέχονται σε αρχειακό υλικό στην πράξη

6.1. Αποφάσεις της ελληνικής εποπτικής Αρχής για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων Αρχείων από χρήστες: πραγματικές περιπτώσεις και αξιολόγησή τους υπό το φως του ισχύοντος πλαισίου

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) σύμφωνα με τις παραγράφους 5 και 6 του άρ. 58 του Κανονισμού, ορίζεται ως το εποπτικό όργανο που μπορεί να γνωστοποιεί στις δικαστικές αρχές τις παραβιάσεις του παρόντος Κανονισμού και, κατά περίπτωση, να κινεί ή να μετέχει κατ' άλλο τρόπο σε νομικές διαδικασίες διοικητικής φύσεως, ώστε να επιβάλει τις διατάξεις του⁵². Παρόλα αυτά καμία υποχρέωση δεν εντοπίζεται στην Αρχή να απαντά στα ερωτήματα και αιτήματα είτε των υπευθύνων ή εκτελούντων την επεξεργασία ή τρίτων, αφού η συνθήκη αυτή έχει καθοριστεί με την αρχή της λογοδοσίας. Αναγκαία για την εύρυθμη λειτουργία της Αρχής ωστόσο παρουσιάζεται η επιβεβλημένη νομοθετικά τήρηση προδικασίας προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας. Συγκεκριμένα, το υποκείμενο των δεδομένων που εμπεριέχονται σε υλικό Αρχείου και αξιοποιούνται για επιστημονική έρευνα θα πρέπει πρώτα να απευθύνεται προς τα Αρχεία ως υπεύθυνους επεξεργασίας, τα οποία διατηρούν τα στοιχεία των ανεξάρτητων ατόμων που διεξάγουν έρευνα και μόνο εάν ο υπεύθυνος δεν του ικανοποιήσει το αίτημα ή περάσει άπρακτη η προθεσμία θα πρέπει να επιλαμβάνεται της υποθέσεως η Αρχή⁵³.

Στην ενότητα που ακολουθεί παρατίθενται αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις της Αρχής Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα σε σχέση με αιτήματα επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων αρχειακού υλικού για επιστημονική έρευνα από χρήστες. Οι περιπτώσεις που

⁵²Στον ν. 4624/2019 (άρ. 13, παρ. 1, στ. γ) επίσης αποτυπώνεται μεταξύ των καθηκόντων της Αρχής η παροχή γνώμης για κάθε ρύθμιση που πρόκειται να περιληφθεί σε νόμο ή σε κανονιστική πράξη, η οποία αφορά επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, να «εκδίδει Οδηγίες και απευθύνει συστάσεις για κάθε θέμα που αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, με την επιφύλαξη των καθηκόντων του ΕΣΠΔ σύμφωνα με το άρθρο 70 του ΓΚΠΔ» (άρ. 13, παρ. 1, στ. δ), και εξετάζει τις καταγγελίες που υποβάλλονται από το υποκείμενο των δεδομένων ή από φορέα ή οργάνωση ή ένωση και ενημερώνει τον καταγγέλλοντα για την πρόοδο και την έκβαση της έρευνας ή ελέγχου εντός εύλογου χρονικού διαστήματος (άρ. 13, παρ. 1, στ. ζ).

⁵³Παναγοπούλου – Κουτνατζή Φ., βλ. στο <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/nomos-4624-2019-kai-efarmogi-gdpr-polla-yposchomenos-alla-parallila-kathysterimenos/>, (ανάκτηση 5.9.2021).

εντοπίστηκαν εντούτοις, αφορούν το χρονικό διάστημα προ της θέσεως σε ισχύ και εφαρμογής του Κανονισμού, γεγονός που παρόλα αυτά κρίθηκε από την γράφουσα σημαντικό να αποτυπωθούν αφού παραμένουν πραγματικές περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στο υπό μελέτη ζήτημα. Συγχρόνως, έγινε προσπάθεια παράλληλης τοποθέτησης των υποθέσεων αυτών στις ισχύουσες διατάξεις του Κανονισμού και του εθνικού νόμου, εφόσον θεωρήσαμε ότι οι αποφάσεις υπό το ισχύον πλαίσιο θα κατέληγαν στα ίδια συμπεράσματα λόγω ομοιοτήτων των εφαρμοστέων ρυθμίσεων.

Σε απόφαση της ΑΠΔΠΧ 54/2009⁵⁴ αναφορικά με αίτηση καθηγητών του τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας εντοπίζεται η αίτηση για πρόσβαση στο Εφετείο Θεσσαλονίκης σε αρχείο υποθέσεων ανθρωποκτονιών σε δημόσιους χώρους της πόλης της Θεσσαλονίκης (περιγραφή συμβάντων, σχεδιαγράμματα, στοιχεία ακροαματικής διαδικασίας), προκειμένου να πραγματοποιηθεί έκθεση στην 2η Μπιενάλε Θεσσαλονίκης με θέμα «Αδύναμα Μνημεία». Η άδεια δόθηκε υπό τους όρους: α) η πρόσβαση να γίνει στον τόπο που αυτό τηρείται σήμερα, και οι ερευνητές να εξάγουν μόνο τα δεδομένα που, κατά την επιστημονική τους κρίση, είναι απαραίτητα για την ολοκλήρωση της μελέτης τους, β) να καταγράψουν μόνο το ιστορικό της κάθε περίπτωσης και όχι τα στοιχεία που ταυτοποιούν το ιστορικό με συγκεκριμένα πρόσωπα, που δυνατόν να βρίσκονται ακόμα στη ζωή, και γ) να εξάγουν τα στοιχεία σε ανώνυμη μορφή και να τηρήσουν την ανωνυμοποίηση σε κάθε μεταγενέστερη χρήση των δεδομένων αυτών. Για την απόφαση αρχικά αξιοποιήθηκαν τα άρθρα του ν. 2472/1997, άρ. 7, παρ. 2, όπου κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων για ερευνητικούς και επιστημονικούς σκοπούς, συνδυαστικά με το άρ. 2 στοιχ. β' του ιδίου νόμου που ορίζει ότι στα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα συγκαταλέγονται και αυτά που αφορούν στις ποινικές διώξεις ή καταδίκες του ατόμου, υπό τον όρο της ανωνυμίας των δεδομένων για όρους προστασίας (άρ. 10), και το έτερο άρ. 4, παρ. 1 που ορίζει, μεταξύ άλλων, την σαφήνεια του σκοπού επεξεργασίας.

Υπό το ισχύον πλαίσιο υποστηρίζουμε ότι θα θεωρείτο αντίστοιχα σύνομη η επεξεργασία βασιζόμενη στην εξαίρεση επεξεργασίας για τα ειδικής κατηγορίας προσωπικά δεδομένα και θα υποστηριζόταν από το άρ. 10 του Κανονισμού «Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν ποινικές καταδίκες και αδικήματα», όπου η

⁵⁴Απόφαση της ΑΠΔΠΧ 54/2009, αριθ. πρωτ.: Γ/ΕΞ/4447-1/18-09-2009), βλ. και <https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/prakseisArxis/horigisi-adeias-ston-ypelythyno-epexergasias-toy-arheioy-toy-efeteioy>, (ανάκτηση 20.10.2021).

επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αφορούν ποινικές καταδίκες και αδικήματα διενεργείται μόνο εάν η επεξεργασία επιτρέπεται από το δίκαιο κράτους μέλους το οποίο προβλέπει επαρκείς εγγυήσεις για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων. Ανατρέχοντας στο εθνικό δίκαιο, βλέπουμε ότι στον ν. 4624/2019, άρ. 28, αποτυπώνεται ότι στον βαθμό που είναι αναγκαίο να συμβιβαστεί το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας για σκοπούς καλλιτεχνικής έκφρασης, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται, υπό την ακολουθία του άρ 5, στ. 5 όπου αναφέρεται ότι τα προσωπικά δεδομένα «θα υποβάλλονται σε επεξεργασία μόνο [...] για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας [...], σύμφωνα με το άρ. 89 παρ. 1 και εφόσον εφαρμόζονται τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα που απαιτεί ο παρών κανονισμός για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών του υποκειμένου των δεδομένων («περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης». Οι βασικές προϋποθέσεις για την επεξεργασία όπως αποτυπώνεται και στην απόφαση της ΑΠΔΠΧ, ωστόσο δίνει έμφαση στην ανωνυμοποίηση των δεδομένων ειδικής κατηγορίας, ακολουθώντας παράλληλα την αρχή της ελαχιστοποίησης τους, όπως προβλέπεται στον Κανονισμό, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα πρέπει να είναι κατάλληλα, συναφή και περιορίζονται στο αναγκαίο για τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία αλλά και στη λήψη τεχνικών μέτρων προστασίας για την εξαίρεση επεξεργασίας ειδικής κατηγορίας δεδομένων σύμφωνα με το άρ. 30 του ν. 4624/2019.

Σε ανάλογες περιπτώσεις για αποδοχή αιτήματος επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς σε σχέση με ζώντα πρόσωπα η Αρχή (αποφάσεις αριθμ. 63/2002 και 53/2003) διατυπώνει τις εξής θέσεις: «στην περίπτωση της ιστορικής έρευνας, όταν αυτή αφορά επαρκώς εξατομικευμένα πρόσωπα της ιστορίας που βρίσκονται ακόμα εν ζωή, θα πρέπει ο ερευνητής, με μέριμνα του υπευθύνου επεξεργασίας, να λαμβάνει προηγουμένως σχετική άδεια της Αρχής, υπό τον όρο ότι θα τηρηθεί η ανωνυμία των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα αιτούμενα στοιχεία, ώστε να αποφευχθεί κάθε δυνατότητα ταυτοποίησης». Η άδεια επομένως δίνονταν με την προϋπόθεση τήρησης της αρχής της ανωνυμίας κατά τη δημοσιοποίηση των πορισμάτων της σχετικής έρευνας. Οι αντίστοιχες περιπτώσεις επεξεργασίας σήμερα, υποστηρίζουμε ότι θα θεωρούνταν νόμιμες, σύμφωνα με τη βασική αρχή του Κανονισμού που διατρέχει τον κείμενό του, αλλά και τον εθνικό νόμο για τη λήψη των κατάλληλων τεχνικών μέτρων που εγγυώνται την προστασία, και ειδικότερα, την αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων.

Στην υπ. άρ. 31/2013 απόφασή της η Αρχή γνωμοδοτεί για την καταστροφή ονομαστικού αρχείου από τον συγκεκριμένο ερευνητή που ζητά άδεια επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, γεγονός που εντοπίζεται και στις βασικές αρχές επεξεργασίας ως προϋποθέσεις στον Κανονισμό στο. άρ. 5, ως «περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης». Σύμφωνα με αυτή την αρχή τα προσωπικά δεδομένα «διατηρούνται υπό μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων μόνο για το διάστημα που απαιτείται για τους σκοπούς της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

Σε άλλη απόφαση υπ. αρ. 8/2002 που αφορούσε αίτηση για έκδοση βιβλίου με σαφή αναφορά σε προσωπικά δεδομένα, ο ερευνητής οφείλει σύμφωνα με τη γνωμοδότηση της Αρχής να γνωστοποιήσει στην υπηρεσία του το αρχείο που κατήρτισε και να προσπαθήσει να ενημερώσει τα υποκείμενα των δεδομένων για την επεξεργασία με κάθε δυνατό μέσο, γεγονός που υποστηρίζεται από τον Κανονισμό μέσω των βασικών προϋποθέσεων για επεξεργασία, αλλά και της άσκησης δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων για ενημέρωση της επεξεργασίας και κατ' επέκταση συγκατάθεση για την επεξεργασία τους. Παρόλα αυτά, σήμερα η ανωτέρω συνθήκη θα μπορούσε να μην ακολουθηθεί, με βάση την παρέκκλιση των δικαιωμάτων ενημέρωσης όπως αποτυπώνεται στον Κανονισμό στο άρ. 89, στ. 2 και στον εθνικό νόμο στο άρ. 30 παρ. 2 *εφόσον τα εν λόγω δικαιώματα είναι πιθανό να καταστήσουν αδύνατη ή να παρακωλύσουν σοβαρά την επίτευξη των ειδικών σκοπών, αλλά πάντοτε υπό την αίρεση λήψης κατάλληλων τεχνικών μέτρων*. Παρόλα αυτά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι υπό το ισχύον πλαίσιο κρίνεται νόμιμη η επεξεργασία, βασιζόμενοι στο άρ. 89, παρ. 1 του Κανονισμού και στον άρ. 30 του ν. 4624/2019 για εξαίρεση της επεξεργασίας για επιστημονική ή ιστορική έρευνα, ομού με την χρήση κατάλληλων εγγυήσεων και τεχνικών μέτρων για λόγους ελαχιστοποίησης των δεδομένων, αλλά και την προσπάθεια για λήψη συγκατάθεσης από το υποκείμενο των δεδομένων.

Άλλη περίπτωση αιτήματος προς την Αρχή για επεξεργασία προσωπικών δεδομένων με σκοπό την επιστημονική έρευνα υπ. αρ. 121/2011 αφορά αίτηση για χορήγηση άδειας από υποψήφιο διδάκτορα για εκπόνηση διατριβής με θέμα «Κατοχή, Αντίσταση και εμφύλιος στο νησί της Σάμου (1940-1949)», αντίγραφα εγγράφων που τηρούνται στο Αρχείο του Γενικού Επιτελείου του Στρατού. Ο υποψήφιος συγκεκριμένα ζήτησε τη χορήγηση αντιγράφων πορίσματος ένορκης διοικητικής εξέτασης και εγγράφου της απόδειξης παραλαβής κρατουμένων, όπου αποτυπώνεται ότι περιέχονται ευαίσθητα δεδομένα που αφορούν σε πολιτικές πεποιθήσεις και δεδομένα υγείας, επιπρόσθετα δε, υπάρχει πιθανότητα ανάμεσα στο αρχειακό υλικό στο οποίο ζητείται η πρόσβαση από τον ερευνητή

να υπάρχουν δεδομένα προσώπων που βρίσκονται εν ζωή. Η Αρχή για την απόφασή της βασίστηκε στο άρθρ. 7 § 2 περ. στ' του ν. 2472/1997 για την εξαίρεση στη συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων και υπό τον όρο ότι τηρείται η ανωνυμία, υπό το άρθρ. 4 § 1 που ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι ο σκοπός της επεξεργασίας πρέπει να είναι καθορισμένος, υπό το άρθρ. 10 του ίδιου νόμου που ορίζει το απόρρητο της επεξεργασίας και αποκλειστικά και μόνο από πρόσωπα που τελούν υπό τον έλεγχο του υπεύθυνου επεξεργασίας σύμφωνα με τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα. Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για αυτή την περίπτωση θα βασιζόταν υπό το φως του Κανονισμού αλλά και τον εθνικό νόμο (άρ. 30, ν. 4624/2019) στο βασικό πλαίσιο της ελαχιστοποίησης των προσωπικών δεδομένων και την εξαίρεση για επεξεργασία δεδομένων ειδικής κατηγορίας (εδώ ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων) για λόγους ιστορικής ή επιστημονικής έρευνας, υπό τη λήψη των κατάλληλων τεχνικών μέτρων και εγγυήσεων για την προστασία των υποκειμένων των δεδομένων.

Οι προϋποθέσεις επομένως για άδεια επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων σε ένα Αρχείο που εντοπίστηκαν στις ανωτέρω αποφάσεις της Αρχής, εντοπίζονται ως ρυθμίσεις και στον Κανονισμό, συνεπώς και στον εθνικό νόμο και μπορούν να συγκεντρωθούν στα εξής σημεία. Η πρόσβαση στα σχετικά αρχεία -αναφορικά περισσότερο για τα τεκμήρια εκείνα που συγκεντρώνουν ειδικής κατηγορίας προσωπικά δεδομένα- να γίνεται στο χώρο τήρησής τους, ώστε να μην εκφύγουν από την σφαίρα επιρροής του υπευθύνου επεξεργασίας. Επίσης, ο/η ερευνητής/τρια πρέπει να θέτει με σαφήνεια το σκοπό επεξεργασίας και να αξιοποιεί όσα δεδομένα θεωρεί απαραίτητα για τη διεξαγωγή της έρευνας, υπενθυμίζοντας ότι και το ίδιο το πρόσωπο που ερευνά καθίσταται ως υπεύθυνος επεξεργασίας. Συνεπώς πρέπει να καθορίζεται μια αναλογία μεταξύ των δεδομένων που συλλέγονται και του σκοπού που εξυπηρετεί η τήρηση του αρχείου. Κατά τρίτον, η/ο υπεύθυνος επεξεργασίας οφείλει να επιτελεί τον ρόλο της/του με την εφαρμογή μέτρων για την ασφάλεια των δεδομένων. Ακόμη, τα προσωπικά στοιχεία που αξιοποιήθηκαν για την εκάστοτε έρευνα θα πρέπει να εκδίδονται σε ανώνυμη μορφή και να τηρούν τη μορφή αυτή και σε μεταγενέστερη χρήση των δεδομένων αυτών ή/και να καταγράφεται μόνο το ιστορικό της κάθε περίπτωσης χωρίς τα στοιχεία που ταυτοποιούν το ιστορικό με συγκεκριμένα πρόσωπα.

Κατά τη χρονική διάρκεια που εκπονείται η παρούσα μελέτη, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω δεν βρέθηκαν δημοσιευμένες γνωμοδοτήσεις για καταγγελίες προσωπικών δεδομένων σχετικών με Αρχεία στην ΑΠΔΠΧ. Αυτό το δεδομένο, μπορεί να φέρει διάφορες αναγνώσεις. Η απουσία πιθανώς να οφείλεται στο πρόσφατο της ψήφισης του εθνικού

νόμου ή ίσως στο γεγονός ότι η Αρχή καλείται να αντιμετωπίσει τις περιπτώσεις αυτές από τους υπευθύνους επεξεργασίας, μόνο κατασταλτικά, ως εποπτική δηλαδή και όχι ως αδειοδοτική αρχή. Η έννοια της εφαρμογής του Κανονισμού ωστόσο για την διεύρυνση του ελέγχου των δεδομένων από υποκείμενο, σε πρώτη ανάγνωση, δεν φαίνεται να επιτελείται μέσα από καταγγελίες για παράνομη επεξεργασία στην αρμόδια εποπτική Αρχή.

6.2. Η πρακτική επίδραση του νέου πλαισίου προστασίας προσωπικών δεδομένων στην αρχειακή έρευνα

Στο νέο ρυθμιστικό πλαίσιο που διαμορφώνει ο Κανονισμός και ο ν. 4624/2019, τα Αρχεία, μέσω της διατήρησης της προσωπικής πληροφορίας στα αποθετήριά τους, συμβάλουν σταθερά στην διάχυση της διηνεκούς χρήσης της γνώσης, μέσω όμως συγκεκριμένων προϋποθέσεων όσον αφορά την επεξεργασία της πληροφορίας αυτής. Όπως άλλωστε έχει αποτυπώσει χαρακτηριστικά για την έρευνα και ο Έντουαρτ Χάλετ Καρ: «ο κόσμος του ιστορικού, όπως και κάθε άλλου επιστήμονα, δεν είναι η φωτογραφική αναπαραγωγή της πραγματικότητας, αλλά μοντέλο εργασίας που δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθεί και να ελέγξει περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικά τον κόσμο» (Χάλετ, 1999). Η πιθανή προσαρμογή ή παραμονή επομένως σε νομοθετήματα που πλαισιώνουν την πληροφορία και δη την προσωπική, σε έναν απρόσιτο χώρο με βασική μέριμνα τη διατήρησή της δεν θα μπορούσε να επικουρεί ώστε να επιτελεστεί ο απώτερος στόχος για τη διαιώνιση της γνώσης μέσω της έρευνας. Κατά τη συγγραφή αυτού του πονήματος οδηγηθήκαμε επομένως εύλογα στο ερώτημα: η χρήση προστασίας μέσα από τον νέο Κανονισμό εμποδίζει ή ενισχύει την αξιοποίηση των προσωπικών δεδομένων για περαιτέρω χρήση μέσω των Αρχείων; Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο ΓΚΠΔ προσφέρει υπερβολική ευελιξία, άλλοι ότι οι κανόνες απειλούν τη ζωτική ερευνητική δραστηριότητα⁵⁵. Συγχρόνως, όπως οι κορυφαίοι ερευνητές της ηθικής δεδομένων Floridi και Taddeo υποστηρίζουν: «Από τη μια πλευρά, παραβλέποντας ηθικά ζητήματα μπορεί να προκαλέσει αρνητικό αντίκτυπο και κοινωνική απόρριψη. Από την άλλη, υπερτονίζοντας την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων σε λάθος πλαίσια μπορεί να οδηγήσει σε κανονισμούς που είναι πολύ άκαμπτοι, και αυτό με τη σειρά του μπορεί να μειώνει τις πιθανότητες αξιοποίησης της κοινωνικής αξίας των δεδομένων στην επιστήμη» (Floridi L., Taddeo M., 2016:176). Αυτό το ζητούμενο, έχει απασχολήσει αρκετά την ευρύτερη επιστημονική κοινότητα.

⁵⁵A Preliminary Opinion on data protection and scientific research, (EDPS), 2020.

Η περαιτέρω επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων για την αρχειοθέτηση ή για επιστημονικούς ή ιστορικούς σκοπούς στα Αρχεία απολαμβάνει κατά γενική ομολογία ένα ευνοϊκό καθεστώς στο πλαίσιο του νέου Κανονισμού, το οποίο επιδιώκει μια ισορροπία μεταξύ των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων, και των «θεμιτών προσδοκιών της κοινωνίας για αύξηση της γνώσης» (ΓΚΠΔ, Αιτιολογική σκέψη 113). Η ισορροπία αυτή φαίνεται να έχει επιλυθεί με σχετικές εγγυήσεις για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων των δεδομένων, προς διευκόλυνση των ερευνητικών δραστηριοτήτων και στον εθνικό νόμο, παρά το ότι όπως υποστηρίζεται, ορισμένα σημεία χρίζουν ενδεχομένως ευστοχότερης διατυπώσεως ή διασαφήνισης. Μεταξύ των σχολίων της διαβούλευσης του ν. 4624/2019 του πλαισίου τον Κανονισμό αποτυπώθηκαν αναφορές επί παραδείγματι για τον τρόπο που ο/η υπεύθυνος/η επεξεργασίας θα ικανοποιήσει το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου, ενώ αντίστοιχα ενδιαφερόμενα μέρη ζητούν ακόμη μεγαλύτερο βαθμό εναρμόνισης των δικαιωμάτων των υποκειμένων με τις δραστηριότητες επεξεργασίας σε ορισμένους τομείς⁵⁶. Για τα Αρχεία και τον πληθυσμό χρήσης πάντως έχουν προβλεφθεί στον Κανονισμό εξαιρέσεις σε ορισμένες προϋποθέσεις επεξεργασίας δεδομένων (όπως π.χ. η λήψη συγκατάθεσης) και παρεκκλίσεις από την άσκηση μιας σειράς δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων όπως αποτυπώνονται ενιαία στο άρ. 89 του Κανονισμού, και ενσωματώθηκαν στο εξής στα άρ. 29 και 30 του ν. 4624/2019 σε ξεχωριστές ωστόσο παραγράφους. Παρόλα αυτά, είναι σημαντικό να τονιστεί για άλλη μια φορά, ότι οι εξαιρέσεις αυτές ισχύουν εφόσον τεθούν σε εφαρμογή οι κατάλληλες τεχνικές διασφαλίσεις και εγγυήσεις.

Κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που πραγματοποιείται στο πλαίσιο επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας, μας κατέστη σαφές πως είναι πιθανό το υποκείμενο των δεδομένων να μην ενημερώνεται σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων που το αφορούν. Η απουσία της προηγούμενης ενημέρωσης αλλά θεωρητικά και η ευελιξία των υπευθύνων επεξεργασίας να μπορούν να επιλέγουν εάν είναι δυνατή η παροχή ενημέρωσης στα υποκείμενα των δεδομένων ή αν αυτό θα αποτελούσε τεράστιο εμπόδιο, δημιουργούν μία γκρίζα ζώνη. Υπό το πρίσμα αυτό ότι οι πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται σε αυτά αποτελούν στη σύγχρονη εποχή -όπως αποτυπώνεται και στην αρχή του Κανονισμού που ορίζει τη διαφάνεια- αποτελούν ένα κρίσιμο εργαλείο στην σχέση εμπιστοσύνης του υποκειμένου των δεδομένων, ώστε τα προσωπικά τους δεδομένα να παρέχονται προς επεξεργασία για τους σκοπούς της αρχειακής έρευνας χωρίς περαιτέρω προβληματισμούς.

⁵⁶ Βλ. στο <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=10648>, (ανάκτηση 17.1.2022).

Κατά την ανάλυση του θέματος εντοπίσαμε τα πιο καίρια σημεία που αποτυπώνουν τις ιδιαιτερότητες του νομικού πλαισίου και τις προκλήσεις. Οι αυξημένες ευθύνες των εκάστοτε υπευθύνων επεξεργασίας, δημιουργούν σίγουρα ένα μεγαλύτερο όγκο εργασίας ως προς τη διαχείριση και την προστασία τους. Όπως υποστηρίζεται άλλωστε, ο Κανονισμός εμφανίστηκε ως η μεταρρύθμιση για την αντιμετώπιση της αναποτελεσματικότητας της προηγούμενης Οδηγίας (που αποδόθηκε στα υπέρμετρα βάρη της Αρχής), και της εξάλειψης της ασάφειας (Παναγοπούλου – Κουτνατζή Φ.: 2019). Η δική μας θέση εντοπίζει μια ξεκάθαρη μετακύλιση του βάρους και της ευθύνης επεξεργασίας από την Αρχή, στους υπευθύνους επεξεργασίας (Αρχεία-χρήστες), γεγονός που κρίνεται λογικό, αλλά όχι απαραίτητα περισσότερο αποτελεσματικό. Η μεταβίβαση της ευθύνης στα άμεσα εμπλεκόμενα πρόσωπα, διαμορφώνει θεωρητικά ένα πλαίσιο προτεραιότητας και μεγαλύτερης προσοχής για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, χωρίς όμως να έχει ερευνηθεί το αν το αρμόδιο προσωπικό του Αρχείου ή οι χρήστες του αρχειακού υλικού εν προκειμένω μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτές τις ευθύνες και επομένως να ευοδωθεί ο σκοπός της μεταρρύθμισης του νομικού πλαισίου. Ακόμα, η προϋπόθεση της ελαχιστοποίησης των προσωπικών δεδομένων ως μία από τις βασικές θέσεις για την σύννομη επεξεργασία, έρχεται σαφώς αντιμέτωπη με τον βασικό σκοπό των Αρχείων, για τη διαιώνιση της γνώσης και της μνήμης. Η εξαίρεση της άσκησης του δικαιώματος για τη διαγραφή των προσωπικών δεδομένων για την αρχειοθέτηση προς το δημόσιο συμφέρον, αλλά και για σκοπούς επιστημονικής ή ιστορικής έρευνας επομένως υποστηρίζεται ότι βρίσκεται προς τη σωστή κατεύθυνση (Κανελλοπούλου – Μπότη Μ., 2020:319). Η απάντηση στο ερώτημα που θέσαμε εξαρχής επομένως παραμένει μετέωρη, αν και με θετικό πρόσημο για τον κόσμο των Αρχείων. Νέες προτάσεις και συζήτηση γύρω από τη βελτίωση της συνθήκης επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων όπως διαμορφώθηκε υπό το ισχύον νομικό πλαίσιο από τα εμπλεκόμενα μέρη θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα χρήσιμο εργαλείο για ένα πιο στέρεο νομικό πλαίσιο, με μεγαλύτερη σαφήνεια και αποτελεσματικότητα.

6.3. Συζήτηση – Προτάσεις – Μελλοντικές Προεκτάσεις

Στους αρχειακούς φορείς της χώρας σήμερα, παρά το ότι έχουν περάσει έξι χρόνια, μάλλον συντελείται ακόμα η συνθήκη της προσαρμογής στις ρυθμίσεις του Κανονισμού. Δεδομένου ότι η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στα Αρχεία θεωρείται

αυτοσκοπός στο πλαίσιο της λειτουργίας τους, μια αρχική πρόταση θα ήταν, σε ευρωπαϊκή κλίμακα, να ενταχθεί η ρύθμισή τους σε ξεχωριστό κεφάλαιο του Κανονισμού. Παράλληλα, εντοπίζεται ουσιαστική η αποτύπωση του αντίκτυπου της εφαρμογής Κανονισμού από πλευράς αρχειακών φορέων, ώστε να διαμορφωθεί ένα πιο σαφές πλαίσιο που θα καταστήσει την σχέση έρευνας και προσωπικής πληροφορίας προστατευμένη και πλήρως λειτουργική μαζί. Η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων εξάλλου ενέχει πάντα έναν βαθμό κινδύνου απώλειας του ελέγχου της ορθής διαχείρισης για τα άτομα που αφορούν τα δεδομένα, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων όπου ο σκοπός είναι η αρχειοθέτηση ή η επιστημονική έρευνα. Όπως υποστηρίζει και ο Ευρωπαίος Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (ΕΕΠΔ) άλλωστε, ο σεβασμός των προσωπικών δεδομένων θα πρέπει να είναι απολύτως συμβατός με την υπεύθυνη έρευνα. Η προστασία δεδομένων προορίζεται να χρησιμεύσει ως δίχτυ ασφαλείας για άτομα των οποίων τα δεδομένα χρειάζονται για την υποστήριξη της επιστήμης. Ο διάλογος μεταξύ της επιστημονικής ερευνητικής κοινότητας, των εμπλεκόμενων αρχειακών φορέων, και των αρχών προστασίας δεδομένων θεωρείται επομένως κρίσιμης σημασίας ώστε να καταφέρουμε να συγκλίνουμε για ένα βέλτιστο πλαίσιο επεξεργασίας αλλά και προστασίας με στέρεη βάση.

Για την βελτίωση της σχέσης προστασίας και επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων στους αρχειακούς φορείς προτείνονται συγκεκριμένα σημεία προς συζήτηση: α) διαμόρφωση κουλτούρας δεοντολογίας για το σχεδιασμό της αρχικής αρχειοθέτησης με βάση τις απαιτήσεις προστασίας προσωπικών δεδομένων ως μέρος της διαδικασίας ελέγχου, σύμφωνα με τα όσα ορίζονται και στη συναφή διάταξη του Κανονισμού (άρ. 25, «Προστασία των δεδομένων ήδη από το σχεδιασμό και εξ ορισμού»), β) πρωτοβουλίες και καινοτομίες κατά την αρχική ιχνηλάτηση των προσωπικών δεδομένων από τους αρχειακούς φορείς, καθώς και εφαρμογή των μέσων με τα οποία σύμφωνα με τον όγκο και τη σημασία τους να προστατεύονται, γ) διαμόρφωση συνθήκης χαρτογράφησης όλων των πιθανών επεξεργασιών προσωπικών δεδομένων, δ) αναβάθμιση των πληροφοριακών μέσων αλλά και τεχνικών μέσων, ε) διασφαλίσεις και κώδικες για την έγκυρη λήψη συγκατάθεσης ως νόμιμης βάσης για την επεξεργασία δεδομένων, στ) κώδικες δεοντολογίας για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για τους ερευνητές/ερευνήτριες σε ευρωπαϊκό επίπεδο για να επιτευχθούν επαρκή επίπεδα εναρμόνισης με το νομικό πλαίσιο επεξεργασίας. Ουσιαστικής σημασίας κρίνουμε να καταβληθεί προσπάθεια για την εντονότερη εκπαίδευση των χρηστών/χρηστριών του αρχειακού υλικού αναφορικά με τη χρήση των τεχνικών μέτρων προστασίας για τη συμμόρφωσή τους με τις επιταγές του Κανονισμού, γεγονός που ίσως παραβλέπεται ως κάτι όχι τόσο απαραίτητο, αφού κρίνεται

ότι ακολουθείται ούτως ή άλλως. Παρόλα αυτά, θεωρούμε ότι η εναπόθεση της ορθής διαχείρισης στην προσωπική ευθύνη και εκτίμηση των εκάστοτε ερευνητών/τριών, μέσω των τεχνικών μέσων προστασίας αλλά κατά βάση και στο αρμόδιο προσωπικό των ερευνητικών αρχειακών φορέων της χώρας δεν μπορεί να θεωρηθεί πανάκεια, χωρίς την κατάλληλη εκπαίδευση, αλλά και απόκτηση της εμπειρίας αναγνώρισης και εφαρμογής των καταλληλότερων μεθόδων για την προστασία τους στις κατά περιπτώσεις ενέργειες επεξεργασίας. Εύλογα θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει άλλωστε, πως η πρόληψη είναι σαφώς καλύτερη της καταστολής.

Συμπεράσματα

Το αρχειακό υλικό αποτελεί μία θέση όπου τα προσωπικά δεδομένα συνυπήρχαν πάντοτε μαζί με την απλή πληροφορία. Το καθεστώς προστασίας τους ξεκίνησε να αναθεωρείται και να ρυθμίζεται πολύ πριν την εφαρμογή του Κανονισμού. Συμβαδίζοντας με τις νέες τεχνολογικές εξελίξεις ωστόσο τα προσωπικά δεδομένα εντοπίζονται πια στα Αρχεία, εκτός από το χαρτί, τον κατά παράδοση βασικό υλικό τους φορέα και στην ψηφιακή τους διάσταση, και επομένως σε έναν ενιαίο και μεγαλύτερης έκτασης χώρο, με περισσότερες δυνατότητες ως προς την πρόσβαση και την επεξεργασία τους, αλλά συγχρόνως προκλήσεις αναφορικά με την προστασία τους. Η κλίμακα, η ταχύτητα και η παρουσία της ενέργειας της επεξεργασίας πια είναι δεδομένη. Μια βασική αρχή ωστόσο παραμένει αναλλοίωτη· το άτομο πρέπει να αποφασίζει το ίδιο ελεύθερα, αν τα δεδομένα που το αφορούν θα απολέσουν αντικείμενο επεξεργασίας. Σε μια οικονομία που βασίζεται όλο και περισσότερο στην επεξεργασία δεδομένων, τα Αρχεία ως υπεύθυνοι επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, αλλά αντίστοιχα και ο πληθυσμός χρήσης, καλούνται στην μετα-Κανονισμού εποχή επομένως να ανταπεξέλθουν σε επαυξημένες αρμοδιότητες.

Ο ρόλος της πληροφορίας αναδεικνύεται πια ως κεντρικό εργαλείο για την παροχή ενός ορισμένου επιπέδου ελέγχου από ένα υποκείμενο των δεδομένων. Ο ν. 4610/2019 που αποτελεί το βασικό νομοθετικό πλαίσιο για τα Γ.Α.Κ. και τα λοιπά Αρχεία της χώρας, εισάγοντας την απάλειψη της αναφοράς που υπήρχε στον προηγούμενο νόμο για την πάροδο των τριάντα χρόνων πριν δοθεί πρόσβαση σε αρχεία άλλωστε, διαμόρφωσε αναμφιβόλως, ένα πρώτο άνοιγμα για την διαχείρισή τους και κατ' επέκταση προέβαλλε την ανάγκη για την προστασία κατά την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που εντοπίζονται σε αυτά. Τα Αρχεία, συνεπώς, έρχονται αντιμέτωπα με τις νέες ρυθμίσεις για ενισχυμένη προστασία των φυσικών προσώπων, τις οποίες οφείλουν στο όνομα της

ιδιωτικότητας, και όχι μόνο, να τις προσαρμόσουν στην συνήθη πρακτική και τις λειτουργίες τους με σκοπό τη διαφύλαξή τους από την ανεξέλεγκτη χρήση. Παράλληλα, ο πληθυσμός χρήσης, ως ανεξάρτητα υπεύθυνος για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων οφείλει να ακολουθήσει αντίστοιχα τους κανόνες που οδηγούν στην σύνομη διαχείρισή τους.

Η αρχειοθέτηση προς τον δημόσιο συμφέρον, αλλά και η ιστορική και επιστημονική έρευνα εντούτοις υποστηρίζεται μέσα από το κείμενο του Κανονισμού στα σημεία όπου έχουν προβλεφτεί αρκετές εξαιρέσεις προς τη διευκόλυνσή τους, με γνώμονα την εκπλήρωση των σκοπών τόσο από μεριάς Αρχείων όσο και του πληθυσμού χρήσης. Αναφορικά με την αρχειοθέτηση ωστόσο εντοπίζουμε ότι απαιτείται μια μάλλον προσεκτικότερη ή ειδικότερη προσέγγιση του νομικού πλαισίου σε επίπεδο φορέων. Στο σύνολο του Κανονισμού έχει γίνει προσπάθεια να ενταθεί η προστασία των προσωπικών δεδομένων, μέσω της αυξημένης ευθύνης των υπευθύνων επεξεργασίας ως προς τον έλεγχο του τρόπου και του σκοπού επεξεργασίας τους, αλλά και μεγαλύτερη έμφαση -σε σχέση με τις προηγούμενες ρυθμίσεις νομικού πλαισίου- στη (προ)λήψη τεχνικών και οργανωτικών μέτρων και εγγυήσεων για την περαιτέρω επεξεργασία τους. Οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις παρουσιάζουν ένα πραγματικό όφελος ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο, χωρίς όμως απαραίτητα να έχουν εξετάσει την εφαρμογή τους στην πράξη. Το αρμόδιο προσωπικό των Αρχείων, οφείλει να σχεδιάζει με γνώμονα την αρχειοθέτησή τους εξ ορισμού τις πολιτικές και πρακτικές για την προστασία τους, να εντοπίζει τα προσωπικά δεδομένα, να προβαίνει στην εφαρμογή των τεχνικών και οργανωτικών μέτρων για την προστασία τους, να εκτιμά τον αντίκτυπο της επεξεργασίας αξιολογώντας πιθανούς κινδύνους, να αποδεικνύει εναρμόνιση με τα άρθρα και τις αρχές του Κανονισμού, τη στιγμή που παράλληλα πρέπει να ελέγχει τους σκοπούς περαιτέρω επεξεργασίας τους. Κατά συνέπεια, οι αρχειακοί φορείς θα καταλήξουν πιθανά ως υπεύθυνοι επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων να ασχολούνται περισσότερο με τις εγγυήσεις διασφάλισης έννομης επεξεργασίας, παρά με την λειτουργία των υπηρεσιών τους. Εμφανίζεται απαραίτητη επομένως μια πιο συγκεκριμένη ρύθμιση και συγκεκριμένα για την αρχειοθέτηση, ώστε να καταστούν σαφείς οι συνθήκες προστασίας, εναρμονισμένοι με τις πραγματικές συνθήκες, για την ικανοποίηση των συγκρουόμενων συμφερόντων. Υπό αυτό το πρίσμα, μπορεί να διατηρηθεί καλύτερα ο ίδιος βαθμός αντίδρασης στην προστασία με το συνεχώς εξελισσόμενο τεχνολογικό πλαίσιο.

Ο πληθυσμός χρήσης αντίστοιχα, οφείλει στο πλαίσιο διεξαγωγής έρευνας να ακολουθεί τους κανόνες δεοντολογίας για την εν συνόλω, και σε ευρεία κλίμακα ως προς τον ορισμό της, επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων, μια συνθήκη βέβαια που ίσχυε και πριν. Το κείμενο του Κανονισμού φαίνεται να απευθύνεται στις/στους ερευνήτριες/τές ως υπεύθυνες/ους επεξεργασίας, περισσότερο αναφορικά με τις ρυθμίσεις για την εφαρμογή των τεχνικών μέσων προστασίας και για την διατήρηση της αρχικών σκοπών συλλογής τους, γεγονός που συμβαδίζει με τις ανάγκες της εποχής. Η ανεξάρτητη έρευνα εξάλλου, λόγω της φύσης της, είναι πιο εύκολο θεωρητικά να μπορεί να χάσει τον έλεγχο ως προς τους σκοπούς επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων για λόγους, π.χ. εμπορικούς. Για την απρόσκοπτη συνέχιση της έρευνας συγχρόνως, και παρά την εισαγωγή νέων δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων στα προσωπικά τους δεδομένα (π.χ. δικαίωμα πρόσβασης, ανάκτησης, διαγραφής κ.λπ.), προβλέφθηκαν αντίστοιχα περιορισμοί των αναφερομένων δικαιωμάτων στο άρ. 89. Δεδομένου παρόλα αυτά, ότι ο Κανονισμός εφαρμόζεται για την προστασία του ατόμου, θα πρέπει να δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι το πεδίο εφαρμογής των παρεκκλίσεων από τα δικαιώματα περιορισμού και αντίρρησης στον τομέα της επιστημονικής έρευνας θα πρέπει να παραμείνει περιορισμένο σε περιπτώσεις όπου όντως η ακεραιότητα της ιστορικής ή επιστημονικής έρευνας θα διακυβευόταν από την άσκηση των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση πάντως εφόσον ο πληθυσμός χρήσης, ο οποίος πρόκειται να επεξεργαστεί προσωπικά δεδομένα σε αρχειακό υλικό δηλώνει ρητά ότι πρόκειται να προβεί στην απαραίτητη λήψη τεχνικών μέτρων, παρουσιάζεται ως μια πιθανή λύση για τη διασφάλιση της ορθής χρήσης τους στην περίπτωση που η συγκατάθεση δεν μπορεί να ληφθεί.

Επιχειρώντας μια συγκέντρωση των κανόνων που κατοχυρώνει ο Κανονισμός για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στο εσωτερικό στον αρχειακών τεκμηρίων για ερευνητικούς σκοπούς ή/και την αρχειοθέτηση, συνοψίζονται στα εξής βασικά σημεία μαζί με ορισμένα σχόλια για την εφαρμογή τους: κατά πρώτον, ο Κανονισμός καθορίζει για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων τις βασικές αρχές, οι οποίες έχουν απόλυτη δεσμευτικότητα και δεν αποτελούν απλά κατευθυντήριες γραμμές. Αυτές, μεταξύ άλλων, καθορίζουν ότι πρέπει προκειμένου για τη σύννομη επεξεργασία να εφαρμόζεται τουλάχιστον μία νομική βάση. Παρά το ότι η λήψη της συγκατάθεσης εντοπίζεται ως η πρώτη μεταξύ των λοιπών προϋποθέσεων επεξεργασίας και όχι μοναδικά απαραίτητη εφόσον υπάρχει άλλη νόμιμη βάση, υποστηρίζουμε ότι πρέπει να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για τη λήψη της. Εφόσον όμως στο εξής οι προσπάθειες αυτές υπερέρχουν των σκοπών και των δυνατοτήτων για την απόκτησή της, *μόνο τότε* μπορεί να

αποκλείεται η λήψη της. Μια μεγάλη αλλαγή που εισάγει ο Κανονισμός και επιδρά στα Αρχεία σε μεγάλο βαθμό, εντοπίζεται και στην αρχή της λογοδοσίας, σύμφωνα με την οποία οφείλουν να διαμορφώνουν τις διαδικασίες και τα τεχνικά και οργανωτικά συστήματα τους για την πλήρη συμμόρφωση με τις προβλέψεις του Κανονισμού. Ειδικότερα ωστόσο, για να δημιουργηθούν και να εφαρμοστούν καλύτερες πολιτικές, οι αρχειακοί φορείς θα πρέπει πιθανά να είναι σε θέση να μπορούν να ανταποκριθούν σε ανταγωνιστικούς μισθούς για την πρόσληψη τεχνικών επαγγελματιών για την εφαρμογή των νέων μέτρων προστασίας.

Με ειδική εφαρμογή στα Αρχεία, αποφασίστηκε η εξαίρεση της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων για την αρχειοθέτηση ή όταν αφορά ιστορικούς, επιστημονικούς ή στατιστικούς σκοπούς η οποία αποτυπώνεται ως η κυρίως νομιμοποιητική βάση. Η εξαίρεση αυτή εντούτοις, όπως βασίζεται στις παραγράφους του ν. 4624 στα άρ. 29 και 30 καθορίζει τις προϋποθέσεις επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων *υπό αίρεση εγγυήσεων λήψης μέτρων προστασίας*, μια συνθήκη που δεν παρουσιάζεται ως ρύθμιση επιλογής, μα υποχρέωσης για τη διασφάλιση της προστασίας του ατόμου, και μάλιστα σύμφωνα και με τον Κανονισμό από τον σχεδιασμό της και εξ ορισμού. Η εξαίρεση της επεξεργασίας θεωρείται αρκετά διευρυμένη, τη στιγμή που συγχρόνως αποτελεί την βασική λύση για πρόσβαση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στα Αρχεία. Οι κανόνες περιέχουν ειδικό καθεστώς με βαθμό ευελιξίας για τις ενέργειες επεξεργασίας που σχετίζονται με αρχειακή έρευνα υπό το σκεπτικό πιστεύουμε, ότι τοποθετούνται μέσα σε ένα ηθικό πλαίσιο και στοχεύουν στην ανάπτυξη της συλλογικής γνώσης και ευημερίας της κοινωνίας.

Χωρίς την παρέμβαση της εποπτικής αρχής, την απάλειψη δηλαδή της γενικής υποχρέωσης δήλωσης ή λήψη της σχετικής άδειας για επεξεργασία από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα ωστόσο, θα έχει ενδιαφέρον να παρακολουθήσουμε τον τρόπο που θα λειτουργήσει το πλαίσιο επεξεργασίας στους υπό μελέτη φορείς, με βάση το ισχύον νομικό πλαίσιο. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η απεύθυνση οδηγιών ή συστάσεων από το ανώτατο επίπεδο προς το αρμόδιο προσωπικό Αρχείων ή τον πληθυσμό χρήσης για την ορθή επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων αρχειακού υλικού ως εργαλείο ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης των υπευθύνων επεξεργασίας δεν κρίνεται εξ αρχής μια αποτελεσματική επιλογή. Μια γενική εκτίμηση άλλωστε είναι ότι οι φορείς που διέθεταν εξειδικευμένο προσωπικό και εμπειρία στις

αλλαγές και προσαρμογές, κατάφεραν πιο εύκολα να ανταποκριθούν στα νέα δεδομένα, σε σχέση με τους υπόλοιπους. Καταλήγοντας, η διασφάλιση της προσήκουσας χρήσης ως βασική προϋπόθεση για την επεξεργασία τους, φαίνεται δυσανάλογη και ανεδαφική σε σχέση με τους ανθρώπινους πόρους, την ουσιαστική γνώση, τον χρόνο και τις δυνατότητες που διατηρούν οι αρχειακοί φορείς σήμερα.

Τα προσωπικά δεδομένα δεν αποτελούν την αντίπερα όχθη της ελευθερίας της πληροφόρησης ούτε βεβαίως της ορθής απονομής της δικαιοσύνης. Ο σύγχρονος πολίτης θα πρέπει να προστατεύεται από την ανεξέλεγκτη και αυθαίρετη διάδοση των προσωπικών δεδομένων που τον αφορούν και σε αυτό ακριβώς αποσκοπεί το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Βρήκαμε καίρια την άποψη που εκφράστηκε πρόσφατα στον Τύπο, σε άρθρο σχετικό με τα Γ.Α.Κ του Διευθυντή του Τομέα Νεοελληνικών Ερευνών στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε.) σε σχέση με το γενικότερο πρόβλημα αντιμετώπισης με τα κατάλοιπα των αρχειακών τεκμηρίων της χώρας: «Στην Ελλάδα υπάρχει ένα δίπολο: από τη μια πλευρά λατρεύουμε την Ιστορία και, από την άλλη, αδιαφορούμε για τα τεκμήρια που τη στοιχειοθετούν⁵⁷» και κατ' επέκταση, θα προσθέσουμε εμείς, τις προσωπικές πληροφορίες που κουβαλούν. Συμπερασματικά, όλα τα θέματα είναι σκόπιμο να ρυθμίζονται με ήπιες διαδικασίες, όπως πρωτόκολλα συνεργασίας, συμφωνίες ή συλλογικές συμβάσεις και Κώδικες Δεοντολογίας, έτσι ώστε να εξασφαλισθεί ίσως πιο άμεσα ο σκοπός λειτουργίας των φορέων διαμοιρασμού γνώσης σε σχέση με την προστασία των προσωπικών δεδομένων τους. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις αντίστοιχα θα πρέπει να δίνουν τη δυνατότητα για διάλογο, διαπραγμάτευση και συναίνεση μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών. Η πλέον ουσιαστική θέση και αρχή που μπορεί να υιοθετηθεί απέναντι στην διαχείριση των προσωπικών δεδομένων στους αρχειακούς φορείς πάντως με την οποία επιθυμεί και η παρούσα μελέτη να κλείσει, εντοπίζεται στο κείμενο της Επιτροπής για την πρόσβαση και τη διατήρηση επιστημονικών πληροφοριών· τα δεδομένα που εμπεριέχονται στο αρχειακό υλικό -και δη τα προσωπικά προσθέτουμε εμείς-, πρέπει να είναι “as open as possible, as closed as necessary” («όσο πιο ανοιχτά γίνεται, όσο πιο κλειστά είναι απαραίτητο»)⁵⁸.

⁵⁷Μάρω Βασιλειάδου, 20.01.2022, στο φύλλο της ηλεκτρονικής έκδοσης της *Καθημερινής*, βλ. στο <https://www.kathimerini.gr/culture/561675472/adiexodo-gia-ta-genika-archeia-toy-kratoys/>, (ανάκτηση 20.1.2022).

⁵⁸European Commission, Recommendation of 25 April 2018 on access to and preservation of scientific information C(2018) 2375 final, σελ. 5.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Banterle, F. (2018), Data Ownership in the Data Economy: A European Dilemma. EU Internet Law in the digital era, (edited volume based on the REDA 2017 conference), Springer, (2018) Forthcoming, Διαθέσιμο στο: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3277330>, 1-16.

Doorn P, Tjalsma H. (2007), Introduction: archiving research data, *Arch Sci*,7, 1-20.

Ducato, R. (2020), Data protection, scientific research, and the role of information, *Computer Law & Security Review*, 37, 1-16.

Floridi L., Taddeo, M. (2016), What is data ethics? *Philosophical Transactions of The Royal Society A Mathematical Physical and Engineering Sciences* 374(2083), 1-5.

Hand, DJ (2018), Aspects of data ethics in a changing world: where are we now? *Big Data*6/3, 176–190.

Jamrozik, K. (2004), Research ethics paperwork: What is the plot we seem to have lost? *BMJ* 329, 286–287.

Katulic T., Katulic A. (2018), GDPR and the reuse of personal data, στο 41st International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics, (May 21-25, 2018, Opatija Croatia), 1311-1316.

Meszatos, J., Ho. C. (2018), Big data and scientific research: The secondary use of personal data under the research exemption in the GDP, *Hungarian Journal of Legal Studies* 59/4, 403-419.

Quinn, P. (2021), Research under the GDPR – a level playing field for public and private sector research?, *Life Sciences Society and Policy*, 17/4, 1-33.

Shah, H. (2018), Use our personal data for the common good, *Nature* 556, 7.

Ακριβοπούλου, Χ. (2011), Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων μέσα από το φακό του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή, *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου* 7.

Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου Ε. (2018), Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 2016/679 και τον ν. 4624/2019, *ΔΙΜΕΕ*, 1, 1-27.

Αρμαμέντου Π., Σωτηροπούλου Β. (2005), *Προσωπικά Δεδομένα, Ερμηνεία 2472/1997*, Αθήνα-Θεσ/κη: Σάκκουλας.

Βλαχόπουλος, Σ. (2018), Η πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα. Στο, Κοτσαλή Λ., Μενουδάκο Κ., *Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR). Νομική διάσταση και πρακτική εφαρμογή*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 1-11.

Γιαννακόπουλος Γ., Μπουντούρη Β. (2016), *Εισαγωγή στην Αρχειονομία* [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Δημητρόπουλος, Α. (2005), *Συνταγματικά Δικαιώματα. Γενικό μέρος*, Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Ζάχος, Ε., Παγουρτζής Α., Γρόντας, Π. (2015), *Υπολογιστική Κρυπτογραφία*, Αθήνα: ΣΕΑΒ

Σερλή Ιωάννα, (2010), «Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για επιστημονικού και ερευνητικούς σκοπούς», Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ.

Καλλινίκου, Δ. (2005), *Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα*, Αθήνα: Σάκκουλας.

Καλλινίκου, Δ. (2006), Αρχεία, βιβλιοθήκες και πνευματική ιδιοκτησία. Εισήγηση στο πλαίσιο συνεδρίου με θέμα «Αρχεία, Βιβλιοθήκες και Κοινωνία της Πληροφορίας», Αθήνα. 2-3 Φεβρουαρίου 2006.

Καλογήρου Γ., Παναγιωτόπουλος Π., Τσακανίκας Α., Σιώκας Ε., Καρούνος Θ., Μάγκλαρης Β., Τρούλος Κ., Καλογεράς Δ., Τσιαβός Π., Κανέλλος Ν., Μερεκούλιας Β.(2015),*Κοινωνία της Πληροφορίας & Οικονομία της Γνώσης*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Κανελλοπούλου - Μπότη Μ. (2020) , Το δίκαιο της πληροφορίας και η πρόσβαση στα αρχεία: μοχλός ή εμπόδιο στην πρόσβαση στην πληροφορία;, στο *Αρχεία και πολιτισμικές αναγνώσεις*, Βιχελμίνα Ζάχου (επιστ. επιμ.), Αθήνα: Οσελότος.

Κανελλοπούλου - Μπότη, Μ. (2020), *Αρχεία και Δίκαιο. Προσωπικά Δεδομένα, Πνευματική Ιδιοκτησία Πολιτιστική Κληρονομιά*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κανελλοπούλου - Μπότη, Μ. (2006), Διαδίκτυο, βιβλιοθήκες και προστασία του απορρήτου, *Τεκμήριον*, 6,1-11.

Κανελλοπούλου - Μπότη, Μ. (2006), Χρήση βάσεων δεδομένων σε βιβλιοθήκες και αρχεία, *ΔΙΜΕΕ*,3, 1-19.

Κανελλοπούλου - Μπότη, Μ. (2008), Προσωπικά Δεδομένα και Υπηρεσίες Πληροφόρησης, *ΔιΜΕΕ*, 1, 23-34.

Καπιδάκης, Σ., Λαζαρίνης, Φ., Τοράκη, Κ., (2015), *Θέματα βιβλιοθηκονομίας και επιστήμης των πληροφοριών* [ηλεκτρ. βιβλ.], Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Κολυβά Μ. (2011), *Εγχειρίδιο Αρχειονομίας. Οργάνωση και σκοποί. Σύγχρονες προκλήσεις*, Αθήνα: Πατάκης.

Λουκάς, Ι. Ν. (2017), Τεχνικά μέτρα του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (GDPR) Κρυπτογράφηση και Ψευδωνυμοποίηση, *Συνήγορος 123/2017*, 46-48.

Μαστρόδημος, Κ.(2014),*Κείμενα Διεθνούς Δικαίου για την Προστασία Προσωπικών*

Δεδομένων και ο Νόμος 2472/1997, *Digets Law Online Review*, 37-48.

Μήτρου Λ. (2017), Άρθρο 9 Α Συντάγματος. Στο Σπυρόπουλος Φ. – Κοντιάδη Ξ. – Ανθόπουλος Χ. – Γεραπετρίτης Γ. (επιμ.), *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο Ερμηνεία*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 214-233.

Μήτρου, Λ. (2017), *Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Νέο δίκαιο - νέες υποχρεώσεις - νέα δικαιώματα*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.

Μπάγιας Α. (2010), *Βασικές έννοιες και αρχές. Η οργάνωση των αρχείων και για τη διοίκηση και την έρευνα*, Αθήνα: Κριτική.

Μπώκος, Γ. (2002), *Τεχνολογία και Πληροφόρηση*, Αθήνα: Παπασωτηρίου.

Μυλώση Μ., Αλεξανδροπούλου - Αιγυπτιάδου Ε. (2020), Η ενημέρωση του υποκειμένου των προσωπικών δεδομένων σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων και τον Ν 4624/2019: Κριτικές σκέψεις, *ΔΙΤΕ 2*.

Παναγοπούλου - Κουτνατζή Φ. (2017), *Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων 679/2016/ΕΕ*, Αθήνα: Σάκκουλας.

Παναγοπούλου - Κουτνατζή, Φ. (2017), Τα νέα δικαιώματα για τους Πολίτες βάσει του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων: μια πρώτη αποτίμηση και συνταγματική αξιολόγηση, *ΕφημΔΔ 1/18*.

Παρασκευάς Μ. (2015), *Η έννοια και το περιεχόμενο της Κοινωνίας της Πληροφορίας*, Αθήνα: Κάλλιπος.

Σερλή Ι., «Επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για επιστημονικού και ερευνητικούς σκοπούς», 2010, Διπλωματική εργασία, ΕΚΠΑ.

Συνοδινός Ζ., Παντελάκης Δ. (μτφ.) (1998), *Κώδικας Δεοντολογίας των Αρχειονόμων, Εγκριθείς από τη Γενική Συνέλευση του Δ.Σ.Α. στη 13η Σύνοδό της, Πεκίνο, 6 Σεπτεμβρίου 1996*, Αθήνα: Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία.

Χάλετ, Καρ Έ. (1999), *Τι είναι ιστορία. Σκέψεις για τη θεωρία της ιστορίας και το ρόλο του ιστορικού*, Αθήνα: Πατάκης.

Πρόσθετη Βιβλιογραφία

The National Archives (2018), Guide to archiving personal data, Crown: UK, 1-46.

Πρακτικά συνεδρίου: Δικαίωμα στη μνήμη vs δικαίωμα στη λήθη, Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία, Οκτώβριος 2014, 1-30.

Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) (2018), Ο νέος Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR). Εφαρμογή και προκλήσεις για τις επιχειρήσεις στην εποχή της ψηφιοποίησης, Αθήνα, 1-178.

Guidance on data protection for archive services. EAG guidelines on the implementation of the General Data Protection Regulation in the archive sector, October 2018, 1-37.

Οδηγίες, Ανακοινώσεις, Κατευθύνσεις, Γνώμες της Ε.Ε. και ευρωπαϊκών φορέων

Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αριθ. L 281 της 23/11/1995.

Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Απριλίου 2019 «για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ», Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αριθ. L 130/92 της 17/5/2019.

Οδηγία 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αριθ. L 119/89 της 4/5/2016.

Οδηγίες του Οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κυβερνοασφάλεια (ENISA) σχετικά με τις Τεχνικές ψευδωνυμοποίησης και βέλτιστες πρακτικές (2019).

Γνώμη 05/2014 σχετικά με τις τεχνικές της ανωνυμοποίησης, 0829/14/EN, WP216, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29.

Έγγραφο της Ομάδας Εργασίας 29 σχετικά με τις παρεκκλίσεις από την υποχρέωση τήρησης αρχείων των δραστηριοτήτων επεξεργασίας, σύμφωνα με το άρθρο 30 παράγραφος 5 του ΓΚΠΔ, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, 1-20.

Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη γνωστοποίηση παραβιάσεων δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του Κανονισμού 679/2016, αναθ. 6.2.2018, WP250, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, 1-41.

Κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την συγκατάθεση βάσει του Κανονισμού 2016/679, αναθ. 10.4.2018, WP259, Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29, 1-39.

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, Η προστασία των δεδομένων ως πυλώνας της ενδυνάμωσης των πολιτών και της προσέγγισης της Ε.Ε. στην ψηφιακή μετάβαση — δύο έτη εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων, 24.6.2020, COM(2020) 264 final, 1-24.

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο, Οι κανόνες προστασίας των δεδομένων ως θεμέλιο της εμπιστοσύνης εντός και εκτός Ε.Ε. - απολογισμός, Βρυξέλλες, 24.7.2019 COM(2019), 374 final, 1-24.

Σύσταση (ΕΕ) 2018/790 της Επιτροπής της 25ης Απριλίου 2018 για την πρόσβαση στις επιστημονικές πληροφορίες και τη διαφύλαξή τους, C(2018) 2375 final, 1-7.

Σύσταση αριθ. R (2000) 13 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με μια ευρωπαϊκή πολιτική για την πρόσβαση στα αρχεία, 13.7.2000, (Council of Europe—Committee of ministers, Recommendation No. R (2000) 13 of the Committee of Ministers to member states on a European policy on access to archives (Adopted by the Committee of Ministers on 13 July 2000, at the 717th meeting of the Ministers' Deputies)

Προκαταρκτική γνώμη για την προστασία δεδομένων και την επιστημονική έρευνα, Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (EDPS) (2020), A Preliminary Opinion on data protection and scientific research, 1-36.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Directorate-General for Research and Innovation, Ethics for Researchers: Facilitating Research Excellence in FP7, (2013), Luxembourg: Publications Office of the European Union, 1-36.

Αιτιολογική έκθεση της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016», 1-207.

Απόφαση του Δικαστηρίου (τμήμα μείζονος συνθέσεως) της 13ης Μαΐου 2014: Google Spain SL και Google Inc. (C-131/12): ECLI:EU:C:2014:317.

Γνωμοδοτήσεις Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΑΠΔΠΧ)

Γνωμοδότηση 1/2020, αρ. πρωτ.: Γ/ΕΞ/606/24-01-2020

Γνωμοδότηση 74/2019, αρ. πρωτ.: Γ/ΕΞ/10365/27-02-2019

Γνωμοδότηση 46/2018, αρ. πρωτ.: Γ/ΕΞ/3993/24-05-2018

Γνωμοδότηση 31/2013, αρ. πρωτ.: Γ/ΕΞ/1844/12-03-2013

Γνωμοδότηση 54/2009, αρ. πρωτ.: Γ/ΕΞ/4447-1/18-09-2009

Γνωμοδότηση 53/2003

Γνωμοδότηση 63/2002

Εθνική νομολογία

Νόμος 1946/1991 «Γενικά Αρχεία του Κράτους (Γ.Α.Κ.) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α-69/14-5-1991).

Νόμος 4624/2019 «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων» (ΦΕΚ 137/Α/29-8-2019).

Νόμος 4610/2019 «Συνέργειες Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι., πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, πειραματικά σχολεία, Γενικά Αρχεία του Κράτους και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ 70/07-05-2019).

Νόμος 2121/1993 «Πνευματική ιδιοκτησία, συγγενικά δικαιώματα και πολιτιστικά θέματα» (ΦΕΚ Α' 25/3-3-1993).

Ηλεκτρονικές Παραπομπές

<http://www.gak.gr/index.php/el/component/content/article?id=934&Itemid=555#diadikasi-a-paradosis-arxeion-foreon-tou-dimosiou-sta-g-a-k>

<http://www.gak.gr/index.php/el/kanonismos-leitourgias#a-prosvasi-sto-arxeiako-yliko>

<http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=10648>

<https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/fp7/89888/ethics-for-researchers-en.pdf>

<https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/12090>

<https://rm.coe.int/16804cea4f>

<https://www.dpa.gr/el/arxi/diethni/EDPB>

<https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/prakseisArxis/horigisi-adeias-ston-ypeythynopexergasias-toy-arheioy-toy-efeteioy>

https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CE%BB%CE%B7%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1&dq=

<https://www.archives.gov/research/alic/reference/archives-resources/terminology.html>

<https://www.kathimerini.gr/culture/561675472/adiexodo-gia-ta-genika-archeia-toy-kratoys/>

<https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/nomos-4624-2019-kai-efarmogi-gdpr-pollayposchomenos-alla-parallila-kathysterimenos/>